

”Luokkakuva suhisi ja sihisi pinkkejä Dingo-huiveja”

Nuoruus 1980-luvulla omaelämäkerrallisten tekstien kuvaamana

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian pro gradu -tutkielma

3.3.2021

Aapo Kantola

Sisällys

Johdanto.....	3
Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet	3
Tutkimustilanne.....	7
Lähteet, menetelmät, teorialat	9
Nuoruuden historia	13
1. Omaa polkua etsimässä – lapsesta aikuiseksi nuoruuden merkkipaalujen kautta..	17
1.1 Koulutaival nuoruuden näyttämönä.....	18
”Yläasteelle meno lopetti lapsuuden” – Yläaste keskeisenä siirtymänä	20
Peruskoulusta jatko-opintoihin	27
1.2 ”Ois varmaan pitänyt ostaa jotaki lantrinkia.” – Nuoruuden päihdekokeilut ...	31
1.3 ”Ei sellainen tyttö ole enää pelkkä kaveri.” – Seksuaalisuus osana nuoruusmuistoja	37
Muutoksia kehossa sekä ihastumisen huumaa.....	39
”Jaahas, tämä on kuin raaka nakki.” – Ensisuudelmista ensimmäiseen kertaan	44
2. ”Oli diinarit ja punkkarit” – Nuorisokulttuuri muistoissa	50
2.1 Musiikki kasarinuorten sukupolvikokemuksena	51
”Ja käsi kädessä kuljemme taloon autioon.” Kasarin soittolista	56
”Apua, mä oon saanu Dingotartunnan”	61
”Musiikki on yhtä kuin tunteet.”. Musiikin merkitys muistoissa	66
2.1 Muu populaarikulttuuri	69
”Hittimittari mullistaa televisiorytmimme” – Televisio ja elokuvat	69
Kirjallisuus ja lehdet.....	74
2.2 ”Kaikki vanha ja vähänkin kummallinen kävi” – Pukeutuminen muistoissa..	79
Nuoret kuluttajina	79
Punkkareita, diinareita ja diskohileitä – nuoruuden alakulttuurit pukeutumisessa	83
Ulkonäkö taisi olla se numero yksi” – Tyylin merkitys muistoissa	95
Loppulause	99
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	103
Liitteet.....	111

Johdanto

Kultainen, ihanan karmea 1980-luku – tuttavallisemmin kasari – alkoi öljykriisin jälkimainingeissa ja päättyi lopulta Berliinin muurin murtumiseen. Neonvärien, ylisuurten olkatoppausten, juppien, solariumin sekä päättymättömältä tuntuvaan talouskasvun luvattu aikakausi on usein nostalgisten huokailujen kohteena. Populaarikulttuurissa 1980-luku on myös viime vuosina kokenut uutta tulemistakin. Suositut elokuvat ja sarjat sijoittuvat kyseiselle vuosikymmenelle tai hyödyntävät sitä esimerkiksi musiikin kautta. Tutkielmani ajanjaksoksi valikoin sen osittain sen vuoksi, että halusin tutustua paremmin tähän tietyllä tavalla glorifioituun ajanjaksoon; tosin myönnettäköön, että ajan populaarikulttuuri myös viehättää minua.

Oma kiinnostukseni nuoruuden historiaan juontaa sen ristiriitaisuuteen ajanjaksona, nuoruutta kun kuvataan usein ihanaksi, mutta samalla kamalaksi ajaksi, jota jälkeenpäin on hankala saavuttaa mielentilana. Nuoruutta värittävät vahvasti myös erilaisten aikuisuuteen kasvamiseen liittyvien rajapyykkien saavuttaminen ja kokeilut, joita usein myöhemmin nostalgisessa hengessä muistellaan. Nostalgia voi tosin näkyä teksteissä niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessä, mikä erityisesti nuoruudesta puhuttaessa on hyödyllistä pitää mielessä.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen sitä, miten kirjoittajat muistelevat omaelämäkerrallisissa teksteissä kokeneensa nuoruuden 1980-luvulla. Tutkimukseni aineistona on Nuorisotutkimusseuran, Nuoren Voiman Liiton ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuonna 2010 järjestämän *Oi Nuoruus* -kirjoituskilpailun tuotokset, jotka ovat vapaamuotoisia, omaelämäkerrallisia kuvauksia nuoruudesta. Tutkimuskysymykseni on seuraava: Miten nuoruutta muistellaan näissä omaelämäkerrallisissa teksteissä ja mitä keskeisiä teemoja näistä muistoista nousee esille? Aiheesta ja aineiston luonteesta johtuen tässä tutkielmassa ei ole tarkoituksena luoda mitään virallista kuvausta siitä, millaista nuoruus oli 1980-luvulla, vaan keskittyä tutkimaan sitä, miten nuoruus muistetaan ja mitä oman nuoruuden kannalta keskeisiä kokemuksia aineistostani on havaittavissa.

Tutkielmani rakentuu aineistostani esille nousseiden kahden keskeisen teeman ympärille – nuoruuden merkkipaalujen ja nuorisokulttuurin. Ensimmäisessä pääluvussa käsittelen aineistostani havaitsemiani nuoruuden keskeisiä tapahtumia ja siirtymiä, joita kutsun yleisesti merkkipaaluiksi. Näistä keskeisimpiä ovat koulu-aika, päihdekokeilut sekä omaan seksuaalisuuteen herääminen ensimmäisine seurustelukokemuksineen. Toisessa pääluvussa aiheena on nuorisokulttuuri eri muotoineen, joista erityisesti musiikki on aineistossa kaikista merkittävin yksittäinen teema, mikä vaikuttaisi kaikista selvimmin yhdistävän kasarinuoria – ollen jopa jaettu sukupolvikokemus.

Tutkielmani kannalta keskeisimmät käsitteet ovat *nuoruus*, *nuorisokulttuuri*, *sukupolvi X* sekä *kokemus*. Tarkkana käsitteenä nuoruus on hankalasti määriteltävä, vaikka lähtökohtaisesti kaikki ymmärtävät mitä nuoruudesta puhuttaessa tarkoitetaan – eli ajanjaksoa lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Pelkän iän pohjalta tehtävä määrittely on ongelmallista, sillä ei ole yksiselitteisiä nuoruuden alkamisen ja loppumisen rajoja. Samaa ikävaihetta elävät yksilöt sijaitsevat jossakin tietyssä maantieteellisessä ja kulttuurisessa kontekstissa, ovat jotakin sukupuolta ja omaavat erilaisia kokemuksia, mitkä kaikki vaikuttavat yksilön käsitykseen siitä, mikä hänen kohdallaan on nuoruutta.¹ Esimerkiksi pienellä paikkakunnalla kasvaneella, nuorena lapsia saaneella on mahdollisesti hyvin erilainen käsitys nuoruudeksi laskettavista ikävuosista verrattuna yliopistokaupungissa yksin asuvaan, perheettömään korkeakouluopiskelijaan.

Sosiologi Päivi Harinen esittää väitöskirjassaan, että nuoruus on ensisijaisesti tarkoin kontrolloitu ja normitettu abstrakti yhteiskunnallinen tila, joka voidaan ymmärtää siirtymävaiheena lapsuuden ja aikuiseksi kypsymisen välillä, mitä ajanjaksona leimaa sen emotionaalisuus ja epävakaus.² Tutkimuksen kohteena nuoruus on siis kuvitteellinen, muuttuva konstruktio, joka muodostuu yhteiskunnan sisällä sen rakenteissa, toimintatavoissa, diskursseissa ja instituutioissa.³ Nuoruuteen kuuluvaksi voidaan siis oikeastaan laskea kaikki se, minkä yksilö itse kokee osaksi nuoruuttaan. Aineistossani tämä näkyy siten, että joku on voinut kokea nuoruutensa päättyvän lapsuudenkodista pois muuttamiseen 18-vuotiaana, toinen puolestaan vasta ensimmäisen lapsen saamiseen lähempänä kolmeakymmentä.

¹ Hoikkala 1989, 22.

² Aapola & Kaarninen 2003, 12. Harinen 2000, 14–15.

³ Mikkola 2002, 19–20.

Nuorisokulttuuri pelkistetään usein erilaisiksi populaarikulttuurin tuotoksiksi, kuten musiikiksi, elokuviksi sekä niistä inspiraatiota ammentaviksi pukeutumistyyleiksi.⁴ Ilkka Heiskasen ja Ritva Mitchellin mukaan voidaan puhua nuorten *yleiskulttuurista*, joka sopeutuu valtakulttuuriin tiettyjen rajojen puitteissa.⁵ Ei kuitenkaan ole olemassa sellaista nuorten yleiskulttuuria, joka koskettaisi kaikkia tietyn ajan nuoria. Yleiskulttuurista voidaan ajatella haarautuvan erilaisia *alakulttuureja*, jotka erottuvat mitä moninaisimpien ilmiöiden kautta; alakulttuurit voivat muodostua esimerkiksi tietyn musiikkityylin ympärille muotoutuvan aatteen pohjalta, mistä esimerkiksi punkkarit ovat eräs esimerkki. Alakulttuurit voivat myös syntyä urheilu- tai teknologiaperusteisesti, eri urheilulajien ja moottoriajoneuvojen harrastuneisuuden pohjalta.⁶

Sukupolven määritelmät nojaavat edelleen vahvasti Karl Mannheimin klassiseen vuoden 1928 sukupolviesseen *"Das Problem der Generationen"*.⁷ Sukupolvi voidaan nähdä alhaalta ylöspäin nousevana kerroksellisena ilmiönä, jonka perustana on jokin biologinen ikäpolvi, kuten vaikka 1960-luvulla syntyneet.⁸ Tarkan biologisen iän sijaan tärkeämpää mannheimilaisen sukupolvikäsityksen muotoutumisessa ovat yhteisesti jaetut historialliset avainkokemukset, jotka on koettu maailmankatsomuksellisesti otollisessa iässä. Mitä syvempiä yhteiskunnalliset muutokset ovat ja mitä tiheämmin niitä tapahtuu, sitä useampia kokemuksellisia sukupolvia syntyy.⁹

Sosiologi J.P. Roos esitti vuonna 1987 teoksessaan tunnetun käsityksen siitä, että ajan suomalaisista voitiin erottaa neljä sukupolvea. Vuosisadan alkupuolella syntyneet kuuluvat hänen mukaansa *sotien ja pulan sukupolveen*, jonka kokemusmaailmaa leimasivat erityisesti sota-aika ja sen aikaansaama puute. Maailmansotien välissä syntynyt, *jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi* ehti kokea sota-ajan puutetta, mutta myös nuorena aikuisena sodanjälkeistä kiivaan jälleenrakentamisen ja nopeasti paranevan hyvinvoinnin aikaa. 1940-luvulla syntyneet *suuren murroksen* edustajat voidaan määritellä kolmanneksi sukupolveksi, jota kuvaa erityisesti sen poikkeavuus aiempiin sukupolviin nähden. Näiden ikäluokkien edustajat eivät enää sota-ajan kurjuutta muista, sillä puuteen sijaan nuoruusvuosia leimasi huimaa vauhtia parantunut hyvinvointi ja yhteiskunnan rakennemuutos lieveilmiöineen. Suuren murroksen sukupolveen tässä

⁴ Kaarninen 2006, 11–12.

⁵ Heiskanen & Mitchell 1985, 31.

⁶ Heiskanen & Mitchell 1985, 32–33.

⁷ Mikkola 2002, 24; Purhonen 2008, 15–16.

⁸ Mikkola 2002, 27.

⁹ Mikkola 2002, 28; Puuronen 2006, 103.

jaottelussa lasketaan myös niin kutsuttu *suuret ikäluokat*, joihin yleensä lasketaan vuosien 1945–1950 välillä syntyneet.¹⁰ Neljättä, 1950-luvulla syntynyttä sukupolvea Roos kutsuu *lähiöiden sukupolveksi*, sillä 1970-luvulla rakennetuissa lähiöissä asui teoksen ilmestymisen aikaan runsaasti tämän sukupolven edustajia.¹¹ Tästä sukupolvesta käytetään uudemmassa tutkimuskirjallisuudessa myös nimeä *häntäikäluokat*. Näitä ei enää lasketa kuuluviksi suuriin ikäluokkiin, vaikka ikäluokkana kyse on edelleen selvästi keskivertoa suuremmista ikäluokista.¹²

Oman aineistoni kirjoittajat ovat syntyneet vuosina 1965–1975. Kehittyvän hyvinvointiyhteiskunnan palvelut kasvoivat yhdessä 1960-luvun puolenvälin tienoilla syntyneiden kanssa 1990-luvun lamaan asti, minkä vuoksi Tommi Hoikkala & Petri Paju kutsuvat sitä *hyvinvoinnin sukupolveksi*.¹³ Tutkielmassani viittaan kirjoittajien ikäpolveen termillä *kasarinuoret*. Kansainvälisesti tämä sukupolvi tunnetaan kirjailija Douglas Couplandin popularisoimalla termillä *sukupolvi X*.¹⁴ Sukupolvi X rajautuu syntymävuoden perusteella siten, että siihen katsotaan kuuluviksi vuosien 1964–1979 välisenä aikana syntyneet ja täten nuoruutensa 1980-luvun aikana viettäneet. Henna Mikkola tutki Yleisradion järjestämän Sukupolveni unta -kirjoituskilpailun tekstien pohjalta sitä, miten suomalaiset X-sukupolveen kuuluvat nuoret itse kuvasivat omaa ikäpolveaan. Sukupolvi X:n ohella esiin nousi muun muassa seuraavanlaisia nimityksiä tätä sukupolvea kuvaamaan: diskosukupolvi, pullamössösukupolvi, kaukosäädinsukupolvi, jälkiruokasukupolvi sekä videosukupolvi. Nämä nimitykset viittaavat loppumattomalta tuntuneen nousukauden kuluttamiseen, populaarikulttuurin aseman vahvistumiseen ja siihen ”helppouteen”, jolla tämän sukupolven nuoret ovat esimerkiksi vanhempiinsa verrattuna päässeet.¹⁵

Kokemus on käsitteenä monitahoinen, sillä voimme käyttää sitä arkikielessä usealla tavalla. Kokemus on jotakin, jota voidaan kuvailla sanojen avulla ja johon liittyviä ajatuksia voidaan vaihtaa – ne ovat ensisijaisesti yksittäisiä asioita ja voimakkaita elämyksiä, jotka vahvistavat, horjuttavat tai muuttavat kokijan omaa identiteettiä.¹⁶ Kokemus edellyttää aina kokijan – eli subjektin – joka tiedostaa ja kokee kokemuksen.

¹⁰ Purhonen 2008, 17–18.

¹¹ Roos 1987, 52–57.

¹² Hoikkala & Paju 2008, 277.

¹³ Hoikkala & Paju 2008, 277, 280–281.

¹⁴ Coupland 1991.

¹⁵ Mikkola 2002, 34–35.

¹⁶ Kotkavirta 2002, 15–16.

Kokemuksen täytyy myös koskea jotakin, eli sillä on jokin intentionaalinen objekti. Kokemuksella täytyy myös olla jokin aiheuttaja, mutta tämän aiheuttajan ei tarvitse olla sama kuin intentionaalinen objekti – kokemus voidaan siis nähdä monimutkaisena relaationa kokemuksen subjektin ja objektin välillä.¹⁷ Kokemus on ensisijaisesti subjektiivinen tapahtuma, mutta se voi olla myös yhteistä ja jaettua koko ikäluokkaa koskevien siirtymien, kuten peruskoulun tavoin. Kulttuuristen merkitysten oppiminen on myös yhteisöllistä toimintaa, joten kokemuksen tulkitsemiseen ja jäsentämiseen käytettävät merkitykset ovat täten myös yhteisön luomia merkityksiä – yhteisön luomat merkitykset nuoruudelle vaikuttavat siis myös yksilön käsitykseen nuoruudesta.¹⁸

Tutkimustilanne

Nuoruutta ja nuorison historiaa on muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana tutkittu melko kattavasti. Erityisesti nuorisotutkimuksen osalta on julkaistu runsaasti teoksia varsinkin 1990-luvulta alkaen. Vesa Puuronen esittelee alan perusteoksessaan *Nuorisotutkimus* (2006) suomalaisen ja kansainvälisen nuorisotutkimuksen keskeisiä teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia sekä tuloksia. Sinikka Aapolan väitöskirja *Murrosikä ja sukupuoli – julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt* (1999) käsittelee sukupuolisidonnaisten ikä- ja sukupuolikäsitysten yhteen kietoutuneisuutta, sekä laajemmin murrosikää ikävaiheena, pohtien murrosiän diskurssien historiallista vaihtelua ja kulttuurista muotoutumista kasvatussosioologisesta ja kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta.

Nuoruuden historian tutkiminen on suomalaisessa historian tutkimuksessa painottunut suurten ikäluokkien tutkimiseen, mistä on ilmestynyt useita julkaisuja, kuten esimerkiksi historioitsija Kai Häggmanin toimittama *Täältä tulee nuoriso! 1950–1979* (2006), jossa käsitellään ajan nuorisoa ja nuoriskulttuuria. Häggman on toimittanut myös sarjan *Suomalaisen arjen historia*, jonka neljäs osa *Hyvinvoinnin Suomi* (2008) luo kattavan kuvan suomalaisesta arjesta 1980-luvun aikana, mikä on auttanut ajan ilmiöiden ymmärtämisessä. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen ovat toimittaneet nuoruudesta ja siihen suhtautumisesta laajan artikkelikokoelman *Nuoruuden vuosisata – Suomalaisen*

¹⁷ Kirjavainen 2002, 123.

¹⁸ Määttänen 2002, 195.

nuorison historia (2003), jossa eri kirjoittajat tutkivat nuoruutta eri näkökulmista, erityisesti kuitenkin elämänvaiheena ja ikä kautena. Teos luo hyvän yleiskuvan siitä, miten nuoruus yhteiskunnassamme on 1900-luvun aikana muuttunut.

Sosiologian ja kulttuurintutkimuksen saralta erityisen hyödyllinen on ollut Tommi Hoikkalan teos *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen* (1989). Vaikka kyseinen teos ei enää välttämättä edusta alansa uusinta tutkimusta, tarjoaa se itselleni näkemystä siihen, miten nuorista ja nuoruudesta on tavallisesti puhuttu 1980-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Hoikkala esitteli aineistonsa avulla, kuinka nuoret itse näkivät ja puhuivat omasta sukupolvestaan. Teoksessa myös pohditaan sitä, miksi nuoriso saa niin paljon näkyvyyttä julkisessa keskustelussa. Hoikkalan tavoin Henna Mikkola tutkii kirjassaan *Sukupolvettomat? Nuortet ikäpolvensa kuvaajina* (2002) vuosina 1964–1979 syntyneiden kokemusta siitä, miten oma sukupolvi koettiin ja miten se poikkesi muista sukupolvista. Olen Hoikkalan ohella hyödyntänyt myös muuta ajan tutkimuskirjallisuutta siltä osin kuin olen nähnyt sen uudempaa soveltuvammaksi.¹⁹

Nuorisokulttuurin tutkimuksessa keskeisessä asemassa 1980-luvulla oli niin kutsuttu birminghamilainen koulukunta, joka tunnetaan myös brittiläisenä alakulttuuriteorianä. Tämän koulukunnan vaikutus näkyy selvästi käyttämässäni ajan tutkimuskirjallisuudessa.²⁰ 1980-luvun Suomi oli varsin otollinen ympäristö nuorisokulttuurien tutkimiseen eri alakulttuuriryhmien erottuessa toisistaan melko selkeästi diinareineen ja punkkareineen.²¹ Heiskanen ja Mitchellin teos *Lättähatuista punkkareihin - Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä* (1985) on Puuronen mukaan ensimmäisiä tutkimuksia, joissa alakulttuuriteoriaa sovellettiin suomalaisen nuorison tutkimukseen.²²

Suomalaisessa nuorisotutkimuksen kentässä alakulttuuriteoria sai kuitenkin runsaasti kritiikkiä osakseen jo teoksen ilmestyessä – tämän suhteen suomalaisia tutkijoita voi pitää edelläkävijöinä, sillä suomalaisten tekemät kriittiset havainnot teoriasta nousivat maailmalla esiin noin 15–20 vuotta myöhemmin.²³ Keskeisenä ongelmana alakulttuuriteoriassa on sen luokkakeskeinen lähtökohta, jonka sitä seurannut postalakulttuuritutkimus on hylännyt. Postalakulttuurisessa tutkimuksessa lähtökohtana

¹⁹ Esimerkiksi ensimmäisiin seksuaalisiin kokemuksiin liittyvissä asioissa.

²⁰ Heiskanen & Mitchell 1985 & Hoikkala 1989.

²¹ Puuronen 2006, 112.

²² Puuronen 2006, 115.

²³ Salasuo & Poikolainen 2012.

on postmoderni maailma, jossa globaalit valtakulttuurit ja paikalliset kulttuurit luovat uusia alakulttuurien muotoja. Luokan sijaan uusien alakulttuurien muotoutumisessa keskeistä on esimerkiksi musiikkimaku, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli, etnisuus tai harrastukset.²⁴

Käyttämästäni *Oi nuoruus* -aineistosta on ilmestynyt Kaisa Vehkalahden ja Leena Suurpään toimittama artikkelikokoelma *Nuoruuden sukupolvet* (2014), johon joukko historian- ja nuorisotutkijoita on kirjoittanut artikkeleja aineistossa esiintyvien ilmiöiden tiimoilta. Kaisa Vehkalahti ja Essi Jouhki ovat toimittaneet samalla nimellä kulkevan antologian, johon on poimittu kilpailuun lähetettyjä tekstejä eri sukupolvia edustavilta kirjoittajilta. Näiden omaelämäkerrallisten tekstien avulla antologia luo kuvaa siitä, millaista on ollut olla nuori eri aikakausina. Rinnakkaisjulkaisuna tälle on Jouhki on lisäksi tehnyt pro gradu –tutkielmansa saman aineiston pohjalta, missä hän tutkii suurten ikäluokkien nuoruutta.²⁵ Aineiston pohjalta on myös tehty viime vuosina muutamia muitakin pro gradu töitä. Erityisesti 1980-luvun nuoruuteen keskittyviä tutkimuksia ei kuitenkaan Suomessa ole vielä tehty, joten tältä osin tälle tutkielmalle on paikkansa historian tutkimuksen kentällä.

Lähteet, menetelmät, teorit

Pro gradu –tutkielmassani lähteet koostuvat käyttämästäni omaelämäkerrallisesta muistitietoaineistoista. Aineistonani tutkielmassani on Nuorisotutkimusverkoston, Nuoren Voiman Liiton ja Suomalaisen Kirjallisuuden seuran 15.5.-30.11.2010 järjestämä omaelämäkerrallisen *Oi nuoruus* -kirjoituskilpailun tuotokset. Tämän kilpailun tarkoituksena oli houkutella eri ikäisiä suomalaisia kirjoittamaan nuoruudesta henkilökohtaisten kokemusten kautta, mutta myös laajemmin omaa nuoruusaikaansa ja sukupolveaan kommentoiden. Kirjoituskilpailussa järjestettiin kaksi sarjaa: alle 25-vuotiaille suunnattu *Nuoruus tänään* –sarja sekä yli 25-vuotiaille kohdistettu *Nuoruus eilen* –sarja. Vastaajia oli yhteensä 376, joista käyttämäni *Nuoruus eilen* –sarjaan kuuluu näistä 274.²⁶

²⁴ Puuronen 2006, 120–121.

²⁵ Jouhki, Essi 2014, “*Nuoruus oli kuin nopea lintu*” – suurten ikäluokkien nuoruus 1950–1960-luvuilla omaelämäkerrallisten tekstien kuvaamana.

²⁶ Vehkalahti & Suurpää 2014, 8.

Riittävän kattavan otannan saamiseksi olen rajannut käyttämäni tekstit siten, että kirjoittajat ovat syntyneet vuosien 1965–1975 välisenä aikana. Tämän suhteen on huomioitava se, että vuosina 1965 ja 1975 syntyneiden kokemukset 1980-luvusta voivat olla keskenään hyvin erilaiset nuoruusvuosien painottuessa vuosikymmenen eri päihin. Tutkielmani kontekstissa näen tämän rikkaudeksi, sillä muuten otanta olisi jäänyt valitettavan pieneksi, minkä ohella laaja skaala mahdollistaa vuosikymmenen aikana tapahtuneen historiallisen muutoksen tarkastelun, mikä näkyy esimerkiksi joidenkin yhteiden ja tyyliuuntausten mainintoina vain tietyn ikäisten kirjoittajien teksteissä.

Rajausteni myötä lopulliseksi aineistokseni muodostui 36 tekstiä. Tekstit ovat pituudeltaan hyvin eri mittaisia, pisimmän ollessa 57 sivua ja lyhimpien vain sivun. Keskimääräisesti tekstit olivat noin neljän A4-liuskan pituisia. Myös tyyliään kirjoitukset poikkeavat selvästi toisistaan – osa teksteistä on kirjoitettu kirjoitushetken perspektiivistä, osa puolestaan tapahtumahetken. Naiset ovat tyypillisesti tämänkaltaisissa kirjoituskilpailuissa yliedustettuina, eikä aineistoni ole tämän suhteen poikkeus – 36 tekstistä vain 8 on miesten kirjoittamia.²⁷ Miesten kirjoitukset olivat myös pääasiassa paljon lyhempiä ja aiheiltaan rajatumpia, sillä kolme näistä teksteistä keskittyi pelkästään yhteen tapahtumaan tai aiheeseen. Miesten kirjoituksissa korostuvatkin vain muutaman kirjoittajan näkemykset. Naisten selvän yliedustuksen myötä muistot 1980-luvusta ovat väistämättä sukupuolittuneet, mikä tutkielmassani näkyy tiettyjen aihepiirien ylikorostumisessa. Esimerkkinä tällaisesta sukupuolen aiheuttamasta ylikorostumisesta mainittakoon vuosikymmenen suosituimman kotimaisen yhtyeen Dingon, aiheuttama mania, joka aineistossa näkyy selvästi.

Huomattavaa on myös se, että tutkielmani kohderyhmänä olevat kasarinuoret ovat kirjoituskilpailun järjestämisen aikaan olleet 35–45-vuotiaita. Useimpien kohdalla tämä merkitsee sitä, että eletään kaikista hektisimpiä elämän ruuhkavuosia, jolloin tällaiseen kirjoituskilpailuun osallistuminen ei välttämättä ole keskivertoihmisen prioriteettilistan kärkipäässä. Tämä vaikuttaa siihen, että kirjoittajiksi on hakeutunut tietyn tyyppisiä, esimerkiksi kirjoittamista harrastavia, korkeakoulutettuja ihmisiä.²⁸ Aineistossa tämä näkyy esimerkiksi harrastuksien osalta. Suosittuja, jalkapallon ja jääkiekon tapaisia joukkuelajeja ei harrastuksissa mainita kertaakaan edes miespuolisten kirjoittajien

²⁷ Pöysä 2015, 22.

²⁸ Vehkalahti & Suurpää 2014, 9.

teksteissä. Selvästi suosituin harrastus aineiston perusteella on ratsastus, jota puolestaan koko ikäluokkaa tarkastellessa ei suosituimpien harrastusten kärjestä löytyisi.

Sinikka Aapola huomauttaa, että kirjoitetuissa aineistoissa kirjoitusten yksinkertainen kahtiajako sukupuolen perusteella ei ole hedelmällistä. Tätä Aapola perustelee sillä, että sukupuoliryhmien sisälläkin on vaihtelua. Aapolan mukaan erot eivät välttämättä näy aiheiden tasolla, vaan niiden käsittelyn sävyssä ja näkökulmissa. Toisaalta Aapola itsekin nostaa esiin sen, että hänen omassa tutkimuksessaan tiettyjä teemoja käsiteltiin vain tyttöjen tai poikien teksteissä.²⁹ Aapolan aineistona olleet tekstit tosin olivat ainekirjoituksia, joten tämä havainto ei välttämättä ole täysin rinnastettavissa tähän tutkielmaan. Kirjoittajien sukupuolesta johtuvat erot on kuitenkin aiheellista ottaa huomioon.

Aineistossa kirjoittajat on määritelty koodeilla, jotka ilmaisevat kirjoituksen saapumisjärjestyksen sekä kirjoittajan sukupuolen ja syntymävuoden. Esimerkiksi koodaus 072_M_1972 tarkoittaa vuonna 1972 syntynyttä miestä, jonka teksti on 72. saapunut kirjoitus.³⁰ Kirjoittajista en käytä missään yhteydessä heidän omia nimiään, vaan viittaan heihin joko nimimerkillä tai koodilla. Joihinkin kirjoittajiin viittaan itse määrittämilläni pseudonyymeillä. Pseudonyymiksi olen kolmen kirjoittajan tapauksessa laittanut sen otsikon, jolla kirjoittajat ovat tekstinsä nimenneet.³¹ Muut määrittämäni pseudonyymit ovat yleisiä naisen nimiä. Nämä ovat useamman kerran lainaamiani henkilöitä, joiden kohdalla olen myöhemmän tunnistettavuuden helpottamiseksi nähnyt tämän aiheelliseksi.

Aineistoni ollessa omaelämäkerrallisen kirjoituskilpailun satoa se, on siis muistitietoon pohjautuvaa (*oral history*). Muodoltaan aineistoni luokittelen muistelukerronnaksi sen kirjallisesta muodosta ja narratiivisesta luonteesta johtuen. Suomalaiseen muistitietotutkimukseen ei suora käännös *suullinen* historia sovellu Outi Fingerroosin ja Riina Haanpään mukaan sen suppeuden vuoksi, sillä suomalaiselle muistitiedolle ominaista on kirjoitettujen muisteluaineistojen runsaus.³² Muistitietohistorian lähtökohtana on saada tietoa yksilöiden kokemuksista osana historiallisia tapahtumia, sillä se nostaa esille myös sellaisia tapahtumia ja kokemuksia, jotka viralliset dokumentit

²⁹ Aapola 1999, 258.

³⁰ Vehkalahti & Suurpää 2014, 25.

³¹ Nimimerkit ”Oman elämänsä sankaritar”, ”Nuoruus punklandiassa” ja ”Tuurilla”.

³² Fingerroos & Haanpää 2006, 25–35.

ja niihin perustuva historiallinen tieto mahdollisesti ohittavat.³³ Muistitiedon avulla tuotetaan rekonstruktioita menneisyydestä tutkimuksen muodossa.³⁴ Sille luonteista on myös sen subjektiivisuus ja yksilöllisyys.

Subjektiivisuus kuuluu muistitietohistorioitsija Alessandro Portellin mukaan historian tutkimukseen samalla tavalla kuin selvät faktat. Se, mihin kertojat uskovat, on historiallinen tosiasia hänen mukaansa samalla tavoin, kuin se, mitä todella tapahtui.³⁵ Subjektiivisuuden ohella muistitieto on kuitenkin myös yhteisöllistä, sillä sen rakentumiseen vaikuttavat kulttuuriset kerronnan mallit ja kertomistavan traditiot. Lisäksi muistelun aiheena voivat olla yhteisöllisesti koetut ja muistellut tapahtumat.³⁶ Esimerkiksi sellaisilla henkilöillä, jotka kokoontuvat säännöllisesti muistelemaan ”kultaista kasaria”, saattaa olla tästä ajanjaksosta hyvin erilainen kokemus kuin samat tapahtumat kokeneella henkilöllä, joka näihin muisteluihin ei ole osallistunut. Keskeisin kritiikki muistitietoa kohtaan pohjautuukin sen luotettavuuteen, sillä se kertoo vähemmän menneisyydestä kuin siitä, mikä näiden tapahtumien merkitys muistelijalle oli muisteluhetkellä.³⁷

Kirjoituskilpailun luonteesta johtuen saattaa osa siihen lähetetyistä teksteistä olla osittain tai kokonaan fiktiivisiä. Valikoimani 36 tekstiä vaikuttaisivat pääasiassa olevan omaelämäkerrallisiin kokemuksiin pohjautuvia, mutta täyttä varmuutta asiasta ei tietenkään ole mahdollista saada. Aineisto on muutenkin muistinvaraista, mikä jo itsessään luo sen tulkinnalle haasteita: mitä kirjoittaja haluaa muistaa, mitä hän on unohtanut ja miksi hän kuvaa asioita juuri näin? Pitkä muistelun aikaväli tuo myös mukaan tapahtumiin niiden myöhemmän kertaamisen ja tarinoitumisen vaikutukset, kuten myös sosiaalisen kontekstin ja toisten kertomien tarinoiden vaikutukset omiin kertomuksiin. Kokemuksilla on taipumista sulautua toisilta kuultuun – tai ainakin ottaa vaikutteita niistä.³⁸ Toisaalta aineiston mahdollisilla fiktiivisillä sivujuonteilla ei sinällään ole merkitystä, sillä erinäisten tapahtumien muuntelu – tai keksiminen – ei varsinaisesti tutkimuskysymyksiini vaikuta. Jorma Kalelan mukaan muistitietoon pohjautuvat lähteet ovat käyttökelpoisia todisteita, joita tutkijan tulee oppia lukemaan. Tehtäessä lähteille oikeanlaisia kysymyksiä, tulee tiedosta tällöin perustellusti pätevää – lähteitä ei siis

³³ Salmi-Niklander 2006, 199.

³⁴ Fingerroos & Peltonen 2006, 10.

³⁵ Portelli 2006, 56.

³⁶ Ukkonen 2000, 41.

³⁷ Portelli 2006, 55.

³⁸ Pöysä 2015, 24.

arvosteta niiden luotettavuuden perusteella, vaan niitä tulee pitää eri tavalla informatiivisina.³⁹

Vertailtaessa kirjoitettua muistelukerrontaa ja suullisesti tuotettua haastattelutietoa on merkillepantavaa kirjoituskilpailujen tuottamien aineistojen kielellinen heterogeenisyys – kirjoittajien joukossa on ammattikirjoittajia, pöytälaatikkokirjailijoita ja myös runsaasti sellaisia, jotka eivät muuten juuri kirjoita.⁴⁰ Kilpakirjoitusaineistojen ja suullisesti tuotettujen haastattelujen tuottamat aineistot antavat niiden toisistaan poikkeavasta laadusta huolimatta varsin samankaltaisen kuvan tutkittavasta asiasta.⁴¹ Vaikka *Oi nuoruus* -aineiston kirjoituskutsussa on tiettyjen aihepiirien pariin ohjaavia johdattelevia kysymyksiä, on hankala määritellä, missä määrin nämä vaikuttavat tuotosten sisältöön. Kirjoittajat kuitenkin muistelevat pääasiassa itselleen tärkeiksi kokemiaan asioita.

Metodologisesti tutkielmani on kvalitatiivinen, sillä tässä työssä tulkiten ja analysoin kirjoittajien nuoruuskokemuksia. Hyvin pienessä määrin olen hyödyntänyt myös taulukointia, esimerkiksi kirjoittajien koulutusjakauman havainnollistamiseksi. Pääasiallisena metodinani on ollut aineiston lähiluku, joka tässä tapauksessa on tarkoittanut aineiston lukemista useaan kertaan ja omien tulkintojen tekemistä tältä pohjalta. Lähiluvussa lukukerrat poikkeavat toisistaan – ensimmäisellä lukukerralla tekstistä yleensä pyritään hahmottamaan jonkinlainen kokonaisuus. Myöhemmät lukukerrat voivat syventää aluksi tehtyä tulkintaa, mutta myös kokonaan kiistää sen.⁴² Teksteihin olen palannut yhä uudestaan takaisin taukojen jälkeen, jotta pystyisin tarkastelemaan niitä siten, että aiemmin tekemäni tulkinta tekstistä ei ole päällimmäisenä mielessäni tekstiä uudelleen lukiessa. Tällä tavoin olen pyrkinyt aina tarkastelemaan tekstejä uusin silmin, mikä on auttanut tulkintojen tekemisessä.

Nuoruuden historia

Nuoruus on suomalaisissa yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa esitetty melko tuoreeksi ilmiöksi, sillä se usein ajoitetaan syntyneeksi teollistumisen myötä 1800-luvulle ja olevan kytköksissä yhteiskunnan rakennemuutokseen sekä koulutuksen laajentumiseen ja pidentymiseen.⁴³ Nuorisoa ja nuoruutta on kuitenkin ollut aina olemassa, kuten myös

³⁹ Kalela 2000, 162.

⁴⁰ Pöysä 2015, 20.

⁴¹ Pöysä 2015, 21. Kortteinen 1992.

⁴² Pöysä 2015, 30–31.

⁴³ Aapola & Kaarninen 2003, 12. Puuronen, 2006, 22–23.

siihen liittyviä kulttuurisia käytänteitä.⁴⁴ Ensimmäiset tunnetut nuoruudesta tai nuorista puhuvat kirjalliset lähteet ovat antiikin Kreikasta, jolloin todettiin muun muassa nykyäänkin toisinaan kuultu lausahdus siitä, että nuorilta miehiltä puuttuu kunnioitus vanhempiaan kohtaan.⁴⁵ Leipold Rosenmayr'n mukaan modernin nuoruuden juuret ovat 1200- ja 1300-luvulta ajan varakkaista eurooppalaisista kauppakaupungeista, joissa rikkaiden perheiden nuorten miesten elämässä näkyi keskeinen modernia nuoruutta luonnehtiva kehityslinja: taloudellisen hyvinvoinnin ja suunnitelmallisen kouluttautumisen aiheuttama lapsuuden ja aikuisuuden välisen jakson pidentymä.⁴⁶

1300-luvulta alkaen nuoret on myös Suomessa tunnistettu omana ryhmänään, sillä tällöin on alettu lakeihin merkitä erityisiä säädöksiä nuorille henkilöille.⁴⁷ Nykyisen kaltaista vapautta oman elämän suhteen ei talonpoikaisyhteiskunnan nuorilla kuitenkaan ollut, vaan vuosisatojen ajan ammatti yleensä perittiin ja yksilön elämänsä kulku oli tiiviisti sidottu suvun, perheen ja ympäröivän yhteisön kohtaloihin.⁴⁸ Huomattavaa tosin on se, että maalais- ja kaupunkilaisnuorten elämä poikkesi selvästi toisistaan, minkä lisäksi maan sisällä eri alueiden välillä on ollut selviä eroja sen kannalta, millaisena nuoruus on näyttäytynyt. Esimerkiksi Hämeessä sijainneen ison talon perijäksi syntyneen nuoren tulevaisuus on ollut selkeästi valoisamman näköinen, kuin Pohjois-Suomen rajapitäjässä sijainneen pientilan.⁴⁹

Ennen nykyaikaisen koululaitoksen kehittymistä 1900-luvun aikana koulutuksella ei juuri ollut merkitystä tavallisissa maalaisperheissä, vaan lapset osallistuivat työntekoon heti, kun siihen pystyivät. Taitojen ja voimien kasvaessa nuori sai kontolleen yhä enemmän vastuuta talon töistä.⁵⁰ Vielä 1800-luvun lopulla poikien osalta koulunkäynti saattoi koostua vain muutamasta kuukaudesta kiertokoulua, eikä tyttöjenkään koulutukseen erityisemmin panostettu. Tyttöjen ajateltiin avioituttuaan jäävän hoitamaan kotia, minkä oppimiseen riitti taloustöiden tekeminen kotona. Sukupuolien välillä oli myös kasvatuksellisesti selkeä ero; tytöille opetettiin naisten töitä ja pojille miesten töitä. Tyttöjen tehtäviä olivat yleensä esimerkiksi pienempien sisarusten hoitaminen ja äidin apuna olo kotitaloustöissä. Vielä 1950-luvulla tyttöjen tekemät kotityöt nähtiin

⁴⁴ Aapola & Kaarninen 2003, 16.

⁴⁵ Telemäki 1984, 2–3, Puuronen 2006, 33.

⁴⁶ Rosenmayr 1979, 50, Puuronen 2006, 43–44.

⁴⁷ Aapola & Kaarninen 2003, 15.

⁴⁸ Aapola & Kaarninen 2003, 16, 130.

⁴⁹ Markkola 2003, 130–131.

⁵⁰ Puuronen 2006, 37–38, Rahikainen 2003, 162–163.

taloudellisen välttämättömyyden ohella tapana kouluttaa ja kasvattaa tulevia ahkeria perheenäitejä ja kansalaisia.⁵¹

Poikien tehtävänä maaseudulla oli olla miesten apuna raskaissa pelto- ja metsätöissä. Näkemys lasten työntekoon poikkeaa huomattavasti siitä, miten siihen suhtaudutaan nykyään, sillä sitä pidettiin luonnollisena ja välttämättömänä elämänkoulutuksen vaiheena, jota arvostettiin usein jopa enemmän entä virallista koulutusta.⁵² Kodin ulkopuolisiin ansiotöihin irtauduttiin usein rippikoulun jälkeen, mutta käytännöt vaihtelivat perheittäin.⁵³ Nuoresta asti tehtyä työtä voidaankin pitää yhtenä suurten luokkien ikäpolvikokemuksista, mikä värittää suuren osan lapsuus- ja nuoruuskokemuksia. Koulutuksen pidentyessä ja yleistyessä lapsuuden ja työelämän väliin tuli opiskeluaika, mikä myötävaikutti nuoruuden jatkumiseen ja nuorison kehittymiseen omaksi yhteiskunnalliseksi ryhmäkseen.⁵⁴

Vielä 1900-luvun alussa selvästi suurin osa suomalaisista 15–19 vuotiaista oli kokopäiväisessä työssä – yli 15 vuotta täyttäneet koulua käyneet olivat poikkeus. Toisen maailmansodan jälkeen yhteiskunnallinen muutos vauhdittui, mikä näkyy työtä tekevien nuorten määrän selkeänä laskuna. Vuonna 1950 nuoria laskettiin olevan 311 000, joista maaseudulla asui 73 %. Tästä 15–19-vuotiaiden joukosta 200 000 – eli 64,3 % – oli jo ammatissa, eli elätti itseään työtä tekemällä.⁵⁵ 1960-luvulta alkaen tilanne oli kääntymässä päinvastaiseksi, sillä enemmistö 15-vuotiaista kävi koulua työteon sijaan. Koulutuksen yleistymisen ja pidentymisen ohella toinen merkittävä muutos lukuisten nuorten kannalta oli kaupungistuminen, jonka myötä lopulta 1970-luvulla kaupunkilaisnuorten määrä ohitti maalaisnuoret.⁵⁶ Lisääntynyt vapaa-aika ja kaupunkien tarjoamat ajanviettomahdollisuudet mahdollistivat sen, että nuoruus kehittyi nopeassa tahdissa enemmän nykyisen kaltaiseksi.

Nuorison nousu onkin Heiskasen ja Mitchellin mukaan eräs länsimaisten yhteiskuntien keskeisistä kehityspiirteistä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Aluksi tätä pidettiin sotien jälkeisenä erityisilmiönä, jonka keskeisenä syynä oli nuorten ikäluokkien lukumääräinen voimakas laajentuminen suurten ikäluokkien myötä.⁵⁷

⁵¹ Snellman 2003, 89.

⁵² Snellman 1996, 39–48.

⁵³ Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 66.

⁵⁴ Puuronen 2006, 44–45.

⁵⁵ Haapala 2003, 76–78.

⁵⁶ Haapala 2003, 78.

⁵⁷ Heiskanen & Mitchell 1985, 10.

Kansainvälistyminen, talouden kasvu, elintason nousu, ja koulutuksen pidentyminen mahdollistivat lisääntyneen vapaa-ajan kanssa nuorisokulttuurin kehittymisen ja laajentumisen, jota suuret ikäluokat pääsivät Suomessa ensimmäisten joukossa kokemaan 1950- ja 1960-luvun kulttuurisen murroksen myötä. Purhosen, Hoikkalan ja Roosin mukaan voidaan tässä yhteydessä puhua nuorisokulttuurin synnystä, joka tuolloin koostui suomalaisesta tanssilavaperinteestä, länsimaisesta (erityisesti angloamerikkalaisesta) populaarikulttuurista, seurustelusta vastakkaisen sukupuolen kanssa sekä usein myös humalahakuisesta juhlimisesta.⁵⁸

Vuonna 1980 työtä tekevien nuorten osuus oli pudonnut jo alle 20 prosentin. Maaseudulla asuvat lapset ja nuoret toki osallistuivat yleensä tilan töihin, mutta määrällisesti nämä olivat jääneet vähemmistöön jo 1960-luvun aikana.⁵⁹ Tämän muutoksen huomaa myös selvästi aineistosta, sillä 1980-luvun nuorien teksteistä ei erotu samanlaista tyyppikertomusta kuin suurten ikäluokkien nuoruudesta, jossa hyvin tavanomainen tarina oli työnteon värittämä lapsuus ja nuoruus maaseudulla, josta muutettiin opiskelujen tai työn perässä kaupunkiin.⁶⁰ Myös tällaisia tarinoita aineistosta toki löytyi, mutta ne eivät enää olleet se tavallinen tarina.

⁵⁸ Purhonen, Hoikkala & Roos 2008, 33–34.

⁵⁹ Haapala 2003, 76–78.

⁶⁰ Suurten ikäluokkien nuoruudesta esimerkiksi Jouhki 2014.

1. Omaa polkua etsimässä – lapsesta aikuiseksi nuoruuden merkkipaalujen kautta

Luulin jo, ettei se koskaan koittaisikaan. Tai että se oli jo vaivihkaa mennyt. Todellisuudessa elin sitä silloinkin, nuoruuttani, sen valmistelevaa vaihetta.

- Mies s. 1972⁶¹

Aineistoni perusteella ei ole havaittavissa mitään tyypillistä kasarinuoren kertomusta aikuiseksi kasvamisesta. Kirjoitukset myös poikkeavat toisistaan hyvin paljon sen suhteen, millaisia ne aihepiireiltään ja muodoltaan ovat. Osa teksteistä keskittyy lähes pelkästään johonkin nuoruuden kannalta keskeiseksi koettuun hyvin rajattuun ikään tai hetkeen, kuten esimerkiksi ensimmäiseen humalaan, josta sitten kirjoitettiin seikkaperäisesti usean sivun verran.⁶² Kirjoittajat ovat pääasiassa keskittyneet muistelemaan niitä tapahtumia, jotka on koettu tärkeiksi tai keskeisiksi oman nuoruuden kannalta. Aineistossa toki on myös tekstejä, joissa nuoruutta on käyty läpi kronologisesti elämäkertamaiseen tyyliin. Tekstien muotoon vaikuttaa nähdäkseni huomattavasti se, minkä ikäisiä niiden kirjoittajat ovat kirjoitushetkellä olleet. 35–45-vuotiaana kirjoituskilpailua varten kirjoitetuista teksteistä ei välttämättä ole haluttu tai koettu tarpeelliseksi tehdä koko nuoruusaikaa kattavia, elämäkertamaisia taltiointeja vanhempien ikäluokkien kirjoittajien tapaan. Useat teksteistä ovatkin tyyliään nostalgisia aikamatkoja nuoruuteen, vaikka niissä myös käsitellään kipeitäkin asioita – monesta tekstistä onkin havaittavissa sanoma siitä, että nuoruutta ei haluaisi elää uudelleen positiivisistakaan muistoista huolimatta.

Ihmisen elämä voidaan ajatella lineaarisesti kulkevaksi janaksi, jota jaksottavat erilaiset elämänvaiheet ja niiden välille muodostuvat siirtymät. Nämä siirtymät ovat sarja tapahtumia, joissa tietyille kokemuksille annetaan jonkinlaisia symbolisia merkityksiä.⁶³ Merkityksellisiä tapahtumia voidaan esimerkiksi kutsua merkkipaaluiksi, joiden saavuttaminen on oletettavasti merkinnyt jotakin muistelijalle, koska hän on näistä myös kirjoittanut. Aineiston perusteella selvästi esiin nousevia keskeisiä, kasarinuoria

⁶¹ 072_M_1972.

⁶² Esimerkiksi 049_N_1971 ja 114_N_1975.

⁶³ Häkkinen 2014, 34–35.

yhdistäviä merkkipaaluja ovat koulunkäynti yläasteelle siirtymisineen, seurustelukokemukset sekä ensimmäiset päihdekokeilut. Ennakko-odotuksieni vastaisesti puolestaan perinteisesti suomalaiseen nuoruuteen kuuluneesta merkkipaalusta, eli ripille pääsystä ei kirjoitettu oikeastaan ollenkaan. Kulttuurinen muutos tämän osalta on huomattava, sillä vanhemmille ikäluokille rippikoulun suorittaminen saattoi olla edellytys tansseihin pääsulle ja vastakkaiseen sukupuoleen tutustumiselle.

1.1 Koulutaival nuoruuden näyttämönä

Tunnilla kirjoitellaan kavereiden kanssa lappuja, joita sitten sujautellaan toisillemme. Kirjan nurkkaan raapustetaan ihastuksen nimikirjaimia ja joskus kokeillaan pojan sukunimeä omankin nimen perään. Opettajan sanomiset kaikuvat kuuroille korville. Välillä pitää yrittää näyttää kiinnostuneelta, vaikka ajatukset ovatkin siinä peräpenkissä istuvassa.

- ”Suski 1971”⁶⁴

Mikäli tarkastellaan ajan nuoren elämää, näytteli koulu siinä väistämättä merkittävää roolia jo pelkästään sen takia, että se vei huomattavan osan valveilla vietetyistä tunteista. Oppivelvollisuuden myötä jokaisen on suoritettava peruskoulu, joten sen käyminen on eräs lapsuuden ja aikuisuuden välisistä merkkipaaluista, mikä yhdistää lähes jokaista suomalaista. Myös sosiologi Kimmo Jokinen määrittelee koulun yhdeksi keskeisimmistä nuoruuteen liittyvistä asioista.⁶⁵ Ei olekaan siis mikään yllätys, että koulu tuli tavalla tai toisella esiin useimmissa teksteissä. Niissä koulua käsitellään pääasiassa tapahtumapaikkana koulunkäyntiä tärkeämmäksi koetuille asioille, kuten ihastuksesta haaveilulle ”Suski 1971” tavoin. Tällaisissa kirjoituksissa koulusta itsestään ei varsinaisesti suoraan välttämättä sanota mitään, mutta se toimii erilaisten tapahtumien ja sattumusten fyysisenä sijaintina, jonka merkitystä ei sen tarkemmin kommentoida.⁶⁶

Maksuton, tasavertainen koulutus on yksi suomalaisen yhteiskunnan suurimmista menestystarinoista, jonka ansiosta köyhimmänkin perheen lapsilla on mahdollisuus edetä aina korkeakouluun asti. Tarinoita parin viimeisen sukupolven aikana tapahtuneesta

⁶⁴ 048_N_1971.

⁶⁵ Jokinen 2014, 257.

⁶⁶ 106_N_1972, 006_N_1967, 072_M_1972, 056_N_1970, 261_M_1969, 024_N_1972, 111_N_1970.

nopeasta sosiaalisesta liikkuvuudesta löytyy lukuisten suomalaisten suvuista – myös omastani. 1950-luvulla suomalainen koulujärjestelmä oli suurten ikäluokkien kouluuntulon myötä ratkeamassa liitoksistaan, kun kouluja oli nopean väestönkasvun myötä rakennettava pikaisesti maaseudulle ja haja-asutusalueille. Käytössä oli tuolloin niin kutsuttu rinnakkaiskoulujärjestelmä, jossa kansakoulussa käydyn neljän luokan jälkeen oli mahdollisuus hakea oppikouluun, mikä avasi ovet myös lukio-opinnoille. Oppikoulun ohella toisena vaihtoehtona oli jäädä kansakouluun. Koulujen runsaan rakentamisen ohella 1950-luvulla aloitettiin jo työ tulevaa peruskoulu-uudistusta varten, joka otettiin lopulta 1970-luvun aikana vaiheittain käyttöön.⁶⁷ Aineistoni kirjoittajissa voi olla henkilöitä, jotka ovat kansakoulua ehtineet käymään, sillä viimeisenä koulu-uudistus toteutettiin pääkaupunkiseudulla syksyllä 1977. Mainintoja tästä ei kuitenkaan aineistossani ole, eikä kirjoittajien ikäjakauman perusteellakaan voi kirjoittajissa olla montaa tällaista henkilöä.

Taulukko 1. Vuosina 1965–1975 syntyneiden kirjoittajien ilmoittama pohjakoulutus.

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Ylioppilas	18	3	21
Ammattikoulu	3	2	5
Peruskoulu	0	0	0
Ei tietoa	9	4	13
Yhteensä	30	9	39

Mikäli tarkastellaan kirjoittajien koulutusjakaamaa, voidaan sen huomata olevan melko homogeeninen, mikä heijastuu myös väistämättä tutkimukseni tuloksiin. Naispuolisista kirjoittajista selvästi suurin osa on koulutukseltaan ylioppilaita, vain kolmen kirjoittajan ilmoittaessa käyneensä pohjakoulutuksena ammattikoulun. Yhdeksän kirjoittajista ei eritelty tarkemmin koulutustaan. Miespuolisten kirjoittajien koulutuksessa on enemmän hajontaa, mutta otanta on huomattavasti pienempi. Yksikään kirjoittajista ei ilmoittanut koulutukseksi pelkkää peruskoulua, mutta koulutuksensa ilmoittamatta jättäneissä voi tällaisia henkilöitä olla. Vähintään ylioppilaaksi asti kouluttautuneiden suurta määrää voi

⁶⁷ Jouhki 2014, 228–229.

selittää se, että kirjoituskilpailuun osallistuvat henkilöt ovat kenties lähtökohtaisesti todennäköisemmin korkeasti koulutettuja.⁶⁸

Koulutukseen liittyvissä muistoissa ei paikkakunnalla ole aineiston perusteella havaittavissa vaikutusta siihen, millaisia muistoja kouluun liittyy. Myöskään muiden taustatekijöiden, kuten vanhempien varallisuuden tai koulutuksen vaikutusta omaan koulu-uraan ei mainita. Tältä osin ainakin näyttäisi siltä, että tasavertainen peruskoulu olisi tehtävässään ainakin jossain määrin onnistunut luokkaerojen häivyttämisessä, vaikka aineiston rajallisen koon ja homogeenisen kirjoittajajakauman perusteella laajaa yleistystä tästä ei voidakaan tehdä. Keskeisin koulumuistojen sävyyn vaikuttava tekijä näyttäisi olevan se, onko joutunut koulukiusatuksi vai ei. Myös ystävien puute koulussa heijastui negatiivisesti muistojen sävyyn.

”Yläasteelle meno lopetti lapsuuden” – Yläaste keskeisenä siirtymänä

Yksi keskeisimmistä suomalaisten nuorten läpikäymistä rajapyykeistä on siirtymä ala-asteelta yläasteelle, mikä näkyy myös selvästi aineistossani.⁶⁹ Vaikka nykyisin tätä siirtymää on pyritty poistamaan rakentamalla vuosiluokat 1–9 käsittäviä peruskouluja, on tämä rajapyykki edelleen osa lukuisten nuorten kasvua aikuisuutta kohti. Syitä sille, miksi yläaste koetaan ala-asteesta eroavana, merkittävänä rajapyykkinä, voidaan pohjimmiltaan hakea siitä fyysisestä iästä, missä yläasteelle siirrytään.

Hän muistaa henkiahieveriin puristetun kosteusvoidetuubin parhaan ystävän kirjahyllyn reunalla. Kului kuitenkin vielä pari vuotta ennen kuin hän tajusi, että ihonhoitosarjan nimi lausutaan thirteen to nineteen. Ja sitten kului vielä hetki ennen kuin hän hoksasi, että englannin kielen käsite teen age tulee juuri noista luvuista.

- ”Sari”⁷⁰

Kolmentoista vuoden ikä, jossa yläasteelle siirrytään, koetaan usein merkittäväksi luvut 13–19 käsittävän kirjoitusasun vuoksi, joissa luvun perässä oleva pääte ”teen” viittaa teini-ikään, minkä tajuamista vuonna 1974 syntynyt ”Sari” muistelee ”13–19”

⁶⁸ Vehkalahti & Suurpää 2014: 8–9.

⁶⁹ Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 18.

⁷⁰ 256_N_1974.

otsikoimassaan tekstissä. Kirjoitusasun ohella nämä yläasteella vietetyt ikävuodet ovat siinä mielessä tärkeitä, että useimpien nuorten kohdalla suurimmat puberteettiin liittyvät muutokset tapahtuvat yläasteen aikana. Kehon muutosten ja ”virallisen teini-iän” saavuttamisen ohella yläasteen aikana koetaan lukuisia muitakin yksilön elämänkulun kannalta keskeisiä rajapyykkejä. Ikään pohjautuvia tällaisia on esimerkiksi 15 vuoden iän saavuttaminen, joka useille nuorille tarkoittaa mopokortin saamisen ohella rikosoikeudellisen vastuun alkamista. Kirkkoon kuuluvat nuoret käyvät myös rippikoulun, jonka merkityksen väheneminen rajapyykkinä tosin näkyy myös aineistossa selkeästi verrattuna vanhempiin sukupolviin. Yläasteen aikana myös usein koetaan useita asioita ensimmäistä kertaa – tällaisia ovat esimerkiksi päihdekokeilut, seurustelu sekä seksuaaliset kokemukset.

Ylä-asteelle meno lopetti lapsuuden. En enää leikkinyt autoilla tai nalleilla tai barbeilla. Sain uudesta koulusta uusia ystäviä, joita vieläkin muistelen mielelläni. Meitä oli neljän mimmin seurue, lintsasimme koulusta ja istuimme läheisellä Teboililla ja poltimme ketjussa punaista Marlboroa.

- ”Martsari synt. 1971”⁷¹

Nimimerkin ”Martsari synt. 1971” kirjoituksessa näkyy konkreettisesti se, kuinka yläasteelle siirtyminen on tarkoittanut lapsuuden loppumista – uudet ystävät, koulusta lintaaminen ja tupakan ketjussa polttaminen huoltoasemalla syrjäyttivät barbeilla ja nalleilla leikkimisen. Lapsuuden viattomat leikit ovat jääneet ala-asteelle, aikuisemmaksi miellettyjen ajanviettotapojen korvattessa nämä. Yläasteelle siirtymiseen usein kuuluu myös vanhemmilta sisaruksilta tai kavereilta kuullut kauhutarinat pelottavista yhdeksäsluokkalaisista ja näiden harrastamasta seitsemäsluokkalaisten kiusaamisesta, joka alueittain tunnetaan eri nimin oululaisesta ökötyksestä etelän mopotukseen, mikä myös oli muutamissa teksteissä havaittavissa.

Ylä-asteelle kävelin innoissani ilman sivuhiuksia ja takatukka liehuen. Päälläni minulla oli lappuhaalarit ja merimiespaita. Koulun ulkopuolella käytin myös ukkini sinistä merimieslakkia. Mokkerina olo oli aluksi pelottavaa, mutta koska ensimmäisten kouluviikkojen aikana kukaan ei

⁷¹ 223_N_1971.

peloitteluista huolimatta uittanut päätäni vessanpöntössä, alkoi kaikki sujua ihan hyvin.

- ”Iines Jousimaa”⁷²

Kesäloma alkaa. Ala-aste on ohi ja syksyllä on vuorossa siirtyminen yläasteelle. Koulu, johon menen, on kuuluisa väkivaltaisista mopotusperinteistään. Asia hirvittäisi, jos sitä pystyisi ajattelemaan, mutta minä en ajattele mitään muuta kuin sitä, että kesä kestää ikuisuuden, ihan liian kauan. Ikävöin poikaa, jolla on turkoosit silmät.

Me liikutaan isossa ryppäessä väkillä, koska pelko mopotuksesta on koko ajan mielessä. Onnistun luovimaan porukassa niin, ettei kukaan ysi kiinnitä mitään huomiota minuun. Kaikilla ei ole yhtä hyvä onni. Silloin tällöin joku tulee vessasta tukka märkänä mopokasteen jäljiltä.

- ”Tiitu s. 1970”⁷³

Nimimerkki ”Iines Jousimaan” tekstissä näkyvään, lopulta turhaksi osoittautuneeseen pelkoon mopotuksesta pään uittamisineen pöntössä voinevat useat samaistua omilta yläasteajoiltaan, tarinoiden osoittautuessa todellisuutta pelottavammaksi. Mopotusta varmasti 1980-luvulla tapahtui, mutta aineistossa sen toteutumisesta ei ole kirjoitettu ”Tiitua” lukuun ottamatta. Kirjoituksessaan hän muistelee koulunsa olleen kuuluisa väkivaltaisista mopotusperinteistään. Tarinat osoittautuvat ainakin osittain todeksi, mistä kertoivat märin hiuksin vessasta tulevat, yhdeksäsluokkalaisten kynsiin joutuneet seiskat.

Vaikka seitsemäsluokkalaisiin kohdistuneesta traditionaalisesta kiusaamisesta ei aineistossa juuri kirjoitettu, on koulukiusaaminen muuten näkyvässä roolissa aineistossa useiden eri kirjoittajien teksteissä. Koulussa tapahtuva kiusaaminen on ilmiö, johon on pyritty kiinnittämään huomiota erityisesti viime vuosikymmenien aikana. Tilastojen valossa koulukiusaaminen on vähentynyt 2000-luvun aikana, mutta edelleen siitä kärsii viikoittain 5,8 % koko maan 8–9 luokkalaisista, joten ongelmana tämä ilmiö ei ole missään nimessä vielä poistunut, minkä seurauksena osa nuorista saa edelleen aikuiselämäänsä asti jatkuvia traumoja.⁷⁴

⁷² 067_N_1974.

⁷³ 190_N_1970.

⁷⁴ THL kouluterveyskysely 2019.

Seuraavana päivänä ne tuli mun perässä välitunnilla koulun vessaan. Vessoissa ei ollu ovia. Istuin just pöntöllä housut nilkoissa kun ne tuli pilkkaan mua. Myöhemmin aikuisena sitä luki lehdistä, mitä kaikkea kiusaajat teki kiusatuille koulun vessassa, mutta mä en vuosikausien jälkeen millään pysty muistaan mitä mulle tapahtu. En vaan enää koskaan välitunnilla menny vessaan.

- ”Kympin tyttö 1975”⁷⁵

”Kympin tyttö 1975” kertoi häneen kohdistuneesta kiusaamisesta, joka sai alkunsa hänen mentyänsä puolustamaan koulun kovisjengin kohteeksi joutunutta toista oppilasta. Pelko kiusatuksi joutumisesta onkin yksi yleisimmistä syistä siihen, ettei kiusaamisen uhria puolusteta kiusaajia vastaan.⁷⁶ Kokemus oli ilmeisen traumaattinen, sillä kirjoittaja ei edelleenkään vuosikymmenien jälkeen pystynyt palauttamaan mieleensä sitä, mitä tuona päivänä koulun wc-tiloissa tapahtui. Sen hän muistaa, että ei enää yläasteen aikana mennyt välituntisin vessaan, mutta muuta tästä tapahtumasta ei jäänyt mieleen.

Koulukiusaaminen jättää pitkäkestoiset jäljet, mikä näkyy myös nimimerkin Rapu -75 kirjoituksessa, jonka hän otsikoitu nimellä ”Kirje koulukiusatulle”. Nimensä mukaisesti tämä kirjoitus on pelkästään kannustava teksti koulukiusaamisesta kärsiville, tarjoten vertaistukea ja vinkkejä tilanteen selvittämiseksi. Aineistoni muista kirjoituksista se poikkeaa siten, että se on ainoa pelkästään yhteen negatiiviseen kokemukseen keskittyvä teksti.

Hän vaikutti niin kovalta kaverilta, että en uskonut tapahtuman liikuttavan häntä. Seuraavana päivänä hän aloitti kiusaamiseni, enkä koskaan saanut pyydettyä anteeksi. Uskon, että elämäni olisi mennyt täysin eri lailla, jos olisin rohjennut tehdä sen. Nyt haudoin 20 vuotta itsemurhaa, kokoajan kärsien mm. syömishäiriöstä ja muita todella synkkiä ajatuksia ennen kuin ymmärsin, mitä siinä ratkaisevassa tilanteessa oikein tapahtui. Tähän verrattuna anteeksipyyttäminen ja sopiminen olisi ollut lasten leikkiä. Usko minua, yritä edes jutella kiusaajasi kanssa ja selvittää, miksi hän sinua kiusaa.

⁷⁵ 114_N_1975.

⁷⁶ Salmivalli 2010, 29.

- ”Rapu -75”⁷⁷

Nimimerkin ”Rapu -75” tapauksessa koulukiusaaminen sai alkunsa jonkinlaisesta väärinkäsityksestä, jonka hän ei uskonut liikuttavan koulun ”koviksiin” kuulunutta kiusaajaa. Tarkemmin hän ei tätä väärinkäsitystä avannut, mutta ilmeisesti se loukkasi vastapuolta, sillä kiusaaminen alkoi heti seuraavana päivänä. Jälkiviisaasti kirjoittaja pohti, kuinka olisi anteeksipyyntöillä mahdollisesti välttänyt 20 vuoden psyykkisen pahoinvoinnin itsemurhaan liittyvine ajatuksineen. Ajatus siitä, että yhdellä anteeksipyyntöillä olisi voitu välttää näin pitkä pahoinvointi, on varmasti ollut äärimmäisen piinaava, mikä luultavasti on innoittanut tämän tekstin kirjoittamiseen mahdollisesti siinä toivossa, että joku toinen voisi tämän kokemuksen luettuaan välttää saman.

Koulussa oli enimmäkseen hirveää. Opin kyllä nopeasti, kavereita oli, mutta minua kiusattiin. Luulen, että se oli enimmäkseen omaa syytäni. Suutuin huutelusta, ja sehän vain yllytti. Yläasteella pääsin eroon osasta kiusaajia ja päätin muuttaa taktiikkaa. Suojauduin mustan ulkokuoreni taakse ja nauroin sekopäänä kaikelle.

- ”Oman elämänsä sankaritar”⁷⁸

Erityisesti ala-asteella kiusaamisen kohteeksi joutumisen myötä ”Oman elämänsä sankaritar” kertoo vaihtaneensa tarkoituksella taktiikkaa yläasteelle. Tumma pukeutuminen ja kaikelle sekopäinen nauraminen toimivat tämän puolustusmekanismina kiusaajia vastaan. Kirjoituksessaan myös hän syyllisti itseään kiusatuksi tulemisesta, sillä oman tulkintansa mukaan helposti suuttuvana kiusaajat saivat hänestä haluamiaan reaktioita irti. Kiusaamisen kohde usein kokeekin syyllisyyttä niistä seikoista, joista häntä kiusataan. On kuitenkin haasteellista määritellä, miksi juuri tietty yksilö on valikoitunut kiusaamisen kohteeksi. Usein kiusatulle annetaan jokin toiseuden muoto – eli hän siis eroaa jollakin tavalla siitä sosiaalisesta normista, joka luokkayhteisössä vallitsee.⁷⁹ Muista erottautuminen tummalla pukeutumisella ilmeisesti riitti vallitsevista normeista poikkeamiseen, sillä se innoitti samoja kiusaajia vielä täysi-ikäisyyden lähestyessä:

⁷⁷ 165_N_1975.

⁷⁸ 038_N_1971.

⁷⁹ Hamarus 2006, 133–135.

Vielä keväällä 1988 vanhat koulukiusaajat ahdistelivat minua toisinaan. Niitä tuli joskus vastaan kun liikuin kotikulmillani. Aina laumana ajoivat pyörällä ohi tai heittelivät lumipalloilla. ”Paskallako oot lettis värjänny!” Käänsin selkäni ja kävelin pois, mutta sisuksissa repi ja raastoi. Päiväkirjaan kirjoitin vielä tappavani nämä tyypit. Ehkä huutelu loppuisi kun kulkisin Mikan kanssa.

- ”Oman elämänsä sankaritar”⁸⁰

Kirjoittajan kokema kiusaaminen oli hyvin pitkäkestoista, sillä se kesti aina ala-asteelta lähelle täysi-ikäisyyttä. Vaikka tämä ei enää näkyvästi reagoanut kiusaamiseen suuttumalla, herätti kiusatuksi joutuminen silti selvästi vahvoja reaktioita ja jopa päiväkirjalle uhoa kiusaajien tappamisesta. Näyttämisen halua kiusaajille kuitenkin selvästi oli, sillä pohdinta huutelun loppumisesta poikaystävän kanssa kulkiessa voi viitata tähän. Poikaystävän roolin tässä kuvitellussa tilanteessa voi tulkita olevan joko fyysinen turva, tai sitten sen näyttäminen, että kiusaajilta kommentteja herättävästä ulkomuodosta huolimatta joku pitää kirjoittajaa haluttavana.

En oppinut koskaan sujuvasti jakolaskuja. Niinpä opettajamme arveli, että väkivallalla ja uhkailulla voisi oppia paremmin. Joka matikantunti hän kuiskasi minulle: ” Paljonko on kuusi jaettuna kahdella?” En koskaan ennättänyt vastata, kun hän veti minua hiuksista ja antoi luunappeja.

- ”Martsari synt. 1971”⁸¹

Kiusaamista ei koettu pelkästään muiden oppilaiden taholta, sillä ”Martsari synt. 1971” kirjoitti joutuneensa ala-asteen opettajansa kiusaamaksi kolmannella luokalla. Tämä jo vanha, epäjärjestystä ja hitaasti oppivia oppilaita huonosti sietävä opettaja otti kohteekseen matematiikassa huonosti pärjänneen ”Martsarin”. Kyseisen opettajan mielestä hiuksista vetäminen ja luunappien antaminen oli pedagogisesti oiva keino oppia jakolaskuja, minkä seurauksena kirjoittaja alkoi inhota tätä opettajaa. Muiden kirjoituksissa opettajien harjoittamaa kiusaamista ei ollut havaittavissa pieniä, railakkaasta ulkonäöstä johtuvia kahnauksia lukuun ottamatta. Opettajien roolia ei teksteissä myöskään mainittu kiusaamista ehkäisevänä tekijänä.

⁸⁰ 038_N_1971.

⁸¹ 223_N_1971.

Aloin inhota opettajaani. Kirjoitin Ystäväni-kirjaan, jota silloin ahkerasti täytettiin ja jollainen kaikilla koulun tyttöillä oli, että eniten inhoan maailmassa opettajaani. Kirja joutui hänen käsiinsä, josta minulle seurasi loppuvuoden rangaistus. Joka päivä jouduin kesken tunnin menemään koulumme sisääntuloa vastapäätä olevaan huoneeseen, jonka seinät olivat lasia. Olin kuin akvaariossa kaikkien täytettyjen lintujen, kettujen, lumikkojen ja pikkujyrsijöiden keskellä. Joka päivä opettaja tivasi minulta, miksi inhoan häntä. En koskaan kertonut syytä, itse asiassa en koskaan inahthanutkaan.

- ”Martsari synt. 1971”⁸²

Hän ei kuitenkaan uskaltanut kertoa kokemastaan kiusaamisesta kotona lisärangaistusten pelossa. Lopulta tilanne selvisi myös vanhemmille, kun kirjoittaja ei enää eräänä päivänä suostunut lähtemään ollenkaan kouluun. Koulupelko onkin yksi kiusaamisen välittömistä vaikutuksista muiden psykosomaattisten oireiden ohella.⁸³ Isän soitto opettajalle lopetti kiusaamiseen, mutta tästä jääneet jäljet seurasivat aikuisikään asti. Kirjoittaja muisteli myöhemmin, kuinka hän vielä aikuisiällä kaupassa tämän opettajan äänen kuullessaan lähti vaistomaisesti kävelemään, ja pysähtyi rautatieaseman kohdalla ensimmäisen kerran – opettajan toteuttama kiusaaminen oli selvästi jättänyt pitkät jäljet.

Muistot peruskoulusta eivät kuitenkaan olleet pelkästään negatiivisia, vaan valtaosassa tekstejä koulua muisteltiin joko neutraaliin tai positiiviseen sävyyn osana nuoruutta.

Tuota yötä lukuunottamatta hän muistelee peruskoulun viimeistä vuotta lämmöllä. Koko siihen astisen koulutaipaleensa yhdessä viettänyt musiikkiluokka oli hitsautunut tiiviiksi yhteisöksi, kukaan ei enää jaksanut kiusata tai kiusaantua.

- ”Sari”⁸⁴

⁸² 223_N_1971.

⁸³ Salmivalli 2010, 2013.

⁸⁴ 256_N_1974.

Vaikka kotona olikin vaikeaa, yläasteella viihdyin hyvin. Meillä oli mahtava luokkahenki ja voitto rinnakkaishuokkien välisessä koripalloturnauksessa vahvasti sitä entisestään.

- Murkku hiljaisuudesta 1975⁸⁵

Näissä koulua käsittelevissä lainauksissa erityisesti hyvä luokkahenki nousee esiin muistoista. Nimimerkille ”Murkku hiljaisuudesta 1975” koulu tarjosi kodin sijaan paikan, jossa tämä saattoi viihtyä. Kotona välejä kiristi isän orastava alkoholismi, mitä perheen ainoana lapsena oli hankala paeta. Mahtavan luokkahengen siivittämänä koulu tuntui viihtyisältä paikalta kodin ilmapiirin rinnalla. ”Sari” puolestaan muisteli erityisesti yhdeksättä luokkaa lämmöllä, sillä pitkät yhteiset vuodet olivat tiivistäneet porukan yhteen, minkä seurauksena luokassa ei kiusattu. Kiusaamattomuuden mainitseminen positiivisena tekijänä kertoo kuitenkin siitä, miten tärkeä osa se on nuorten koulussa viihtymistä. Yhdistävänä tekijänä näissä kirjoituksissa onkin se, kuinka tärkeässä roolissa muut oppilaat ja hyvä ilmapiiri ovat positiivisten koulumuistojen synnyttäjinä.

Peruskoulusta jatko-opintoihin

Kansakoulujärjestelmässä oppilaat jaoteltiin jo reilun kymmenen vuoden ikäisenä eri koulutusmahdollisuudet tarjonneille väylille, mutta 1970-luvun peruskoulu-uudistuksen myötä valinta siirtyi peruskoulun yhdeksännellä luokalla tehtäväksi. Suuria ikäluokkia varten toteutettu, kiivas koulujen rakentaminen näkyi myös jatkokoulutuksen yleistymisessä. 1950-luvun alussa lukioita oli maalaiskunnissa vain yhteensä 36 kappaletta, mutta 1970-luvulla niiden määrä oli kasvanut jo lähes 180 kouluun. Koulutuksen saatavuuden parantuminen on myös selvästi näkynyt tilastoissa, sillä vielä 1960-luvun alkupuolella vain noin 15 % ikäluokasta suoritti ylioppilastutkinnon – kasarinuorista puolestaan jo lähemmäs 50 %. Erityisen nopeasti lukion käyneiden määrä kasvoi Pohjois- ja Itä-Suomessa, missä koulutustaso oli aiemmin ollut selvästi muuta maata matalampi.⁸⁶

Urahaaveet liittyvät kieliin ja musiikkiin, oppiaineisiin, joissa olen vahva. Välillä mietin laulamista, välillä opettamista. On kuitenkin selvää, että

⁸⁵ 255_N_1975.

⁸⁶ Nevala 2008, 98–100.

jatkan yläasteen jälkeen lukioon. Mitään muuta en edes suunnittele. Yliopistokin siintää mielessä.

- ”Suski 1971”⁸⁷

Peruskoulun jälkeinen, yleensä ammatillisen koulutuksen ja lukion välillä tehtävä valinta näkyy myös aineistossani – onhan se yksi keskeisistä tulevaisuuteen vaikuttavista nuoruuden rajapyykeistä, joka koskee koko ikäluokkaa. Useimmat lukioon menneistä kirjoittajista ohittivat tämän siirtymän varsin lyhyesti, vaikka oman tulevaisuuden kannalta kyseessä on merkittävä valinta. Kenties lukioon meno on ollut tavallaan selvä valinta nimimerkin ”Suski 1971” tavoin, eikä siitä ole koettu tarvetta kirjoittaa sen enempää, mutta siirtymä on kuitenkin koettu aiheelliseksi mainita. Enemmistö aineiston kirjoittajista oli koulutukseltaan vähintään ylioppilaita ja koulunkäynnistä aineistossa puhuttiin yleisesti positiiviseen sävyyn, mikä voisi tätä näkemystä tukea.

Peruskoulun jälkeen olin valmis menemään Valtimon metsäkonekouluun opiskelemaan metsuriksi, koska olin onnistunut sössimään keskiarvoni alle lukiorajojen. Äitini oli kuitenkin toista mieltä, ja puhui minut Niinivaaran lukioon. Helvetti, kaupungin toiselle puolelle. Kaikki yläasteaikojen kaverit menivät joko Lyseon tai Yhteiskoulun arvostettuihin lukioihin. Harri A puolestaan kymppiluokalle.

- ”Joe – poika Singaporesta”⁸⁸

Kouluvalinnasta hieman pidemmin kirjoittaneen muistelijan tapauksessa kouluvalinnan rajoittavaksi tekijäksi osoittautui yläasteella laskenut keskiarvo, joka ei tahtonut lukioihin riittää. Tämän seurauksena hän oli menossa opiskelemaan metsuriksi, mutta päätyi lopulta kuitenkin äitinsä ylipuhumana valitsemaan metsäkonekoulun sijaan kaupungin toisella puolella sijainneen lukion, mikä myöhemmin osoittautui tämän mukaan hyväksi valinnaksi.

Lukioiden kasvaneesta määrästä huolimatta niiden ovet eivät kuitenkaan auenneet välttämättä kaikille, kuten myös uhkasi käydä ”Joe – poika Singaporesta” tapauksessa. Vaikka peruskoulu järjestelmänä tarjoaa pitkälti tasapuoliset mahdollisuudet koulunkäynnille, on vanhempien sosioekonomisella taustalla yhä ollut merkitystä sille,

⁸⁷ 048_N_1971.

⁸⁸ 261_M_1969.

kuinka todennäköisesti nuori on päätenyt opiskelemaan lukioon. Vielä 1990-luvun alussa ylempien toimihenkilöperheiden tyttäristä valmistui ylioppilaaksi yli 80 %, kun puolestaan työntekijäperheiden pojista vain 15 %.⁸⁹ Aineistoni kirjoittajien tapauksessa näiden vanhempien sosioekonomisesta taustasta ei tosin ole tietoja, mutta vanhempien merkitys oman tulevaisuuden kannalta näkyy silti teksteissä.

Olisin halunnut jättää koulun kokonaan. Äiti sanoi kuitenkin, että jotain on pakko tehdä ja päätin hakea ammattikouluun vaatetuslalle. Päätöksen tein yhdessä hyvän kaverini Terhin kanssa. Suku patisti lukioon, mutta ei, tiesin että lukiossa pidetään paljon esitelmää, ei ikinä! Muutenkin ajatus johonkin lukiolaisten ryhmään liittymisestä oli vastenmielinen. Mami jopa ehdotti, että tulisin Hankoon lukioon. En halunnut sinne silmätikuksi enkä pois Helsingistä.

- ”Oman elämänsä sankaritar”⁹⁰

Äidin vaikutus näkyy esimerkiksi tässä tekstissä, jossa hän torppaa muistelijan suunnitelmat koulunkäynnin lopettamisesta peruskouluun. Suvun painostus lukioon menemisestä ei innostanut, kuten ei myöskään ajatus lukiolaisten ryhmään kuulumisesta houkutellut innokasta punkkaria. Ammattikoulun jälkeinen työelämä Kansallisteatterin puvustossa ei kuitenkaan osoittautunut loppuelämän kutsumukseksi, sillä kirjoittaja päätyi käymään lukion kymmenen vuotta jälkijunassa ja jatkoi lopulta opintojaan aina maisteriksi asti. Kirjoittajien antamista taustatiedoista oli myös huomattavissa myös useamman muun kohdalla sama ilmiö siitä, kuinka opiskelua on myöhemmin jatkettu ja suoritettu esimerkiksi korkeakoulututkinto.

Kirjoitan magnan paperit, saan ällät äidinkielestä ja englannista. Olen tyytyväinen. Menen töihin poliisitalolle ja suunnittelen tulevia yo-juhlia. Kun käyn yo-kuvassa on ylläni valkoinen trikoomekko, äidin musta jakku ja turkoosi koru intian basaarista: erittäin kierrätyshenkistä.

Juhlin kotona sukulaisten kanssa. Saan valtavan määrän lahjakortteja, sukumme on iso.

- ”Tiitu s. 1970”

⁸⁹ Nevala 2008, 100–101.

⁹⁰ 038_N_1971.

Ylioppilastutkinnon suorittaminen on perinteisesti ollut merkittävä rajapyykki nuoren ihmisen elämässä. Usein se on myös samalla tarkoittanut tietyn aikakauden loppua, sillä viimeistään ylioppilaaksi tulon myötä nuoret ovat joutuneet miettimään, mitä haluavat elämässään ”isoina” tehdä.⁹¹ Vaikka ylioppilastutkinnon arvostus on kenties laskenut sen yleistymisen myötä, on se silti nuoren elämässä usein hyvin merkittävänä pidetty hetki, jonka kunniaksi on perinteisesti järjestetty yhdet nuoren siihenastisen elämän suurimmista juhlista, joista saadut lahjat usein tukevat pian seuraavaa itsenäistymistä ja omaan asuntoon muuttoa.

1990-luvun alku, ylioppilaskirjoitukset, valkoisen lakin ja vapauden huuma, juhlat kesäisellä kaupungin rannalla, onnipotentti olotila, muutto omaan pikkukotiin vuokralle, kiello pyrkiä opiskelemaan humpuukia kuten näyttötelemistä, joten yliopistolle vanhempien mieleistä järkevää ammattia ja uraa hankkimaan: Kunnialliseksi äidinkielenopettajaksi virkaan. Lähden toteuttamaan.

- ”Säilyke 1972”⁹²

Lukion jälkeiseen koulutukseen liittyvissä teksteissä on havaittavissa pitkälti sama ilmiö, sillä opintoja saatettiin avata lyhyesti tai jopa ohittaa kokonaan, vaikka kirjoittaja olisi ilmoittanut koulutustasokseen korkeakoulun. Useimmat teksteistä eivät myöskään ajallisesti kanna niin pitkälle, että ne ylittäisivät korkeakouluopintoihin asti. Kirjoittajat ovat saattaneet ajatella, että korkeakouluopinnot kuuluvat nuoruuden sijaan aikuisuuteen, minkä vuoksi niistä ei ole kirjoitettu. Linjauksena tämä on sikäli ymmärrettävä, että korkeakouluopintoihin ei välttämättä tule samalla tavalla liittäneeksi nuoruutta leimaavia asioita, kuten esimerkiksi hyrräävien hormonien aiheuttamia suuria tunteita, epätoivoisia ihastuksia tai ensimmäisiä nuoruuden humalia. Eräs kirjoittaja tosin oli reilun kahden sivuin mittaisesta tekstistään käyttänyt puoli sivua sen puhelinkeskustelun siteeraamiseen, missä hänelle ilmoitettiin pääsystä Oulun yliopistoon, mistä voisi päätellä tämän olleen hänen nuoruutensa kannalta hyvin keskeinen kokemus.⁹³

Lukion jälkeen pidin välivuoden. Ensin kesätöissä Jyväshyvän keksitehtaalla ja talvi päiväkotiharjoittelijana. Harjoittelijan paikka antoi

⁹¹ Kaarninen 2003, 315.

⁹² 106_N_1972.

⁹³ 018_N_1965.

*pisteitä pääsykokeisiin pääsyä varten. Halusin
opettajankoulutuslaitokseen. En päässyt, mutta aloitin
lastentarhanopettajaopiston aikomuksella hakea OKL:ään uudestaan.
Väliin tuli interrail; junalla läpi Sveitsin ja Italian, en ehtinyt
pääsykokeisiin ja minusta tuli lastentarhanopettaja.*

- ”Liisa”⁹⁴

Vuonna 1967 syntyneen ”Liisan” alavalinnassa näkyy ilmiö, johon lukion jälkeisestä jatkokoulutuksesta haaveilevat nuoret törmäsivät ylioppilastutkintojen yleistymisen seurauksena. Uusien korkeakoulujen perustamisesta huolimatta ovet eivät auenneet kaikille ensiyrittämällä kasvaneiden hakijamäärien myötä. Välivuoden pitäminen yleistyi, mikä usein vietettiin töissä.⁹⁵ 1980-luvulla suurinta suosiotaan viettänyt Interrail-järjestelmä vaikutti myös tässä lainauksessa välillisesti lopulliseen alavalintaan, sillä matkustelun vuoksi paikka opettajankoulutuslaitoksessa jäi haaveeksi. 1980-luvulla vauhdittunut maailman avautuminen ja kansainvälistyminen näkyi Interrailin ohella myös mainintoina vaihto-opiskelusta.⁹⁶

Aineistossani koulutukselle ei annettu suoranaisia merkityksiä myöhemmin elämänkulun kannalta. Kotoa kyllä kannustettiin koulunkäyntiin, mutta koulutusta ei mainittu samanlaisen yhteiskunnallisen nousun mahdollistajana, kuin mitä on selvästi havaittavissa vanhempien ikäluokkien teksteistä. Kenties koulutuksen pitkään jatkuneen yleistymisen myötä se on nähty nuoruuteen kuuluvana velvollisuutena, eikä niinkään etuoikeutena, johon vain rajatulla joukolla on ollut mahdollisuus. Pääasiassa koulun roolina aineistossani on olla näyttämönä nuoruuden tapahtumille. Yläaste näyttäytyy nuoruuden alkamispaikkana ja myrskyisimpänä aikana, lukio puolestaan kasvavana vapautena ja aikuisuuden lähestymisenä.

1.2 ”Ois varmaan pitäny ostaa jotaki lantrinkia.” – Nuoruuden päihdekokeilut

Alkoholilla on kaksijakoinen rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Viinilasin juomista keskellä viikkoa ruuan kanssa saatetaan oudoksua, mutta viikonloppuisin pään

⁹⁴ 270_N_1967.

⁹⁵ Haapala 2003, 81.

⁹⁶ 072_M_1972 & 106_N_1972.

nollaaminen humalassa on lähestulkoon kansallinen normi – varsinkin nuoruudessa. Sakari Karvosen mukaan alkoholin käyttäminen on niin yleistä, että se on erottamaton osa kulttuuriamme. Täten juomisen opettelu nuoruudessa on myös kulttuurisen käytännön sisäistämistä.⁹⁷ Kenties tämän takia ensimmäiset alkoholikokeilut koetaan niin merkittäviksi – kokemalla sen olet osa tätä suomalaiseen kulttuuriin kiinteästi kuuluvaa tapaa, jonka suomalaisuutta toistetaan eri yhteyksissä. ”On meillä sauna, viina ja kirves”, lauletaan Suomen jalkapallomaajoukkueen tunnetuimmassa kannatuslaulussakin, jossa viitataan suomalaisuuteen kuuluvina pidettyihin asioihin. Alkoholikokeilut myös voivat merkitä seksuaalisten kokemusten tavoin lapsuuden viattomuuden loppumista, ollen täten monille nuorille eräs lapsuuden ja aikuisuuden välisistä siirtymäriiteistä. ”Jotain pyhää on tässä hetkessä, kun ensimmäinen suullinen valuu alas ja polttaa vatsaa.”, kuvailikin vuonna 1971 syntynyt nainen ensikosketustaan alkoholiin.⁹⁸

1980-luvulla alaikäisten alkoholinkäyttö oli selvästi yleisempää kuin nykyään. 1980-luvun aikana 14-vuotiaiden alkoholia kokeilemattomien nuorten osuus vaihteli keskimäärin 50–60 %:n välillä.⁹⁹ Vuonna 2019 puolestaan 14-vuotiaista noin 75 % prosenttia ilmoitti olevansa täysin raittiita, joten muutos on huomattava.¹⁰⁰ Aineistoni perusteella alkoholinkäyttö on kuulunut myös osaksi kirjoittajien nuoruutta, sillä siihen viitataan lukuisissa teksteissä jollain tavalla. Kaksi teksteistä on pitkiä kuvauksia ensimmäisestä humalasta ja siihen liittyvistä asioista, aina juomien hankinnasta jälkiseuraamuksiin.¹⁰¹ Näille kirjottajille ensimmäinen humala on ilmeisesti ollut nuoruuden kannalta merkittävä tai erityisen keskeinen tapahtuma, jota on haluttu muistella.

Kaikki alkaa iltapäivällä. Ollaan jo kauan suunniteltu, että nyt me juodaan kaikki. Aiemmin vaan muut oli juonu, mä en ollu vielä uskaltanu. Olin vaan saatellu humalaisia kavereita kotiin ja selitelly niitten vanhemmille millon mitäkin. Nyt me norkoillaan jo hyvissä ajoin paikallisen Alkon nurkilla ja onnistuuhan se nytkin: yks alkkis hakee pientä maksua vastaan meille juotavat. Mä otan valkoviiniä, Libistä.

⁹⁷ Karvonen 2002, 89.

⁹⁸ 190_N_1970.

⁹⁹ Rahkonen, Ahlström & Rimpelä 1987, 294.

¹⁰⁰ Terveystapatutkimus 2019.

¹⁰¹ 114_N_1975 & 049_N_1971.

Viini nousee ihan uskomattoman nopeesti päähän. Ollaan Miialla, jonka äiti on poissa. Taas. Koko poppoo. Ollaan sen huoneessa ja kontillani lattialla mä imasen koko viinipullon sisääni alle tunnissa. Humalatila on ihan uskomaton, koskaan aiemmin tai sen jälkeenkään mikään ei oo pyöriny niin nopeesti kun huone mun ympärillä.

- ”Kymppin tyttö 1975”¹⁰²

Nimimerkin ”Kymppin tyttö 1975” ensimmäinen alkoholikokeilu oli pitkän suunnittelun tulos. Alkon nurkalla norkoilu sopivan hakijan löytämisen toivossa lienee tapahtuma, johon moni muukin entinen nuori pystyy samaistumaan. Alkoholien hankinta alaikäisenä voikin kaikkine hankaluuksineen muodostaa oman rituaalinsa.¹⁰³ Myös tarkat suunnitelmat siitä, missä ja milloin juodaan sekä mitä vanhemmille selitellään yhtenäiseksi peitetarinaksi, ovat usein myös osa tapahtumaa. Eräs kirjoittaja totesikin, että ”*ehkä humala onkin alkanut jo valmisteluista, viimeistään koulussa, kun paljastuu, että ostaja on saatu*”.¹⁰⁴ Nuoruuden alkoholikokeiluihin voi liittyä kokemuksena siis paljon muutakin kuin pelkkä varsinainen juominen ja humalan saavuttaminen. Ensimmäistä humalaa kuitenkin kuvailtiin useiden kirjoittajan teksteissä varsin tarkasti. Näissä kirjoituksissa näkyy myös ensimmäisille alkoholikokeiluille annettu rooli harjoitteluna – aivan kuin alkoholien käyttö oltaisiin nähty taitona, jonka hallitseminen on ollut osa aikuisuutta tai aikuiseksi kasvamista.

Harjoittelemme alkoholinkäyttöä Minttu-pullolla koulun bileissä. Eka humala on onnellinen ja lämmin olo maailman kivoimpien kavereiden kanssa.

- ”Tiitu s.1970”¹⁰⁵

Kossu alkaa pikku hiljaa vaikuttaa. Yhtäkkiä ei ole enää kylmä. Lämpimintä on vatsassa, kädet ovat kuumat, sormenpäissä tuntuu oudolta, kihelmöi ja kuumottaa

- Nainen s. 1971¹⁰⁶

¹⁰² 114_N_1975.

¹⁰³ Karvonen 2002, 91.

¹⁰⁴ 049_N_1971.

¹⁰⁵ 190_N_1970.

¹⁰⁶ 049_N_1971.

Ensimmäisen humalan aiheuttama tunne oli naurunsekaista hämmästyä siitä kun jalat eivät pitäneet. Lonkeroa hän ei voi sietää tänä päivänäkään. Vuosi kului tupakanpolttua, viinan juontia ja kiroilua opetellessa. Norkoilua Alkon ulkopuolella, sotkuisia ensisuudelmia diskon ulkopuolella ja koulunkäynnin välttelyä.

- ”Sari”¹⁰⁷

Ensimmäisen humalan aiheuttamia vaikutuksia muistellaan aineistossani kuvailevaan sävyyn. Kirjoittajien muistoissa näkyvät hämmennystä aiheuttavat fyysiset vaikutukset ja hauskanpito kavereiden kanssa. Aineistossani tupakan ja alkoholin kokeilut kulkevat pitkälti käsi kädessä, mikä näkyy esimerkiksi yllä olevassa ”Sarin” lainauksessa. Tupakan polttua ei kuitenkaan aineistossa käsitellä samaan tapaan laajasti kuvaillen kuin kokeiluja alkoholin kanssa. Tupakkaan liittyvät kohdat ovat lähinnä vain seuraavan kaltaisia mainintoja siitä, että myös tupakkaa alettiin polttamaan: ”Hän katsoi parhaaksi rajata silmät sähkönsinisellä ja alkaa polttaa Belmont-merkkistä tupakkaa”.¹⁰⁸ Syitä tälle voidaan lähteä hakemaan siitä, miten kyseiset päihteet vaikuttavat. Tupakka ei ole läheskään samalla tapaa päihdyttävä riippuvuuspotentiaalistaan huolimatta, eikä sen vaikutuksen alaisena toimita eri tavalla. Alkoholiin puolestaan liittyy merkittävä estojen väheneminen, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että nuoruuden ensimmäisiin kokemuksiin vastakkaisen sukupuolen kanssa usein voi liittyä alkoholi: ”Seiskaluokkalaisena suutelen ensimmäisen kerran, päissäni, suurta ihastustani sen jälkeen, kun kaverini on ensin näyttänyt hänen kanssaan miten se tulee tehdä”.¹⁰⁹ Tilanteet, joissa alkoholia nuorena käytettiin ovat usein myös eri tavalla arjesta poikkeavia kuin tupakoiminen. Alkoholia käytettiin aineistossani yleensä viikonloppuisin esimerkiksi kotibileissä tai nuorisodiskossa – tupakkaa puolestaan enemmän osana päivittäistä arkea. Muita päihteitä ei aineistossani juuri mainittu, ainoastaan nimimerkki ”Paljon pilannut” kertoi kokeilleensa kannabista, mutta muiden muistoissa huumeista ei kirjoitettu.¹¹⁰

Tupakka tuli kuvioihin. Aluksi kokeilu oli vain jännittävää, askel aikuisten maailmaan, salaisuus, uskallus tehdä jotain kiellettyä. Oikein harjoittelimme polttamaan ja päätimme, että lopetamme, kun tupakka-aski

¹⁰⁷ 256_N_1974.

¹⁰⁸ 256_N_1974.

¹⁰⁹ 106_N_1972.

¹¹⁰ 031_N_1974

maksaa kymmenen markkaa. Taisin polttaa monta vuotta pidempään. Tupakanpoltto oli myös väline ”piireihin”. Tupakanpoltolla sain rohkeutta; arka hiirulainenkin huomattiin, kun kaivoin tupakan ja pyysin tulta. Tupakka määritteli identiteettiäni pitkään.

- Nainen s. 1967¹¹¹

Poikkeuksen tupakkaan liittyvistä muistoista ja niille annetuista merkityksistä tekee vuonna 1967 syntynyt nainen, jonka muistoissa tupakan rooli oli merkittävä – olihan se hänen mukaansa keskeinen osa identiteettiä pitkään. Tässä kirjoituksessa tupakan rooli näkyy erityisesti sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistajana, mutta ei niinkään varsinaisesti päihteenä. Piireihin pääsyn mahdollistavuuden ohella kirjoittaja liittyy siihen myös aikuisuuden ja jännityksen tunteen.

Vaikka mä join lukemattomia kertoja ton jälkeen, ja aina yleensä unohtaakseni jonkin asian, surun, en ikinä pystynyt puhdistaan ittestäni pois sitä tunnetta, etten kelvannu silloin toisten joukkoon. Olin aina ulkopuolella, se kymppin tyttö, jota alettiin sietää ja kunnioittaa vasta kun aloin räkiin, juomaan ja meikkaan.

- ”Kymppin tyttö 1975”¹¹²

”Kymppin tyttö 1975” pohti myös kirjoituksessaan syitä omalle alkoholikäytölleen ja sitä vaikutusta, mikä sillä oli sosiaaliseen asemaan. Kilttinä, hyvin menestyvänä oppilaana hän sai hyväksyntää vasta alkaessaan käyttäytymään tiettyjen nuorten hyväksymien normien mukaisella tavalla. Alkoholilla voi nuorten silmissä olla aikuisten maailman liitettävä symbolinen representaatio, jonka käyttäjä saa nuorten keskuudessa suosiota ”aikuismaisuutensa” takia.¹¹³ Nuoruutta usein värittää kiire kasvaa aikuiseksi, minkä vuoksi tiettyjä aikuisuuteen liitettäviä asioita pidetään ”kovan tyyppin” merkinä, mikä on havaittavissa edellä olevassa lainauksessakin. Räkeminen, juominen ja meikkaaminen avasi ovet piireihin tässä tapauksessa, toisin kuin kiltti käytös ja hyvä koulumenestys.

Olin pohjimmiltani kiltti tyttö. Ajattelin joskus, että minä en viinaan koske, en tarvitse edes viiniä ja ainakaan en ala tupakoimaan (mikä päätös on pitänytkin). Joillekin kavereille kuitenkin ilmaantui uusi

¹¹¹ 270_N_1967.

¹¹² 114_N_1975.

¹¹³ Karvonen 2002, 92.

viikonloppuharrastus, ”dogaaminen”, ja tajusin että haluan niin paljon olla toisten mukana, että kokeilen sitä myös. Tupakalla käytiin koulun takana metsikössä, minne menin joskus mukaan, mutta olin polttamatta. En tarvinnut tupakkaa kovuuttani vahvistamaan. Minä olin outo ja hullu, alkoholi sopi minulle paremmin.

- ”Oman elämänsä sankaritar”¹¹⁴

Oman elämänsä sankarittaren kuvauksessa suhtautumisestaan alkoholiin on havaittavissa muutos, joka on yleinen yläasteen aikana. Seitsemäsluokkalaisten puhetta alkoholista leimaa yleensä lapsenomainen viattomuuden retoriikka ja ehdottomuus siitä, että ”minä en viinaan koske”. Yhdeksäsluokkalaisten puheessa hallitsevaksi elementiksi nousee puolestaan ”kaikki muutkin” -retoriikka, jota useimmat lienevät joskus käyttäneen perusteluna johonkin omille vanhemmilleen.¹¹⁵ Halu muiden mukana olemisesta on lopulta suurempi kuin nuorempana tehty periaatteellinen päätös alkoholin käyttämättömyydestä, joka tupakoinnin suhteen kuitenkin oli pitänyt. Tässä kirjoituksessa näkyy myös tupakalle annettu rooli jonkinlaisen ”kovuuden” merkinä.

Punkpiireissä välillä oli aktiivistakin alkoholin käyttöä, mutta itse pysyin kohtuudessa ja surullisena seurasin joidenkin kavereiden alamäkeä viinan viedessä mennessään. Kotona olin nähnyt tuon lotraamisen varjopuolet ja halusin itse päättää elämästäni – en riippuvuuden pomottaa minua.

- ”Nuoruus punklandiassa”¹¹⁶

Alkoholi sai teksteissä myös hyvin negatiivisia sävyjä. Yhdistävänä tekijänä näissä kirjoituksissa oli se, että ne liittyivät vanhempien alkoholiongelmaan. Määrällisesti näitä tekstejä, joissa jollain tavalla mainittiin vanhempien ongelmista alkoholin kanssa, oli aineiston kokonaismäärään nähden paljon, sillä niitä oli yhteensä kahdeksan kappaletta.¹¹⁷ Kirjoitukset vanhempien alkoholismista vaihtelivat, sillä osa kirjoittajista käsitteli sitä laajemmin ja myös pohti sen vaikutuksia oman elämänsä kannalta, toisissa se ohitettiin lyhyesti. Mitään selvää linjaa ei teksteistä ole havaittavissa sen suhteen, miten kotona nähty alkoholismi vaikutti omaan alkoholinkäyttöön. Nimimerkin ”Nuoruus

¹¹⁴038_N_1971.

¹¹⁵ Karvonen 2002, 91–92.

¹¹⁶ 116_N_1966.

¹¹⁷ 116_N_1966, 156_N_1968, 056_N_1970, 048_N_1971, 031_N_1974, 223_N_1971, 190_N_1970, 255_N_1975.

punklandiassa” tavoin oli kirjoituksia, joissa se oli selvästi luonut negatiivista suhtautumista juomiseen, mikä ilmeni joko kokonaan lopetettuna tai ilmeisen vähäisenä alkoholinkäyttönä.¹¹⁸ Vastapainoksi oli esimerkiksi nimimerkin ”Paljon pilannut” kirjoitus, jota leimaa vahvasti erilaisten päihteiden käyttö.¹¹⁹ Vanhempien voimakas alkoholinkäyttö oli selvästi ollut nuoruutta leimaava kokemus näille kirjoittajille sen perusteella, että ovat tästä kipeästä ja usein vaietustakin asiasta kirjoittaneet.

1.3 ”Ei sellainen tyttö ole enää pelkkä kaveri.” – Seksuaalisuus osana nuoruusmuistoja

Leiriin kuuluvalla vaelluksella nukuimme samassa makuupussissa. En ollut ennen ollut niin lähellä tyttöä, jalat vähän sekaisin toisissaan. En ollut hengittänyt samaa makuupussin ilmaa, haistanut hiusten tuoksua. Ei sellainen tyttö ole enää pelkkä kaveri. Sydämen taakan siitä saa.

- ”Joe – poika Singaporesta”¹²⁰

Biologisesti yksi keskeisimmistä eroista lasten ja aikuisten välillä on sukukypsyys. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka nuorille suunnatuissa tietopaketeissa ja oppikirjoissa murrosikään liitetään perinteisesti kasvava seksuaalinen kiinnostus, minkä katsotaan heräävän sukupuolielinten kehittymisen myötä.¹²¹ Nuoruus onkin seksuaalisen identiteetin muotoutumisen kannalta hyvin keskeistä aikaa.¹²² Nuorten puheessa seksi ja seksuaalisuus liitetään vahvasti aikuisuuteen, mikä voi näkyä seksiin liittyvissä puhetavoissa ”suurina puheina”. Muiden aihepiirien tavoin myös tässä korostuvat erityisesti naisten muistot, sillä vain yksi miespuolinen kirjoittaja muisteli seksuaalisuuteen liittyviä asioita – tosin poikkeuksellisen runsaasti.

Sinikka Aapolan mukaan seksuaalisuus 1990-luvun oppikirjoissa oli pääsääntöisesti heteroseksuaalisuutta, joten kasarinuorten kohdalla tilanne on luultavasti ollut hyvin samankaltainen. Homoseksuaalisuus kyllä ajan oppikirjoissa esitellään, mutta

¹¹⁸ 190_N_1970, 156_N_1968.

¹¹⁹ 031_N_1974.

¹²⁰ 261_M_1969.

¹²¹ Aapola 1999, 157.

¹²² Jokinen 1991, 164.

heteroseksuaalisuus näyttäytyy silti seksuaalisuuden perusmuotona ja oletusarvona.¹²³ Myös tässä tutkielmassa heteroseksuaalisuus on käytännössä normin asemassa, sillä ainoastaan yhdessä tekstissä mainitaan yhdellä lauseella samaan sukupuoleen ihastumisesta nuoruuden kokeiluna.¹²⁴ Tämä näkyy myös siinä, miten käytän tässä esimerkiksi ”tutustuminen vastakkaiseen sukupuoleen” kaltaisia termejä, sillä ne kuvaavat parhaiten teksteissä tapahtuvia asioita.

Varsinaisesti itse seksistä ei aineistossa laajemmin kirjoitettu, vaan siihen liittyvät kirjoitukset olivat pääasiassa melko lyhyitä, minkä *Oi nuoruus* -aineiston pohjalta nuorten seksistä ja seksuaalisuudesta kirjoittanut Riikka Taavetti artikkelissaan nostaa esille. Selitystä tälle Taavetti hakee siitä, ettei kirjoituskutsussa erikseen mainita mitään seksistä, sillä kysymys siitä, millaista oli kasvaa naiseksi tai mieheksi, on ainoa aihepiiriin rinnastettavissa oleva kysymys.¹²⁵ Seksi on myös niin henkilökohtainen asia, ettei siitä välttämättä ole haluttu kirjoittaa mitään graafisia, tarkkoja kuvauksia. Vaikka seksistä itsessään ei aineistossa ole kirjoitettu paljoa, on seksuaalisuus kuitenkin vahvasti läsnä teksteissä. Seksuaalisuus – ja erityisesti se, miten se nuorena on koettu – onkin nähdäkseni paljon laajempi ilmiö, kuin miten Taavetti sitä artikkelissaan käsittelee.

Olimme varmoja myös siitä, että kukaan ei tulisi ihastustemme ja meidän väliin. Mitä tapahtui, kun ”se” nousi kouluautoon? En tiedä, se oli ohikiitävä hetki, jolloin piti tuntea kaikki. Ohipyyhkäisevän hihan hipaisu riitti. Kun pipo lensi syliin, sitä pidettiin käsissä tulipunaisena, kädet hikisinä. Teinikalenteriin kirjoitin pienillä kirjaimilla sivu kaupalla tekstiä katseista, kävelyistä ohi, salaisista vilkaisuista, kavereiden huuteluista ja kiusoittelevasta.

- ”Oi kasari”¹²⁶

Kirjoittajan ”Oi kasari” lainaus suorastaan tihkuu teini-iän haaveilevaa romantiikkaa, minkä näen olevan hyvin olennainen osa nuoruuden seksuaalisuutta ja ensimmäisiä askeleita kohti varsinaista seksin harrastamista. Seksiin liittyvä toiminta esitetään esimerkiksi oppikirjoissa lineaarisena kaaviona, jossa edetään varovaisista hyväilyistä

¹²³ Aapola 1999, 158.

¹²⁴ 106_N_1972.

¹²⁵ Taavetti 2014, 88.

¹²⁶ 024_N_1972.

aina yhdyntään.¹²⁷ Ohipyhkäisevät hipaisut ja tuntien aikana vaihdetut salaiset, kaihoiset katseet voi nähdä osana tätä prosessia, vaikka ne eivät itsessään olisi välttämättä tekoina seksuaalisia. Samankaltaisia muistoja liittyen nuoruuden ihastuksiin ja lähemmän tuttavuuden tekemiseen vastakkaisen sukupuolen kanssa oli useilla kirjoittajilla. Näillä kokemuksilla oli myös tekstien perusteella ollut suuri merkitys kirjoittajien nuoruuden kannalta, sillä kuvaukset olivat pitkiä ja vivahteikkaita – jotkut kirjoittajista myös kommentoivat tekstissään niiden merkitystä nuoruutensa kannalta.

Muutoksia kehossa sekä ihastumisen huumaa

Pojista olin vähät välittänyt, ne olivat rasittavia, tyhmiä ja pahanhajuisia. Tuona toukokuun päivänä aurinko paistoi uusmaalaisen pikkukaupungin ala-asteen hiekkakentälle. Käynnissä oli tyttöjen koulujen välinen futismatsi. Olin varustautunut isoveljen vanhoihin verkkareihin ja nappuloihin, enkä todellakaan ollut panostanut ulkonäkööni. Oli hiki ja pöly takertui kosteisiin kasvoihin. Ja kesken kaiken tämän, minä näen sen pojan. Se on tuomarina, uppoutuneena täysin peliin, puhaltaen välillä pilliin joka roikkuu sen kaulassa. Minä en osaa keskittyä enää koko otteluun ja tulen tuskaisen tietoiseksi omasta nuhjuisesta olemuksestani.

”Tiitu s.1970”¹²⁸

Murrosiän myötä lapsuuden viattomat ihastukset tai jopa suoranainen vastakkaista sukupuolta kohtaan tunnettu vastenmielisyys vaihtuu kirjoituksissa teini-iän haaveilevaksi rakkaudenkaipuuksi. Nimimerkki Tiitu kertoi kirjoituksessaan eräästä kauniista toukokuisesta päivästä vuonna 1983, jolloin nuoruus hänen mukaansa todella alkoi. Fyysiset muutokset kuukautisineen olivat alkaneet jo vuotta aiemmin, mutta ne oli työnnetty mielen perukoille hevosten ja kirjojen täyttäessä silloisen elämän. Kuudennen luokan koulujenvälisen ottelun tuomarina toimineen pojan huomaaminen kuitenkin muutti kaiken. Kesälomakin meni pelkästään yläasteelle siirtymistä odottaessa siinä toivossa, että kyseinen poika samaan kouluun ilmestyisi. Ilmestyi hän se, rinnakkaisluokalle ja samaan englannin ryhmään vieläpä, vaikkakin elämänmittaista

¹²⁷ Aapola 1999, 157.

¹²⁸ 190_N_1970.

romanssia tästä ei lopulta kehkeytynyt. Nuoruuteen herättäjänä tämä ihastus kuitenkin toimi. Myös nimimerkki ”Neilikka 1966” kertoo heränneensä nuoruuteen ihastuttuaan yhdeksän vuotta vanhemman siskonsa poikaystäviin.¹²⁹

Elämä oli täynnä salaisuuksia ja puhumattomia asioita. Naiseksi kasvamisesta kotona ei puhuttu. Sain joululahjaksi ”Murkkuseksi” kirjan, jonka äkkiä piilotin muiden katseilta, kun avasin paketin. Tätini kysyi kerran, kannanko mukaan kondomeja. Siinä kaikki eväät kohti seksuaalisuutta.

- ”Liisa”¹³⁰

Kun menkat alkavat, en tiedä niistä mitään muuta kuin kavereilta kuultuja huhunpätkiä, ja koska vanhempien kanssa ei alapääasioista puhuta, pitää perhematkalla alkavat ensimmäiset kuukautiset selvittää tunkemalla hotellin wc-paperit pikkuhousuihin.

- ”Säilyke 1972”¹³¹

Suoranaisten seksikuvausten sijaan seksuaalisuus on enemmän läsnä kirjoituksissa omaan seksuaalisuuteen heräämisensä, mikä näkyy kehon ja mielen muutosten huomiointina sekä vastakkaisen sukupuolen olemassaoloon havahtumisena, kuten ”Tiitun” tekstissä. Kasarinuoret kuuluvat siihen sukupolveen, joka on kasvanut vapaamman ja tasa-arvoistuvamman seksin aikakautena.¹³² Kasarinuorten vanhempien, eli suurten ikäluokkien, kirjoituksissa näkyvää pidättyväisyyttä ja varsinkin naisten teksteistä havaittavaa kevytkenkäiseksi leimautumisen pelkoa ei teksteistä ole havaittavissa. Seksuaalikasvatusta ei kuitenkaan vapaammasta ilmapiiristä huolimatta juuri kotona tarjottu, missä kenties näkyikin se ilmapiiri, jossa vanhemmat itse kasvoivat. Vuosien 1987 ja -88 aikana haastatelluista 15-vuotiaista tytöistä noin puolet ilmoitti, että sukupuoliasioista ei oltu kotona koskaan puhuttu.¹³³ Myös ”Liisan” tapauksessa oli näin, sillä puhumisen sijaan seksuaalikasvatus toteutettiin antamalla joululahjaksi murrosikään liittyviin kysymyksiin vastauksia antava kirja. Samaa häveliäisyyttä asiaan liittyen oli

¹²⁹ 087_N_1966.

¹³⁰ 270_N_1967.

¹³¹ 106_N_1972.

¹³² Kontula & Haavio-Mannila 1995, 578.

¹³³ Hukkila 1992, 58.

muidenkin teksteissä.¹³⁴ Esimerkiksi nimimerkki ”Neilikka 1966” kertoo varastaneensa isosiskoltaan ensimmäiset rintaliivinsä, mutta kumpikaan ei asiaa kehdannut puheeksi ottaa. Sisko oli kuitenkin tämän selvästi huomannut, sillä jouluna tämän antamasta lahjasta löytyikin ensimmäiset omat liivit.¹³⁵

Hallayö vie lapsuuden. Aamulla on pikkuhousuissa verta. Ensin säikähdän, mutta heti kohta tajuan. Hamuilen häveliäästi vessan kaapista siteitä, luulen että ne ovat siellä tätä varten. En sano äidille mitään. Alavatsassa sinkoilee outo tuska, kuin sirkkelisiipinen lintu, joka pyrähtelee ympäriinsä. Valehtelisin, jos väittäisin fyysisen nuoruuden olleen elämäni parasta aikaa.

- ”Gekko”¹³⁶

Omaa ulkonäköä, kehoa ja siinä tapahtuvia muutoksia leimaa kirjoituksissa erityisesti epävarmuus ja hauraus. Kehossa tapahtuvat muutokset tuntuvat hämmentäviltä, eikä seksuaalivalistusta tai kannustusta positiiviseen minäkuvaan ollut juuri tarjolla. Samalla pitäisi olla niin itsevarma ja aikuismainen, vaikka mieli on puoliksi vielä lapsen. Kehossa tapahtuvista muutoksista kirjoitettiin useiden kirjoittajien muistelemina, sävyn ollessa pääasiassa edellä mainitun kaltainen. Erityisesti kuukautisten alkaminen näyttäytyy aineistossa tapahtumana, johon liittyi ristiriitaisia tunteita. Toisaalta se on merkki siitä, että lähestytään aikuisuutta, mutta sen lisäksi siihen yhdistetään myös häpeän ja hämmennyksen tunteita.¹³⁷ Lähes kaikki naispuoliset kirjoittajat kuitenkin mainitsivat kuukautisten alkamisesta, mikä kertoo niiden merkityksestä osana nuoruutta – ovathan ne yksi keskeisimmistä fyysisistä muutoksista lapsuuden ja aikuisuuden välillä.

Hänellä on iso, löysä maha ja pienet rinnat. Lisäksi hänellä on latta perse. Parasta hänessä on sääret tai hiukset. Ilman ruumista hän olisi omasta mielestään ja aika monen muun mielestä haluttu, parempi ja täydellisempi. Hänellä on kauniit kasvot ja loistava hymy, mutta huono vartalo. Kasvot ei riitä mihinkään. Kotimatalla hänelle huudetaan, että jäikö perse kotiin. Siitä tietää ettei ole takapuolta lainkaan.

¹³⁴ 106_N_1972, 111_N_1970 & 087_N_1966.

¹³⁵ 087_N_1966.

¹³⁶ 111_N_1970.

¹³⁷ Huopainen 1992, 43.

- ”P. Kimo”¹³⁸

Omaa, muutosten keskellä olevaa ulkonäköä ruodittiin välillä teksteissä hyvinkin ankaraan sävyyn. Parhaat piirteet jäivät taka-alalle, sillä omasta näkökulmasta epätäydellisyydet valtaavat koko peilikuvan. Nimimerkki ”P. Kimon” kohdalla kauniit kasvopiirteet *”eivät riitä mihinkään”* tämän omien sanojen mukaisesti, vaan pitäisi olla jollakin tavalla erilainen – *”parempi”* – että kelpaa muille. Omaa ulkonäköä vartaloa myös vertailtiin muihin: *”sivusilmin kyräiltiin kenellä oli isoimmat tissit ja pitsisimmät rintsikat”*.¹³⁹ Nuoret osaavat halutessaan olla hyvin julmia toisiaan kohtaan, mikä ”P. Kimon” lainauksessa näkyy muiden huuteluna puuttuvasta takapuolesta. ”P. Kimo” kertoo myös kirjoituksessaan, kuinka luokan pojilla oli tyttöistä ulkonäön pohjalta tehty pisteytyslista, jonka sisältö kyllä oli kaikkien tiedossa. Aikuisena on helppo neuvoa nuoria jättämään moinen arvostelu huomioimatta, mutta pisteliäät kommentit nakertavat säröjä muutenkin hauraaseen itsetuntoon ja ilkeät kommentit muistetaan yhä vuosikymmenien jälkeen. Nuoruutta jälkikäteen tarkastellessa tunnelma on useissa kirjoituksissa katkeransuloinen, vaikka sitä ei suoraan kaikissa teksteissä ääneen lausuttaisikaan. Nimimerkki Tiitu sanoittaa hyvin sen keskeisen tuntemuksen, joka teksteistä välittyy: *”En missään nimessä haluaisi elää ikävuosiani 13–23 uudestaan, mutta en päivääkään vaihtaisi poiskaan. Tai no pöh, ehkä muutaman.”*¹⁴⁰

Haaveilen poikaystävästä kuten muutkin, mutta oikeaa sellaista ei tule vielä vuosiin. Tunnustan kaukorakkautta seinän julisteista iltaisin tuijottaviin rock-miehiin ja itken monta tyynyliinallista. Ihastun, kaipaen, kirjoitan kiinankankaalla päällystettyä päiväkirjaa.

- ”Säilyke 1972”¹⁴¹

*Hei, hei, hei, kuka rakastaa mua, kuka rumaan punkkariin voisi rakastua?
Se laulu oli minulle tehty. Se oli minun ensirakkaudelleni tehty.*

- ”P. Kimo”¹⁴²

Monta kertaa nuorena mietin, rakastunko koskaan. En oikein uskonut kykyihini sillä saralla. Tyydyin ihailemaan kaukaa ja punastumisen pelko

¹³⁸ 233_N_1975.

¹³⁹ 114_N_1975.

¹⁴⁰ 190_N_1970.

¹⁴¹ 106_N_1972.

¹⁴² 233_N_1975.

karsi rohkeammat tutustumisaiheet. Joku viisas opettikin silloin, että nuorena rakastuminen on rakastumista omiin tunteisiin ja siitä oikea rakkaus on kaukana.

- ”Neilikka 1966”¹⁴³

Ulkonäköön liittyvä epävarmuus heijastui kirjoituksissa myös siihen, kuinka vastakkaista sukupuolesta haaveiltiin. Ihastukset näyttäytyivät monille kaukaisina, jopa saavuttamattoman tuntoisina unelmina, sillä omiin mahdollisuuksiin ei välttämättä jaksettu uskoa peilikuvasta tuijottavien epätäydellisyyksien vuoksi. Toive poikaystävän saamisesta onkin teksteissä vahvasti läsnä. Nimimerkin ”Neilikka 1966” esille nostama näkemys siitä, että nuorena rakastuminen on omiin tunteisiin rakastumista, istuu kirjoituksiin hyvin. Ihastusten kohteet vaihtelivat tiheään tahtiin ja vielä edellisenä päivänä maailman ihanimmalta tuntunut poika saattoikin yhdessä yössä muuttua ällöttäväksi. Ihastuksien pitäminen kaukaisina oli myös turvallinen tapa ottaa ensiaskeleita seurustelun maailmassa, mistä ”Liisa” kirjoitti seuraavasti:

Vaikeaa oli hypätä tykkäämisestä ”olemiseen”. Oli järkytys, kun ensimmäinen poika jonkun välityksellä kysyi, ”alat sä oleen mun kaa”. Pojista saattoi tykätä, olla ihastunut sielun juuria myöten, riutua rakkaudesta, mutta ei niiden kanssa voinut ”olla”. Muistan kuinka olin seiskalla ihastunut ysiluokkalaiseen Jykään. Kun Jykä osoitti kiinnostusta minuun huutelemalla perääni hyvänäköisestä pyllystä, kauhistuin. Ihastus kaikkosi saman tien taivaan tuuliin, Jykä ällötti.”¹⁴⁴

Ihastuksen uhatessa muuttua turvallisen kaukaisesta joksikin todelliseksi, muuttuivat aiemmat ihastumisen tunteet välittömästi suoranaiseksi vastenmielisyydeksi. Tässä kenties näkyy se, kuinka suoranaisten seksuaalisoinnin kohteeksi joutuminen herättää vielä lapsenomaisessa mielessä torjuvan reaktion. Samankaltainen ilmiö turvalliseen ihastumiseen liittyen on myös havaittavissa siinä, miten rakkautta tunnustetaan omien suosikkiyhtyeiden jäsenille, mikä näkyi aineistossa erityisesti Dingon solistiin Neumannin kohdistuneessa ihailussa. Tämä näyttäisi aineistossa olevan pääasiassa tytöille ominaista käytöstä, sillä miespuolisten kirjoittajien teksteissä ei ole merkkejä esimerkiksi julkisuuden henkilöihin ihastumisesta.

¹⁴³ 087_N_1966.

¹⁴⁴ 270_N_1967.

”Jaahas, tämä on kuin raaka nakki.” – Ensisuudelmista ensimmäiseen kertaan

Seksuaalisen kanssakäymisen aloittaminen on merkittävä tapahtuma nuoren elämässä, mikä myös innosti kirjoittajia muistelemaan runsaasti sillä saralla otettuja ensimmäisiä askeleita. Erityisesti varhaisista seurustelukokemuksista kirjoitettiin laajasti, osan muistellessa näitä värikkäästi monien sivujen verran. Muistot käsikkäin kävelystä, diskon ulkopuolella vaihdetuista suudelmista ja ensimmäisestä kerrasta moottoripyöräjulistaiden täyttämässä huoneessa pakkasyönä antavat elävän kuvauksen näistä nuoruuden tärkeistä hetkistä. Ensimmäiset seksikokemukset voidaankin määritellä yhdeksi keskeisimmistä siirtymäriiteistä tai merkkipaaluista matkalla aikuisuuteen.¹⁴⁵ Kirjoitusten sävy vaihtelee havaittavasti – osa kirjoittajista muistelee näitä tapahtumia lämpimästi ja jopa humoristisesti, kun taas joidenkin kirjoituksissa sävy on ikävien kokemusten myötä tummempi.

Seiskaluokkalaisena suutelen ensimmäisen kerran, päissäni, suurta ihastustani sen jälkeen, kun kaverini on ensin näyttänyt hänen kanssaan miten se tulee tehdä. Sen jälkeen ajetaan muutamina aamuina yhtä matkaa pyörällä kouluun. Silloin olen kai onnellinen.

- ”Säilyke 1972”¹⁴⁶

Kun hetki koitti, jolloin piti ”alkaa oleen”, oli tyttölauma saattamassa treffeille. Sitten vaan tyynesti kävelemään ihan vieraan pojan kanssa käsi kädessä Kirkkopuistoon penkille pussailemaan. Siihen se oleminen taisi jäädä.

- ”Liisa”¹⁴⁷

Ensimmäiset suudelmat ja seurustelukokemukset näyttäytyivät aineistossani osittain vielä hieman lapsenomaisina tapahtumina, joissa myös ystävillä oli usein näkyvä rooli rohkaisijoina – tai jopa koko tilanteen mahdollistajina. Näiden tapahtumien kokemusiällä tosin on havaittavissa vaikutusta siihen, millaisina nämä hetket kuvataan. Nimimerkkien ”Säilyke 1972” ja ”Liisa” kohdalla nämä tapahtumat olivat tapahtuneet seitsemännellä luokalla, mikä näkyy niiden lapsenomaisuudessa. Seurustelu on tällöin muodostunut

¹⁴⁵ Hukkila 1992, 56. Hänninen 1994, 122. Taavetti 2014, 96.

¹⁴⁶ 106_N_1972.

¹⁴⁷ 270_N_1967.

ensisuudelmaa seuranneista muutamista yhteisistä koulumatkoista ja puiston penkillä pussailusta käytännössä vieraan ihmisen kanssa. Kaverien rooli on havaittavissa useammissa näissä varhaisnuoruuden ensimmäisissä kokemuksissa, usein joko jollakin tavalla tilanteen mahdollistajana esimerkiksi sanansaattajan roolissa tai sitten henkisenä tukena kuten ”Liisan” tapauksessa.

Rakkautemme oli villiä. Tapasimme usein samaisessa mäntymetsässä, jossa olin leikkinyt keijua ja istunut ystäväni kanssa ”putkella”. Meillä oli taskulamput ja tapaamispuu, jonka juurella toisiamme odotimme. Tuntui melkein salamaniskemältä nähdä rakkaansa taskulampun läikkyvä valo metsän läpi ja odottaa hänen lämpimiä huuliaan. Suudelmat kestivät kauan ja ne muistuttivat cumuluspilviä, pehmeitä, suuria, valoisia. Kerran tulin kotiin pusero väärinpäin, mutta ehkä äiti ei huomannut sitä. Saattoi kyllä huomatakin – äiti tuntui tietävän aina kaiken kaikesta.

Vesa ja minä olimme yhdessä murrosikäisen mittakaavassa kauan. Tajusin kyllä aika pian, että ajatusmaailmamme olivat eri planeetoilta, mutta huumassa se ei niin paljon haitannut.

- ”Gekko”

Hän kykenee edelleen palauttamaan mieleensä tuon ensirakkauden voiman ja vilpittömyyden. Se oli ihmetystä siitä kun saattoi olla pojan kanssa lähes samalla tavalla kuin ystävien kanssa. Keskustella ja hullutella häpeilemättä. Bonuksena tietenkin fyysinen vehtailu. Poika oli häntä pari vuotta vanhempi ja tämän kotona sai syödä Saarioisten einespizzaa ananaspalojen kera. Hänen oma äitinsä kun ei ostanut mitään valmiian. He kuulustelivat toisiltaan ruotsin sanoja, harjoittelivat käsillä seisontaa ja kuuntelivat pojan isän levyjä Beatlesista Bowieen ja Pink Floydiin.

- ”Sari”¹⁴⁸

Nämä kuvaukset yläasteen ja lukion aikaisista ensimmäisistä varsinaisista seurustelukokemuksista ovat jo huomattavasti enemmän ”oikeaa” seurustelua muistuttavia. ”Gekkon” kertomus kahdeksannella luokalla löydetyistä ensimmäisistä poikaystävästä sisältää myös piirteitä lapsenomaisesta seurustelusta, sillä varsinkin

¹⁴⁸ 256_N_1974.

alkuvaiheessa tapaamiset toteutettiin usein salamyhkäisesti ulkona, poissa vanhempien valvovien silmien alta. Lisäksi maininta väärinpäin olevasta paidasta ja pohdinta siitä, huomasiko äiti tätä, voidaan nähdäkseni myös tulkita piirteeksi tästä, sillä pelko kiinnijäämisestä voi viitata jonkun kielletyn tai epäsovivan tekemiseen, mitä ei enää ole havaittavissa esimerkiksi lukiolaisen perspektiivistä kirjoitetuissa ensimmäisissä seurustelumuistoissa. Tämä suhde painottui pitkälti fyysiseen kontaktiin, eikä ajatusmaailmojen välinen epäsuhta ilmeisesti tuntunut niin merkittävältä, kaiken ollessa vielä niin uutta ja huumaavan jännittävää. ”Sarin” kirjoituksessa lukioaikainen ensirakkaus näyttyy puolestaan jo verrattain aikuismaisena, sillä se ei rakentunut pelkästään fyysisten kokemusten uutuudenviehätykselle – ”fyysinen vehtailu” mainitaan bonuksena, ei suhteen pohjana.

Koska olin tyhmä ja ujo, niin sen sijaan, että olisin johdatellut itseni Paulan sisään, meninkin tutustumaan hänen jalkoväliinsä.

Pilasin poikia ikuisesti vaivaavan ongelman ratkaisun kirjaviisaalla hölmöilylläni. Olisin voinut päästä poikuudestani (ja Paula ehkä neitsyydestään – en tiedä) kauniisti, juhannusyönä selvinpäin ja vielä todella ihanan tytön kanssa.

- ”Joe – poika Singaporesta”¹⁴⁹

Ensimmäinen varsinainen yhdyntä on kokemus, johon liittyy paljon ennakko-odotuksia ja merkityksiä. Miesten seksikokemuksia omaelämäkerrallisten tekstien pohjalta tutkineen Jorma Hännisen mukaan ensimmäinen seksikokemus on miehelle tärkeä käännekohta elämässä ja siirtymäriitti miehuuteen. Mies ei ole varsinaisesti mies, ennen kuin on astunut tämän poikuuden rajan yli.¹⁵⁰ Tämä asennoituminen myös näkyy sanassa ”poikuus”, sillä se viittaa mieheen, joka ei ole vielä seksiä ”saanut”. Ajan nuorille suunnatuissa opaskirjoissakin toistetaan tätä stereotyyppistä kuvaa, jossa tyttö on antajan roolissa ja poika saajan.¹⁵¹ Aineistossani ainoana miehenä seksiin liittyvistä asioista kirjoittaneen nimimerkin ”Joe – poika Singaporesta” kirjoituksessa näkyy vahvasti se, kuinka suuri merkitys neitsyydestä eroon pääsemisellä voi olla. Joe oli tutustunut asiaan runsaasti kirjallisuuden kautta, minkä myötä hänellä oli vahva näkemys siitä, mitä

¹⁴⁹ 261_M_1969.

¹⁵⁰ Hänninen 1994, 126.

¹⁵¹ Aapola 1999, 196.

kaikkea onnistuneeseen ensimmäiseen kertaan fyysisenä suorituksena kuuluu. Miehillä ensimmäiseen kertaan usein liittyykin suorituspainetta, sillä Joen tavoin moni kokee sen suorituksena.¹⁵²

*Jälkikäteen voi vain nauraa. Poikuus nimittäin meni pari vuotta myöhemmin. Humalassa Petteri S:n huoneen lattialla ja sellaisen humalaisen mimmin kanssa, joka ei kiinnostanut minua ollenkaan, enkä minä häntä. Siinäkin tilanteessa kirjaviisastelin. Koska sattuneesta syystä en lauennut, niin piti sitten nussia lähetyssaarnaaja-asennossa, takaapäin ja vielä ratsastellen – pornolehtien malliin. Niin ja tietysti vielä pimppiäkin oli nuoltava. Voi jumalauta. Petteri S kuorsasi känniään pois punkassaan siinä metrin päässä. Onko se oikea ekakerta, jos ei laukea, mietiskelin vielä pitkään.*¹⁵³

Suorituskeskeisyys näkyy myös tässä kuvauksessa, jossa Joe kertoo ensimmäisestä kerrastaan. Tässäkin on havaittavissa se, kuinka hän pyrki toteuttamaan kirjallisuudesta ja pornolehdistä opittua mallia siitä, mitä seksi on. Tässä mallissa seksi näyttäytyy suorastaan kylmän fyysisenä suorituksena, jossa olisi noudatettava tiettyä kaavaa ”hyväksyttävään” suoritukseen pääsemiseksi, sen sijaan, että kyse olisi kahden toisistaan kiinnostuneen ihmisen intiimistä fyysisestä ja henkisestä kohtaamisesta. Jälkikäteen tilannetta miettiessä keskeisenä ajatuksenakin näytti olevan pohdinta siitä, oliko tämä kokemus nyt tarpeeksi ”oikea”, koska laukeaminen jäi puuttumaan. Hännisen mukaan pojilla ensimmäisen kerran partneri on harvoin vakituinen tyttöystävä, johon kertoja olisi rakastunut. Kumppanin roolina on enemmän olla tilanteen mahdollistajana, kuten myös tässä Joen tapauksessa.¹⁵⁴ Huomattavaa tosin on se, että myös Hännisen tutkimuksessa tekstit ovat olleet omaelämäkerrallisia ja otanta vain 25 henkilöä, joten tämän pohjalta moisen yleistyksen tekeminen ei välttämättä ole mielekäästä. Hännisen kohderyhmä myös edustaa pääasiassa vanhempia sukupolvia, joten näiden käsitykset seksistä eivät välttämättä ole täysin rinnastettavissa aineistooni.¹⁵⁵

KISS-tutkimuksen¹⁵⁶ aineiston pohjalta tyttöjen seksuaalisuutta tutkineen Kristiina Hukkilan mukaan ensimmäinen kerta on myös tytöille tärkeä ja elämää jakava

¹⁵² Hänninen 1994, 124.

¹⁵³ 261_M_1969.

¹⁵⁴ Hänninen 1994, 124–125.

¹⁵⁵ Valtaosa vastaajista oli syntynyt ennen vuotta 1950, vain neljä nuorinta 1960-luvulla.

¹⁵⁶ Vuosien 1986–88 aikana järjestetty kysely- ja haastattelututkimus nuorten seksuaalisuudesta.

tapahtuma.¹⁵⁷ Tyttöjen toiveet ensimmäisestä kerrasta olivat keskenään yhteneviä, mutta poikkesivat huomattavasti pojista.¹⁵⁸ Tyttöjen käsityksissä sukupuolielämä liitettiin vahvasti parisuhteeseen, lisäksi tärkeää siinä oli rakkaus, turvallisuus sekä tunne välittämisestä.¹⁵⁹ Voitaissiinkin kenties sanoa, että näiden tutkimusten perusteella pojille tärkeää on päästä kokemaan ensimmäinen kerta – tytöille puolestaan tärkeämpää on se, että ensimmäinen kerta olisi miellyttävä kokemuksena. Ei niinkään seksuaalisena nautintona, vaan poikaystävän kanssa yhdessä koettuna, merkittävänä ja turvallisena kokemuksena. Tyttöjen käsityksissä seksielämän aloittamiseen liitettiin myös pelko siitä, että sen seurauksena saa huonon, kevytkenkäisen maineen, mikäli seksiä harrastetaan muuten kuin pidempiaikaisen poikaystävän kanssa. Poikien kohdalla tällainen käytös nähtiin enemmänkin jopa kunniana, siinä missä se tytöille tuotti häpeää.¹⁶⁰

Sen sijaan en kerro miten lainmukaisen aikuisuuteni aluksi, 18-vuotiaana rappukäytävässä selälläni maaten havahdun kovaan kipuun ja siihen, että jonkun vieraan miehen kasvot päälläni sanovat: ”Vittu, sä olitki neitsyt”.

- ”Säilyke 1972”¹⁶¹

Ja kun seurustelukin jäi haaveeksi, oli neitsyydestä pakko luopua kapakkareissun päätteeksi. Tulipahan tehtyä. Eipä tuntunut mitään.

- ”Liisa”¹⁶²

Aineistossani naispuolisten kirjoittajien tekstit ensimmäisestä kerrasta poikkesivat täysin tästä Hukkilan esittämästä mallista. Ensimmäisestä kerrasta ei juurikaan kirjoitettu pohtivaan sävyyn, vaan sen lähinnä mainittiin tapahtuneen. Teksteissä ei myöskään liitetty siihen ennakkoon juuri toiveita tai haaveita, toisin kuin esimerkiksi seurusteluun, josta haaveiltiin runsaasti. Sävyltään nämä kirjoitetut kokemukset ensimmäisestä kerrasta ovat joko neutraaleja tai negatiivisia. Neitsyys näyttäytyi erityisesti ”Liisan” tekstissä asiana, josta on täytynyt päästä eroon. Mielenkiintoista on myös huomata, miten ”Liisa” itsekin tekstissään ylläpiti käsitystä siitä, että on naisena tilanteessa antajan roolissa: neitsyys oli jotain, mistä täytyi luopua. Näissä kuvauksissa ei myöskään kumppanina

¹⁵⁷ Hukkila 1992, 60.

¹⁵⁸ Hänninen 1994, 125.

¹⁵⁹ Hukkila 1992, 66.

¹⁶⁰ Hukkila 1992, 64.

¹⁶¹ 106_N_1972.

¹⁶² 270_N_1967.

tilanteessa ole vakituinen seurustelukumppani, vaan jokin satunnainen tuttavuus, mikä ”Liisan” kohdalla ei ollut ilmeisesti se ensisijainen toivomus ensimmäistä kertaa varten. Sellaiset kirjoittajat, jotka tekstin perusteella olivat kokeneet ensimmäisen kertansa seurustelukumppaninsa kanssa, eivät siitä maininneet juuri mitään, vaikka olisivat muuten runsaasti kirjoittaneet kumppanistaan ja seurusteluasioista. Kenties kokemus on ollut niin henkilökohtainen ja intiimi, ettei siitä ole haluttu kirjoittaa. On myös täysin mahdollista, etteivät nämä kirjoittajat ole pitäneet sitä nuoruuden kannalta niin keskeisenä tapahtumana kuin esimerkiksi seurustelun aloittamista.

Peruskoulun viimeisellä luokalla hänen pakkansa sekoitti parhaan ystävättären neitsyyden menetys. Hän itse ei ollut kokenut asiaa vielä ajankohtaiseksi. ”Mehän olemme vielä ihan lapsia...”, hän kuiskasi puhelimeen. Mutta ystävättäressä tapahtunut muutos teki vaikutuksen. Kiltistä urheilijatyöstä tuli äkkiä niin aikuisen ja arvoituksellisen oloinen! Asia oli siis hänen mielestään hoidettava pois päiväjärjestyksestä. Yllättävän helposti se hoituikin eräänä pakkasyönä muuan pellavapäisen jolpin Alice Cooper-ja motocrossjulistein koristellussa huoneessa. Hän suhtautui tilanteeseen hyvin käytännönläheisesti ja tuumi penistä kädessä pidellessään, että ”Jaahas, tämähän on kuin raaka nakki”.

- ”Sari”¹⁶³

Ainoana naispuolisena yhtään pidemmin ensimmäisestä kerrasta kirjoittanut ”Sari” muisteli parhaan ystävänsä ensimmäinen kerran aiheuttamia ajatuksia ja sitä, kuinka tämä vaikutti omaan toimintaan. Sävyltään tämä muisto vaikuttaisi olevan neutraali, sillä siitä ei ole havaittavissa negatiivisia piirteitä. Osittain se on jopa humoristinen, sillä ensikosketus penikseen toi ”Sarille” mieleen raa’an nakin. Myöhemmin tähän viitaten Sari kuitenkin kirjoittaa seuraavaa: *”Tuota yötä lukuunottamatta hän muistelee peruskoulun viimeistä vuotta lämmöllä.”*. Tämän perusteella kokemus voidaan tulkita myös negatiiviseksi.

¹⁶³ 256_N_1974.

2. ”Oli diinarit ja punkkarit” – Nuorisokulttuuri muistoissa

Lättähattuja voidaan pitää ensimmäisenä varsinaisena suomalaisena nuorisokulttuurin ilmentymismuotona.¹⁶⁴ Syntynsä se sai 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa, yhdistäen brittiläistä *teddy*-poikakulttuuria, ranskalaisia eksistentiaalistifilosofejia, ruotsalaista *swingpjattar*-ilmiötä ja Marlon Brandon tähdittämässä vuoden 1953 elokuvassa *Vauhtihurjat* (*The Wild One*) esitettyä moottoripyöräkulttuuria. Rock-musiikin ja siihen perustuvan nuorisokulttuurin leviämisen kannalta olennaisessa roolissa oli syyskuussa 1953 ensi-iltansa saanut elokuva *Tunnista tuntiin* (*Rock Around the Clock*), joka ulkomailla oli synnyttänyt jopa nuorisomellakoita. Myös Suomessa se herätti suurta innostusta, sillä sen ensi-iltana Helsingissä elokuvateatterin eteen oli kokoontunut jopa 2000 lättähattua.¹⁶⁵ Nuorten ryhmätoimintaa ja nuorisokulttuureja tutkittiin Suomessa laajemmin jo 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Lea Vuori esitti jo tällöin, että nuorisokulttuurista tulee tärkein ryhmämuodostuksen perusta iän, sukupuolen, asuinalueen, koulun ja perhesuhteiden ohella.¹⁶⁶

1980-luvulle tultaessa Suomessa oli erotettavissa muutamia erilaisia nuorten alakulttuureja. Näkyvimpiä ryhmiä tällöin olivat Puurosen mukaan diinarit, diskohileet, skinheadit sekä punkkarit ja hevarit.¹⁶⁷ Alakulttuurit näkyivät nuorten elämässä erityisesti kuunnellun musiikin, pukeutumisen sekä hiustyylin kautta. Aineistoni kirjoittajat ovat selvästi kokeneet nuorisokulttuurin tärkeäksi osakseen nuoruutta, sillä siihen liittyvistä asioista kirjoitettiin muihin aiheisiin verrattuna hyvin laajasti. Erityisesti musiikkiin ja pukeutumiseen liittyvät muistot olivat runsaita – kuunnelluiden yhtyeiden musiikkia siteerattiin laajasti ja omasta pukeutumisesta kerrottiin värikkäästi. Musiikki oli kuitenkin aineistoni kirjoittajien nuoruuskokemuksia eniten yhdistänyt teema, johon liittyvät ilmiöt näkyivät useissa kirjoituksissa.

¹⁶⁴ Heiskanen & Mitchell 1985, 112–113; Puuronen 2003, 382.

¹⁶⁵ Puuronen 2003, 382; Kallioniemi 2003, 484–485.

¹⁶⁶ Vuori 1971, 94–96.

¹⁶⁷ Puuronen 2006, 229–230.

2.1 Musiikki kasarinuorten sukupolvikokemuksena

Poljin kotiin kovemmin kuin koskaan. Rapistelin sellofaanikuoren kasetin ympäriltä yhtä vapisevin sormin kuin myöhemmin ensimmäisestä tupakka-askistani. Laitoin kasetin koneeseen, ja ne muutamat sekunnit ennen ensimmäisen kappaleen alkua olivat tuskastuttavan pitkät.

Hän varastaa koneen, hänet tuomitaan/

tuomitaan ja viedään vankilaan/

Alla vartijan silmien harmaitten/

hän muuttuu koneeksi/

todetaan/

Oikeus on voittanut taas

Sen jälkeen mikään ei enää ollutkaan niin kuin ennen. Kuuntelin kasettia niin paljon, että vanhempani huolestuivat. Osasin kaikki biisit ulkoa. Osaan vieläkin.

”Joe – poika Singaporesta”¹⁶⁸

Oi nuoruus -kirjoituskilpailun teksteissä erityisesti 1980-luvulla nuoruutensa viettäneiden muistoissa musiikilla on poikkeuksellisen suuri merkitys, mistä Mikko Salasuo kirjoittaa artikkelissaan *Sukupolveni soundtrack – Populaarimusiikki 1970-luvulla syntyneiden kirjoitetuissa nuoruusmuistoissa*.¹⁶⁹ Rajausteni sisälle kuuluu tosin myös 1960-luvun puolella syntyneitä, joiden teksteissä musiikki näkyy myös vahvasti, mutta 1970-luvulla syntyneet erottautuvat silti laajojen musiikkimuistojensa osalta. Huomattavaa musiikin roolin korostumisen osalta teksteissä on kuitenkin se, että kirjoituskutsussa kysytään erikseen siitä, millaista musiikkia kuunneltiin.¹⁷⁰ Oletettavasti tällä on vaikutusta siihen, että musiikista on kirjoitettu enemmän kuin muista populaarikulttuurin muodoista, sillä kirjoituskutsussa ei erikseen kysytty esimerkiksi elokuvista, tv-sarjoista tai kirjallisuudesta – joista teksteissä sitten olikin vain harvoja mainintoja. Verrattuna *Oi nuoruus* -kilpailuun osallistuneisiin muihin ikäluokkiin, erottuvat kuitenkin kasarinuoret selvästi musiikkimuistojen poikkeuksellisen runsauden osalta omana ryhmänään.

¹⁶⁸ 261_M_1969.

¹⁶⁹ Salasuo 2003.

¹⁷⁰ Liite 1.

Sytä sille, miksi juuri tämän yhden ikäluokan muistoissa erityisesti rock-musiikki erottuu selkeästi, voidaan lähteä taustoittamaan kansainvälisen populaarimusiikin laajemmasta rantautumisesta Suomeen. Vielä 1960-luvun alkupuolelle asti levyjen myyntilistoja hallitsi iskelmämusiikki muutamia poikkeuksia – kuten Elvistä – lukuun ottamatta. Tuolloin Elviskin menestyi Suomessa parhaiten levyttämällänsä tangolla ja useimpien artistien hittikappaleissa esimerkiksi trumpetti oli kitaraa käytetympi soitin; vasta Beatlesin läpimurron myötä rock-musiikki vakiinnutti asemansa levyjen myyntilistoilla toden teolla.¹⁷¹ Tämän myötä myös alkoi syntyä eroa sukupolvien välille, moneen kotiin ilmestyi toinen radio tai jopa levysoitin, josta nuoret saattoivat kuunnella – usein vanhempiensa paheksumaa – musiikkia rauhassa. Beatlesin ympärille syntyi Jokisen mukaan uudenlainen toiminta-avaruus, joka ilmeni esimerkiksi erilaisina oheistuotteina, Beatlesin tähdittämänä nuortenlehtinä ja englannin opetteluna sanoitusten suomentamiseksi.¹⁷²

1970-luvun myötä erilaisten musiikkityylien ja ilmiöiden määrä kasvoi merkittävästi alakulttuuristen ryhmien syntymisen, rock-festivaalien, hippiliikkeen, ensimmäisten nuoriso-ongelmien ja nuorten omien vapaa-ajanviettotapojen käytäntöjen vakiintumisen ohella.¹⁷³ Varsinkin vuosikymmenen puolenvälin jälkeen niin kutsutun *uuden aallon* musiikin myötä markkinoille tuli aiempaa kapinallisempaa, nykyään punkiksi luokiteltavaa musiikkia, jota edustivat esimerkiksi The Sex Pistols ja Ramones sekä kotimaisista Eppu Normaali ja Pelle Miljoona varhaisten tuotantojensa puolesta.¹⁷⁴ Musiikin ohella samoihin aikoihin nousi esiin toinen nuorisokulttuurin kannalta tärkeä ilmiö – lukuisat pienlehdet, joita nuoret itse tuottivat muille nuorille. Lehdissä käsiteltiin nuoria kiinnostavia ajankohtaisia aiheita, kuten musiikkia, ympäristöä, armeijaan menon älyttömyyttä ja työttömyyttä.¹⁷⁵

Musiikin saatavuuden parantuminen mahdollisti myös sen, että nuorilla oli ylipäänsä mahdollisuus kuunnella mieleistään musiikkia. Vuonna 1966 levysoittimen omisti vain noin joka kuudes suomalaisista kotitalouksista, minkä vuoksi tuolloin musiikkia kokoonnuttiin usein kuuntelemaan kahviloissa olleista levyautomaateista eli jukebokseista.¹⁷⁶ Radiot olivat huomattavasti levysoittimia yleisempiä – vuonna 1968

¹⁷¹ Jokinen 2003, 45–46; Bruun ym. 1998, 76–79.

¹⁷² Jokinen 2003, 48.

¹⁷³ Jokinen 2003, 51; Heiskanen & Mitchell 1989, 109–111.

¹⁷⁴ Jokinen 2003, 56; Saaristo 2003, 94–95.

¹⁷⁵ Saaristo 2003, 92.

¹⁷⁶ Poikolainen 2014, 152 & 160–161.

92,7 prosenttia 10–24 vuotiaista ilmoitti, että heidän kotonaan on radio.¹⁷⁷ Radioin yleisyydestä huolimatta niiden lähetyksissä ei juuri nuorten toiveita otettu huomioon, sillä maamme radiolähetyksistä vastannut Yleisradio katsoi tehtäväkseen tarjota kuuntelijoilleen ”sivistävää” kuultavaa, mikä tarkoitti esimerkiksi kevyttä klassista ja muuta salonkiorkesterien ohjelmistoa. Vuonna 1963 aloitetun *Sävelradion* myötä radio kuitenkin nopeasti kasvoi tärkeäksi populaarimusiikin levityskanavaksi, vaikka sen soittamaa musiikkia säännösteltiin edelleen melko tarkasti, sillä kaikenlaiset ”äärimmäisyydet” karsittiin ohjelmistosta.¹⁷⁸ Sävelradio oli kuitenkin tärkeä ensiaskel radion soittolistojen monipuolistumisen kannalta; sitä seurasi muitakin nuortenohjelmia, joista esimerkiksi *Nuorten sävellahja* tuli esiin myös kasarinuorten muistelmissa.

Tapani Ripatti vetää viikoittain radiossa Nuorten sävellahjaa, ja minä istun käsi nauhoituspainikkeella valmiina odottamassa ihanaa biisiä. Naps, siinä se on, Duran Duranin ”Hungry Like The Wolf”. Mutta ei, taas Ripatti puhuu päälle. Pieleen menee. Näitä C-kasetteja on minun ja veljeni yhteisessä huoneessa jo muutama tusina. Hyviä kappaleita, Ripatin räpätystä, napsausääniä.

- ”Karita”¹⁷⁹

Kuuntelin nuorena musiikkia C-kaseteilta, jonne oli nauhoittanut kappaleita radiosta muistaakseni nuorten sävellahja 2000 -ohjelmasta. Musiikkia ei ollut varaa ostaa, hyvä kuin C-kasetteja, varsinkin Maxell-merkkisiä tai jotain muita ns. laatumerkkejä.

- ”Mari”¹⁸⁰

Kappaleiden nauhoittamisen mahdollistuminen kelanauhureiden yleistymisen myötä 1960-luvun aikana vapautti nuorten musiikin kuuntelua, sillä se ei enää ollut yhtä vahvasti sidoksissa siihen, mitä radiossa sattui sillä hetkellä soimaan.¹⁸¹ Kasetille nauhoittaminen näkyi myös muistoissa, sillä se oli suhteellisen edullinen tapa hankkia musiikkia ja myös tehdä uusia löytöjä artistien osalta – hyvien kappaleiden odottelu nauhuri valmiina yhdisti useita kirjoittajia.

¹⁷⁷ Poikolainen 2014, 155.

¹⁷⁸ Poikolainen 2014, 156–157.

¹⁷⁹ 099_N_1974.

¹⁸⁰ 056_N_1970.

¹⁸¹ Poikolainen 2014, 158.

Pikku hiljaa radiossa alkoi soida kummallisia kappaleita – ei kun biisejä. Ihan kuin rokkia, mutta ei niin tylsää. Joku Hassisen Konehan oli aivan jotain taivaallista. Itseäänitetyt kasetit olivat lopulta täynnä Eppu Normaalia, Pelle Miljoonaa, Ratsiaa ja runovihko väistyi uuden Punkmusavihkon alta!

- ”Nuoruus punklandiassa”¹⁸²

Musiikkimaku laajeni vähitellen. Oli hauskaa ”tehdä löytöjä”, keksiä jokin bändi, jota ei ollut aiemmin kuunnellut. Radio City oli yleensä se kanava, jota pitkin nämä tuttavuudet tulivat tajuntaani. Pidin nauhurissa kasettia valmiina ja jos kappale kuulosti lupaavalta, painoin nauhoituksen päälle. Tällä tavalla minulle paljastui The Cure.

- ”Oman elämänsä sankaritar”¹⁸³

Musiikin tarjonta kasvoi 1980-luvulle tultaessa, sillä paikallisradiot ja kaupalliset radioasemat monipuolistivat tarjolla olevaa musiikkia, minkä lisäksi ajan hittikappaleet alkoivat myös soimaan kaupoissa ja muissa julkisissa tiloissa.¹⁸⁴ Edullisten kasettien ohella musiikkia hankittiin levyinä. Levyjen hankkimisessa rajoittavina tekijöinä toimivat rajallinen rahatilanne sekä levykauppojen tarjonta – maaseudulla ei levykauppoja ollut, joten levyt oli haettava lähimmästä kaupungista tai tilattava postimyynnistä.

Helsingissä olen lähes kotonani, vaikka en oikein mitään tiedäkään. Pääasia, että osaan kulkea Eerikinkadulle TNT-liikkeeseen. Se on levykauppa. Hämärän oloinen ja pienehkö tila täynnä vinyyleitä. Unohtamatta nyt Diskeriä. Valoisampi levykauppa graniittitalossa. Molemmissa omat jännityksensä. Mitä valita taskussa olevilla rahoilla? Diskerissä tärisen kun olen aikaisessa ostaa himoitsemani levyä, mutta hinnasta uupuu kokonaiset markka ja 50 penniä.

- Mies s.1970¹⁸⁵

Vuonna 1970 syntynyt mies kuvasi kouluun menon sijasta käyntiä helsinkiläisissä levykaupoissa ja sitä jännitystä, joka tähän liittyi. Musiikkiin liittyvät muistot eivät

¹⁸² 116_N_1966.

¹⁸³ 038_N_1971.

¹⁸⁴ Salasuo 2014, 181.

¹⁸⁵ 243_M_1970.

pelkästään liity itse musiikkiin, vaan usein myös muihin siihen kytköksissä oleviin ilmiöihin, kuten levykauppoihin, lehtiin tai musiikin vaihteluun muiden nuorten kanssa. Tälle kirjoittajalle musiikkiin liittyi kokemus lintsamisesta, levykaupassa käymisestä ja levyvalinnan tekemisessä rajallisten resurssien pohjalta. Samaa on havaittavissa tämän luvun avanneessa lainauksessa nimimerkiltä ”Joe – poika Singaporesta”, joka kuvasi polkeneensa kotiin kovemmin kuin koskaan ja avanneensa sellofaanikuoret tärisevin käsin saadessaan vihdoin haltuunsa haluamansa yhtyeen kasetin. Musiikin vaihtelua harrastettiin myös kotimaan rajojen ulkopuolelle: ”Karita” kertoi vaihdelleensa musiikkia saksalaisen kirjeenvaihtoystävänsä kanssa, mikä saksalaisen rockin kautta johti kiinnostukseen saksan kieltä kohtaan ja myöhemmin työksi kääntäjänä.¹⁸⁶

"Mä tapan itteni, jos Simon ei halua mua!" Huudan ystävälleni, joka huudattaa Duran Duranien kasettia kovemmin kuin naapurirauha sallisi. "Mäkin tapan itteni, jos John vilkaiseekin muita naisia!" Ystäväni huutaa minulle takaisin ja nyökytämme päätämme asian vahvistukseksi. Olin vasta ala-aste iässä, kun aloin fanittaa elämäni suurinta rakkautta - Duran Durania. Katsoimme ystäväni kanssa telkkarista hittimittaria ja pam: Simon hyppäsi The reflex-kappaleen aikana haarahypyn lavalle ja se oli menoa.

- Nainen s. 1974¹⁸⁷

Musiikkitarjonnan huomattavan monipuolistumisen ohella toinen merkittävä muutos oli musiikkivideoiden tulo televisioruutuihin, minkä myötä musiikki sai uuden, visuaalisen ulottuvuuden. Musiikkia ei enää pelkästään kuunneltu, vaan sitä myös katsottiin, minkä seurauksena artistien pukeutumistyyli ja ulkonäkö korostuivat.¹⁸⁸ Tämän Duran Durania koskevan lainauksen muistelijä kuvaa hetkeä, jolloin oli rakastunut yhtyeeseen ja sitä merkitystä, joka musiikkivideon haarahypyllä oli lähtölaukauksena tälle ”hänen elämänsä suurimmalle rakkaudelle”

Miksi siis musiikilla on poikkeuksellisen suuri rooli juuri kasarinuorten muistoissa? Salasuo esitti artikkelissaan, että populaarimusiikin haltuunotto oli 1970-luvulla syntyneille jaettu sukupolvikokemus, jonka syntymistä edesauttoivat uusi teknologia,

¹⁸⁶ 099_N_1974.

¹⁸⁷ 067_N_1974.

¹⁸⁸ Salasuo 2014, 181.

kulutuskulttuurin nousu, lisääntynyt vapaa-aika sekä nuorisokulttuurin kehittyminen.¹⁸⁹ Täydentäisin Salasuon listaa sillä, että musiikin osalta tarjonta on ollut tietyllä tapaa ”sopivaa”. Musiikin kenttä ei ollut vielä niin saturoitunutta kuin tätä seuranneilla vuosikymmenillä: vallalla olleita musiikkityylejä oli vain muutamia, minkä lisäksi sellaisia artisteja, joiden musiikkia Suomessa oli saatavilla, oli moninkertaisesti vähemmän kuin nyt. Tämän seurauksena nuoret ovat kuunnelleet ja fanittaneet usein samoja artisteja, mikä on edesauttanut jaetun sukupolvikokemuksen syntymistä. Musiikki oli myös käsinkosketeltavassa, fyysisessä muodossa, jonka hankkimiseksi täytyi nähdä vaivaa, esimerkiksi matkustamalla lähimpään kaupunkiin, josta on haettu jonkun tietyn artistin kasetti tai levy pitkällisen säästämisen jälkeen. Tiettyjen äänitteiden eteen nähty vaiva on voinut lisätä tunnesidettä näihin artisteihin tai albumeihin.

”Ja käsi kädessä kuljemme taloon autioon.” Kasarin soittolista

Seinältä tuijottaa Kissin Gene Simmons kieli ulkona roikkuen, ovesta vanhempien inhoama AC/DC ja polvihousut, siellä täällä Dingon pojat, sifonkihuivit ja neonlenksut ranteessa. LP-rivissä hyllyssä on Edvard Griegin Peer Gynt ja operetti Mustalaisruhtinatar, jotka olen saanut alle kouluikäisenä ja kuunnellut puhki, ekaluokkalaisena syntymäpäivälahjaksi toivomani Abban tuplalevy, jälkeenpäin sikanololta tuntunut 80-luvun alun ala-asteenaikainen Euroviisupuberteettibändi Herrey's kultaisine kenkineen ja nyt vuosikymmenen puolivälissä pahimman murrosikäni pörröpäähevilevyt sulassa sovussa punkrocksuomiosastojen rinnalla. On vuosi kahdeksanviis, kauan on aikaa siis, levyttää Eppu Normaali, ja viikonloppuna me laulamme kaltseilla Syyttömänä syntymään sattui hän, kun maistelemme kaverin (vaikka äidinkielenopettaja koulussa käskee sanoa 'ystävä' tai 'toveri') vanhempien kaapista lituskaiseen muoviseen Orthexin eväspulloon lorotettua Sorbusta.

- ”Säilyke 1972”¹⁹⁰

”Säilyke 1972” kirjoituksessa on havaittavissa se, mitä kaikkea kasarinuoret kuuntelivat ja miten musiikkimaku muuttui iän myötä. Lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa moni kuunteli kevyempää musiikkia, mistä siirryttiin raskaampaan ja trendikkäämpään –

¹⁸⁹ Salasuo 2014, 196.

¹⁹⁰ 106_N_1972.

nuorison musiikiksi miellettyyn rock-musiikkiin. Aineistossa korostuivat erityisesti naisten musiikkimuistot, sillä miespuolisista kirjoittajista vain kolme käsitteli musiikkia, joten muistot ovat tämän osalta vahvasti sukupuolittuneet.

Sukupuolten välillä oli kuunnellun musiikin suhteen selkeä ero, minkä on nostanut esiin myös 1980-luvun lopun kuuntelutottumuksia tutkinut Jaana Lähteenmaa.¹⁹¹ Lähteenmaan tutkimuksessa erityisesti nuoremmassa tarkastellussa ikäryhmässä sukupuoli vaikutti selvästi kuunneltuun musiikkiin, sillä tytöt kuuntelivat enemmän tanssittavampaa ”diskopoppia” ja pojat puolestaan raskaampaa rokkia – vanhemmassa ikäryhmässä tyttöjen ja poikien musiikkimaut olivat lähempänä toisiaan.¹⁹² Noin 90 % kaikista vastanneista 6–9-luokkalaisista kuitenkin ilmoitti rockin mielimusiikikseen, mikä kertoo sen laajuudesta kategoriana.¹⁹³ Nämä ilmiöt sopivat myös omaan aineistooni, sillä naispuolisten kirjoittajien mainitsemia kevyempiä artisteja¹⁹⁴ ei miesten teksteissä näy ja myös suurin osa mainituista artisteista voidaan luokitella johonkin rock-musiikin alakategoriaan.

Ulkomaisista artisteista oli muistoihin erityisesti jäänyt englantilainen, pop rockin uutta aaltoa edustanut Duran Duran, josta oli teksteissä lukuisia mainintoja. Muita aineistossa useammin mainittuja ulkomaisia esiintyjiä olivat Modern Talking, David Bowie ja Pink Floyd. Duran Duraniin liittyneet muistot erottuvat kuitenkin muista ulkomaalaisista yhtyeistä yksityiskohtiensa puolesta, sillä useampi muistelijä kertoo yhtyeeseen liittyviä, tarkkoja muistoja.

Please, please tell me now, is there something I should know. Duran Duran, suloiset brittipojat valloittavat minun ja ystäväni sydämet. Tuijotan päivästä toiseen John Taylorin kuvaa. Miten hän onkin niin suloinen. Ystäväni on ihastunut Nick Rhodesiin, enkä oikein ymmärrä miksi. Mutta on pojilla muutakin kuin ulkonäkö. Girls on film, Hungry like a Wolf, The Reflex ja Save a Prayer soivat kasettinauhurissa koko ajan.

- Nainen s.1971¹⁹⁵

¹⁹¹ Lähteenmaa 1989.

¹⁹² Lähteenmaa toteutti kyselyt 6.- ja 9. luokkalaisille nuorille vuosien 1985 ja 1986 aikana.

¹⁹³ Lähteenmaa 1989, 54.

¹⁹⁴ Esimerkiksi Bogart Co, Dingo ja Duran Duran.

¹⁹⁵ 048_N_1971.

Duran Duran oli 1980-luvun alkupuoliskolla suuressa suosiossa, sillä sen musiikki pärjasi hyvin listoilla ja oli erityisesti naispuolisten kuuntelijoiden suosikkeja popahtavan äänimaailman, poikkeavan pukeutumisen ja myös hätkähdyttävien musiikkivideoidensa myötä. Lähteenmaa kuvaa Duran Durania perinteiseksi teinipop-ilmiöksi ”siloposkisine esiintyjineen”, jolla oli myös vireä faniklubi Suomessa.¹⁹⁶

Koska ystäväni sukulainen omisti kaupungimme ainoan videovuokraamon, saimme lainata Girls on film- videon, joka luokiteltiin siihen aikaan lähes hardcore pornoksi. Me kaksi ala-asteikäistä tyttöä laitoimme videon kaverini isän masiinaan, teimme uudella limsakoneella colaa pullokaupalla ja juoksimme kylpyammeeseen. Riisuiduttuamme kaadoimme toistemme päälle limsaa, Girls on filmin huutaessa olkkarin televisiossa ja kuvittelimme itsemme kyseisen videon tytöiksi.

- Nainen s.1974¹⁹⁷

Oheisesta siteerauksesta on havaittavissa se, mikä vaikutus musiikkivideolla on ollut nuorille kuuntelijoille; musiikin rinnalle videot tarjosivat visuaalisen elämyksen, mitä kyseinen muistelijä pyrki ystävänsä kanssa matkimaan videon innoittamana. Aikanaan pidettiin jopa mahdollisena, että musiikkivideoiden yleistyminen aiheuttaa rock-konserttien ja -festivaalien lamaantumisen artistien tavoittaessa yleisön näiden kotisohvalta.¹⁹⁸

Suosikkimusiikkiani siihen aikaan kun olin n. 15-17-vuotias oli Tracey Ullman, Nick Kershaw, Pave Maijanen, Lionel Richie, Julio Iglesias, Popeda ja Sielun Veljet ja ihan hullaannuin Bogartin Kaitsuun (Guy). Muistan, etten yleensä seurannut yleistä mielipidettä, vaan pidin juuri niistä musiikintekijöistä, joista oikeasti pidin. Uskon, että olen sillä tapaa lahjomaton; ja sen lasken vahvuudekseni.

- ”Mari”¹⁹⁹

Me istuttiin keskikaljabaareissa kutomassa sukkia ja kuuntelemassa jukeboxista Pelle Miljoonaa, Hassisen Konetta ja Leevi & the Leavingsia

¹⁹⁶ Lähteenmaa 1989, 54–55.

¹⁹⁷ 067_N_1974.

¹⁹⁸ Söderholm 1987, 14.

¹⁹⁹ 056_N_1970.

kunnes tarjoilijat tuli huutamaan, että jalat pois tooleilta tai ajoivat meidät pihalle pakkaseen, kun ei ollut enää rahaa ostaa teekupillista.

- ”Tuurilla”²⁰⁰

Kotimaisista artisteista erityisesti Eppu Normaali, Hassisen Kone, Sielun Veljet, Pelle Miljoona ja Bogart Co. olivat jääneet muistelijoiden mieleen. Suomenkielinen rock-musiikki vaikuttaisi olevan aineiston kirjoittajien keskuudessa suosituin musiikkilaji, sillä siihen liittyviä muistoja oli todella runsaasti. Se oli myös aineistossa näennäisesti vapaa sukupuolen vaikutuksesta, sillä edellä mainituista yhtyeistä Bogart. Co lukuun ottamatta oli mainintoja molempaa sukupuolta edustavien kirjoittajien teksteissä. Myös Lähteenmaan tutkimus tukee tätä havaintoa, sillä siinä suomalainen rock-musiikki ja erityisesti Eppu Normaali mainittiin neutraalina sukupuolen vaikutuksen osalta.²⁰¹ Kotimaisena, sanoituksillaan nuoret tavoittavana suomalainen rock kenties miellettiin valtakulttuuria vastustavaksi, nuorten yhteiseksi ilmiöksi.

Veljeni Matti pitää hevistä. Seinällä on julisteita Twisted Sisterin pitkäkielisistä meikkipeikoista, ja mankassa pauhaa välillä W.A.S.P., KISS tai Metallica. Yläsängyn seinänvierus on täynnä Dingoa: julisteita, lehtileikkeitä, piirroksia: Nipa maskarassaan, Quuppa tukka pystyssä. Ystäväni Tanja saa syntymäpäiväkseen Dingon ensimmäisen kasetin ”Nimeni on Dingo”. Se on makea levy. Tosin musiikkimakumme vaihtelee Carola Häggvististä Whamiin ja Europeen, joten lähes kaikki radiosta kuuluva on meille hyvää musiikkia. Tanjan metsuri-isä kuuntelee iltaisin tietenkin Metsäradiota, joten osaamme suurimman osan Suomi-hiteistäkin ulkoa. Edelleen.

- ”Karita”²⁰²

Löydän isoveljen kätköistä AC/DC:n kasetin ja siitä alkaa vuosien tiukka fanitus. Ostamme Eikun kanssa bändin kaikki vinyylit ja moshuamme niiden omakotitalossa niin, että hiki lentää.

- ”Tiitu s.1970”²⁰³

²⁰⁰ 156_N_1968.

²⁰¹ Lähteenmaa 1989, 55–57.

²⁰² 099_N_1974.

²⁰³ 190_N_1970.

Raskaamman rock-musiikin puolelta muistelijoiden esiin nostamat artistit olivat Hanoi Rocksia lukuun ottamatta pääasiassa ulkomaisia, ajan suuria hevirock-yhtyeitä, joiden miellettiin olevan erityisesti poikien suosiossa.²⁰⁴ Aineistossa mainintoja tämän tyylisuunnan musiikista ja artisteista oli kuitenkin määrällisesti vähän verrattuna hieman kevyempään musiikkiin.

Ollessani kuudennella luokalla vuonna 1980–81, mieleeni on jäänyt poikien hiusmuoti, ns. Rockabilly- kampaukset vallitsevan musiikkityylin mukaan. Itsekin pidin sellaisista yhtyeistä kuin Matchbox ja Stray Cats, jotka soittivat kyseistä Rockabilly-musiikkia. Samoin pidin sellaisesta yhtyeestä kuin Kake Singers. Myös Shakin Stevensin musiikki kuului tuolloin mielimusiikkiin.

- ”Säilyke 1972”²⁰⁵

Yläasteella Abba sai väistyä rockabillyn tieltä. Monomankka soitti Stray Catseja ja tötteröpäiset pojat olivat niin ihania.

- ”Liisa”²⁰⁶

1970- ja 1980-lukujen vaihteessa nähtiin Suomessa aiemmin näkemätön ilmiö, kun nuorison parissa syntyi laajamittainen innostus 1950-lukuun, mikä näyttäytyi kiinnostuksena ajan musiikkia ja pukeutumista kohtaan. Ainutlaatuista tässä oli se, että aiemmin ei oltu nuorison osalta koettu vastaavaa paluuta menneen aikakauden kulttuuriin, jota nuoret itse eivät olleet edes varsinaisesti kokemassa.²⁰⁷ Ajan suurien ulkomaisten Matchbox ja Stray Cats yhtyeiden lisäksi mainittiin suomalainen Teddy and the Tigers, joka oli suosituimpia kotimaisia rockabilly-yhtyeitä.²⁰⁸ Villitys 1950-lukua kohtaan kesti vain lyhyen aikaa, mikä näkyy myös aineistossani, sillä siitä on mainintoja vain 1967 ja 1968 ikäluokkia edustavilta kirjoittajilta. Se havainnollistaa Dingon ohella hyvin sitä, miten tietyt ilmiöt näkyvät vain tietyn ikäisten muistelijoiden kirjoituksissa. Myös ”Liisan” 50-luvun villitys jäi lyhytkestoiseksi, sillä hän jatkoi musiikkimakunsa

²⁰⁴ Lähteenmaa 1989, 55.

²⁰⁵ 006_N_1967.

²⁰⁶ 270_N_1967.

²⁰⁷ Salmi 2010, 7.

²⁰⁸ Salmi 2010, 110–114.

kehittymisestä seuraavasti: ”Musiikki vaihtui Pelle Miljoonaan; Juokse villi lapsi, Moottoritie on kuuma ja Tahdon rakastella sinua.”.²⁰⁹

”Apua, mä oon saanu Dingotartunnan”

”Ja käsi kädessä kuljemme taloon autioon.”

Minä neljätoistavuotiaana seisomassa koulun salin pöydällä, katsomassa, miten Neumannin huivit heiluvat ja tupeerattu valkoinen pehko pysyy tanassa solistin hyppiessä villisti lavalla. Ja tämä hetki saa minut pian aivovaurioon. Nostan kädet kohti kattoa ja laulan kaikki biisit mukana. Mahtavaa!

En fanita ehkä ihan niin täysillä kuin muut. En seko, en kilju enkä itke, mutta fiilis on silti mahtava. Ja Dingo on ihan best!

- ”Suski s. 1971”²¹⁰

Näin muistelee nimimerkki ”Suski s.1971” musiikin osalta aineistosta selkeästi vahvimpana esiin nousevaa teemaa, eli Dingo. Dingosta kirjoitettiin suorastaan poikkeuksellisen runsaasti verrattuna muihin yhtyeisiin, sillä siitä mainittiin yhteensä kahdeksassa eri tekstissä, jotka kaikki ovat vuosien 1971–1975 välillä syntyneiden naisten kirjoittamia. Yhtye oli erityisesti varhaisteini-ikäisten tyttöjen suosiossa, mikä näkyy myös aineiston kirjoittajissa – nämä ovat olleet noin 10–15 ikävuoden välillä Dington suurimman suosion aikana. Kasarinuorten muistot eivät ole ainoa asia mihin Dingo on jättänyt jälkensä, sillä sen saavuttamat levymyynnit olivat aikanaan ennenkuulumattomia rock-yhtyeelle. ”Suskin” siteeraama kappale ”Autiotalo” myi singlenä ilmestyessään noin 18 000 kappaletta, kun tuolloin rock-yhtyeen ”kiva” myynti tarkoitti noin 400 myytyä yksikköä.²¹¹ Kappaleen sisältänyt albumi Kerjäläisten valtakunta on 190 894 myydyllä kappaleellaan edelleen Suomen kaikkien aikojen neljänneksi myydyin albumi.²¹²

²⁰⁹ 270_N_1967.

²¹⁰ 048_N_1971.

²¹¹ Bruun ym. 1998, 371–372.

²¹² Musiikkituottajien tilasto.

Levytyksien myyntiluvut eivät kuitenkaan kerro kaikkea siitä hurmiosta, jota Dingo parin vuoden ajan herätti erityisesti nuorten fanien keskuudessa. Poliisisaattueet olivat arkipäivää, keikoilla kannettiin pyörtyneitä faneja takahuoneeseen, nimikirjoitustapahtuman jälkimainingeissa tavaratalo Pukevan neljäs kerros meni täysin remonttiin ja tilaisuudesta Dington jäseniä seuraamaan lähteneet fanit sekoittivat Helsingin keskustan liikenteen. Yhtyeen fanit päivystivät kellon ympäri studion ulkopuolella Dington levyttäessä Kerjäläisten valtakuntaa kahdenkymmenen asteen pakkasesta piittaamatta ja bändin jäsenten asunnoista tuli opastettujen linja-autokierrosten nähtävyyksiä.²¹³

Dingomaniaksikin kutsuttu yhtyeen aiheuttama villitys näkyy varsinkin ”Oman elämänsä sankaritar” nimekkeellä otsikoidussa tekstissä, jossa kirjoittaja kertoo vanhojen päiväkirjamerkintöjensä tuella nuoruuttaan yksityiskohtaisesti, kertoen laajasti viettämästään ajasta eri yhtyeiden ”bändärinä” vuosina 1985–1987.

Harrastin bändien perässä juoksemista aktiivisesti syksystä 1985 vuoden 1987 loppuun. Olin vielä alaikäinen, ravintoloihin en päässyt, mutta se ei estänyt minua ja kavereitani menemästä niiden ulkopuolelle vahtaamaan, jos jonkun näkisi. Kaikkein autuainta oli tietysti päästä juttusille jonkun ihailemansa kanssa. Jopa muutaman sanan vaihdosta riitti muisteltavaa. Olen kirjannut päiväkirjaani koosteet siitä, keitä, missä ja milloin olemme piirittäneet. Kaikkein parhaita olivat ne kerrat, joina muita faneja ei sattunut paikalle. Varsinkin Dingo-fanien keskuudessa oli kilpailua, olimme suorastaan vihollisleirejä.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²¹⁴

Yhtyeiden perässä juokseminen ei rajoittunut pelkästään Dingoon, vaan kattoi myös muita suomalaisia rock-yhtyeitä, kuten esimerkiksi The Nights of Iguanan ja Smackin – Dingo tosin oli edelleen tärkein, kuten hän itse The Nights of Iguanan ”löytämisen” yhteydessä toteaa. Fanituksen syvyydestä kertoo se, kuinka hän pääsi teininä ystävänsä kanssa kahdestaan viikon lomalle Dington kotikaupunkiin Poriin, mistä oli unelmoitu ilmeisen pitkään.

²¹³ Bruun ym. 1998, 374.

²¹⁴ 038_N_1971.

Mutt sitte! Seuraavana päivänä me oltiin Nipan²¹⁵ talolla. Mä lojuin siinä kadulla ja kaikki jotka ajo siit ohi kylläs mua ett mä oon joku saatanan dena. Quuppa ajo siitä kax kertaa pyörällä ohi. Sen mukana oli joku ihme-muija jolla oli pikkukakara kyydissä. Nipaki ajeli siinä uudella vihreellä jaguarillaan ees taas, aina kävi jossain ja tuli sit takas. Mä kirjoitin paperipussille mun uusimman runon. Mä aattelin, ett mä annan Nipan lukee sen.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²¹⁶

Loman aktiviteetteihin kuului erityisesti Dingon jäsenien bongauksta, mitä kirjoittaja ystävänsä kanssa harjoitti odottelemalla yhtyeen laulajan Neumannin asunnon läheisyydessä. Osa faneista jopa pystytti teltoja laulajan kotitalon ympärille siinä toivossa, että näkisi vilauksen idolistaan.²¹⁷ ”Oman elämänsä sankarittaren” tekstissä on kuvattu useita kohtaamisia eri suomirokkareiden kanssa, mutta selkeästi suurin osa näistä koskee kuitenkin Dingon jäseniä, joita hän ystävineen bongaili erityisesti Helsingissä sijaitsevalta Finnvox-levytysstudiolta.

Torstai oli muuten ihan hauska päivä. Dingot oli Hesas ja me oltiin koko päivä Finnvoxilla. Klo 10:stä aamulla klo 10:een illalla! Siel oli ihan mielenkiintosta, ei ollu ketään paskapää-faneja. Me käytiin Jontun²¹⁸ kaa kiskalla. Jonttu kerto, ett sen serkulla on 25-senttinen hämähäkki, sellanen kauheen myrkyllinen, joka syö hiirii. Sit ku Dingot kävi syömässä, me istuttiin niiden kaa samassa baarissa. Nipa ei ollu siellä. Dingoil oli joku ihme-dösa, ku niiden keikkadösa oli hajonnu! Ne teki jotain englanninkielistä sinkkuu.

Eipä ne ollu urpoja! Me istuttiin kaikessa rauhassa siellä ikkunoiden alla, nii yhtäkkii saadaan vettä niskaan! Vaikka kuinka monta kertaa ne kaato limupulloista vettä meidän päälle, ku me aina unohdettiin varoo niitä ikkunoita.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²¹⁹

²¹⁵ Dingon laulaja Pertti ”Neumann” Nieminen.

²¹⁶ 038_N_1971.

²¹⁷ Bruun ym. 1998, 374.

²¹⁸ Dingon kitaristi Jonttu Virta.

²¹⁹ 038_N_1971.

”Oman elämänsä sankarittaren” teksti antaa äärimmäisen mielenkiintoisen katsauksen Dingo-ilmiöön fanin perspektiivistä, tarjoten ikkunan innokkaan nuoren fanin sielunmaisemaan. Tekstin kirjoitustapa on myös tutkijan näkökulmasta antoisa, sillä päiväkirjamerkintöjen ohella hän on täydentänyt ja kommentoinut tekstiä, jolloin lopputuloksena on muista kirjoittajista poikkeava yhdistelmä aikalaiskuvausta ja myöhemmin kirjoitettua omaelämäkerrallista tekstiä. Teksti myös poikkeaa muista laajuudeltaan, sillä 24 sivun kokonaispituudeltaan se on yksi aineistoni pisimmistä teksteistä.

Minäkin saan myöhemmin Dingoni: Kerjäläisten valtakunnan. Liimaan kasetin kanteen kiiltävän sydäntarran. Tämä aarre on minun. Hiltexissä, ikääntyneemmän väen vaatekaupassa, on jaossa Dington julisteitakin jonkin uuden farkkumerkin kunniaksi.

Olen ruinannut bändipaitaa ja sifonkihuiveja jo pitkään. Viimein saan mustan college-paidan, jossa lukee valkoisella tekstillä Dingo. Japanilaisen näköisiä korvakoruja en vielä saa, kun äiti ei anna laitattaa korvareikiä ennen rippikoulua. Enkä saisi Dingo-aurinkolasejakaan, niitä peililasisia, ennen kuin kuudennella.

- ”Karita”²²⁰

Kaverini kasvatti Dingo-haavetta sisimmässään. Hän liimaili Neumannin ja Peten kuvia rintapieleensä ja kuvitteli, miten suuri ja mahtava olisi heidän ensitapaamisensa. Luokkakuva suhisi ja sihisi pinkkejä Dingo-huiveja.

- ”Oi kasari”²²¹

Musiikin ohella Dingoon liittyi vahvasti myös muoti, sillä yhtye poikkesi valtavirrasta pukeutumisen ja meikkaamisen puolesta. Yhtyeen laulajan Neumannin repertuaariin kuuluivat esimerkiksi pitsikäsineet, näyttävästi tupeeratut hiukset, korvakorut, rannerenkaat, punostakit ja aineiston teksteissä useaan otteeseen mainitut sifonkihuivit, joita erityisesti yhtyeen fanit sitoivat käsivarsiinsa. Dington jäseniin – ja erityisesti Neumanniin – kohdistunut, romanttisiakin piirteitä saanut ihailu oli Lähteenmaan mukaan

²²⁰ 099_N_1974.

²²¹ 024_N_1972.

keskeisessä roolissa yhtyeen fanituksessa, mikä näkyy myös edeltävässä lainauksessa, jossa kirjoittajan ystävä haaveilee Neumannin ja Peten²²² tapaamisesta.²²³ Pahat kielet mustamaalasivat Dingoä alaikäisiin faneihin sekaantumisesta, mihin liittyen ”Oman elämänsä sankaritar” kommentoi seuraavasti: ”Voin todeta jälkikäteen näiden suomalaisten rokkareiden olleen hyvinkin kilttejä meille, jotka heitä piiritimme. Itse olisin ollut vietävissä minne vain. Olimme niin nuoria, että raja oli helppo vetää.”²²⁴

Ystäväni, joka aloitti teinivuodet yhdessä Duran Duranin ja minun kanssani tuli eräänä päivänä kouluun Dingo hanskat ja huivi päällään, jäin yksin. Minä olin kuitenkin niin periaatteen ihminen, että vaikka salaa kuuntelinkin isän Elvis ja Beatlesin levyjä, en suostunut ajattelemaankaan Dingo faniksi ryhtymistä.

- ”Ines Jousimaa”²²⁵

Nimimerkki Ines Jousimaan tekstissä ystävän ilmeisen yllättäen alkanut Dingo-fanitus paljastuu tämän käyttämistä asusteista, jonka jälkeen hän jäi yksin fanittamaan Duran Durania. Kirjoittaja ei periaatteen ihmisenä myöskään suostunut ajattelemaankaan Dingo-faniksi ryhtymistä, vaikka salaa kuuntelikin isänsä vanhoja levyjä. Tämä teksti eroaa muista sen osalta, että siinä Dingo mainitaan selkeästi negatiivisessa sävyssä. Yhtyeen nauttima suosio herättikin myös vastareaktioita, jotka näyttäytyivät esimerkiksi yhtyeen musiikin lyttämisenä *pelleporilaismeiningiksi*; rocklehdissä Dingo äänestettiin ”vuoden töppäykseksi”. Vastareaktiot saivat myös vakavampia piirteitä, sillä yhtyettä esimerkiksi heiteltiin keikoilla erinäisillä esineillä – jopa ninjätähdillä – ja keikkabussin alle oli kerran kiinnitetty dynamiittia, joka olisi räjähtänyt bussin lähtiessä liikkeelle.²²⁶

²²² Dingon kosketinsoittaja Pete Nuotio.

²²³ Lähteenmaa 1989, 75–76.

²²⁴ 038_N_1971.

²²⁵ 067_N_1974.

²²⁶ Bruun ym. 1998, 371.

”Musiikki on yhtä kuin tunteet.”. Musiikin merkitys muistoissa

Tara Brabazonin mukaan tietyt kappaleet säilövät ihmisen elämänselämän kannalta merkityksellisiä tapahtumia, tunteita ja muistoja.²²⁷ Musiikin avulla muistelijan on siis mahdollista palauttaa mieleensä mennyt aika pukeutumistyyliineen, kaveripiireineen ja myös oman minuutensa tietyn elämänselämän vaiheessa.²²⁸ Salasuo mukaan erityisesti 1970-luvulla syntyneillä on erityinen tapa kontekstualisoida ja kuvittaa muistojaan musiikilla, mikä on myös havaittavissa aineistossani.²²⁹ Musiikkia tässä roolissa kirjoituksissaan käyttivät myös 1960-luvun lopulla syntyneet nuoret, mutta määrällisesti 1970-luvulla syntyneiden muistot korostuvat tässä. Kaikki muistelijat eivät kuitenkaan muistojaan musiikilla kuvittaneet, vaan maininnat musiikista saattoivat olla vain yhtyeiden nimiä.

Lempeäsilmäinen 14-vuotias viulunsoittajatyttö aavisti kait haikeuteni, tullessaan hakemaan minua hitaaseen ja painaessaan päänsä tiiviisti olkapäätäni vasten jumppasalin pimeimmässä nurkassa. Musiikki puhui puolestamme: "Nothing compares 2 you". Vaaleat kesäillat siinsivät edessämme.

Kun tahdon niihin horisontteihin takaisin, laitan soimaan Crowded Housea, bändiä, joka ojennettiin elämäni c-kasetilla Uudessa-Seelannissa. Orkesteri seurasi minua opiskelijailtojen jammailuhetkiin ystävien kanssa, ja nyt varastan siltä metaforan kirjoitukseeni. Kun vieläkin elävä ja hengittävä kokoonpano tykittää uudelta levyltään marraskuun hämärään "Don't stop now", kylmät väreet ihollani kertovat, että taloni ei vielä ole täysi. Tulee vielä uusia huoneita, uusia ikkunoita ja näkökulmia elämän kaikenkattavaan äärettömyyteen. Jostakin kaukaa taustalta, tajuntani jukeboxista, Tom Petty & the Heartbreakersin kertosäe soi säestämään: "Into the great wide open". Nimenomaan. Sinne meillä kaikilla on oma reittimme.

- Mies s.1972²³⁰

²²⁷ Brabazon 2003, 67–68. Salasuo 2014, 194.

²²⁸ Salasuo 2014, 186.

²²⁹ Salasuo 2014, 179.

²³⁰ 072_M_1972.

Tämän miespuolisen kirjoittajan muistoissa musiikki toimii tarkoituksellisenä keinona päästä takaisin tiettyihin nuoruuden hetkiin. Sinead O’Connorin tunnetuksi tekemän kappaleen *Nothing Compares 2 You* sävelten avulla muistelija pääsee takaisin ensimmäisiin hitaisiinsa tytön kanssa johtamansa urheiluleirin diskossa, ja vaihtopöytävuosina Uudessa-Seelannissa löytynyt *Crowded House* puolestaan palauttaa takaisin opiskelija-ajan iltoihin ja niiden jammailuhetkiin ystävien kanssa. Salasuon mukaan useat tutkijat ovat osoittaneet, että oman elämän kannalta tärkeiden kokemusten ja tapahtumien sekä niihin liittyvät musiikillisten muistot aiheuttavan vuosienkin tauon jälkeen kuuntelijassa todellisia tunteita, kappaleiden toimiessa tavallaan siltana menneeseen.²³¹ Muistoina kirjoittajan mainitsemat kappaleet vaikuttavat olevan keskenään hyvin erilaisia; ensimmäiset hitaat ja jammailuhetket ystävien kanssa ovat positiivisen oloisia muistoja yksittäisiin hetkiin, Tom Petty & the Heartbreakersin kappale puolestaan kuljettaa mukanaan enemmän melankolisiin ajatuksiin.

*Jos joku poika tuli luokkajuhlissa hakemaan minua tanssimaan hitaita, en lähtenyt, koska pelkäsin sanovani jotakin tyhmää. Seinäruusuna seisoskelu nuorisodiskossa jätti jälkensä. Vielä reilun kahdenkymmenen vuoden jälkeenkin vaihdan nopeasti kanavaa, kun radiosta kuuluu 1980–1990-lukujen suosituin ”nyyhky-kappale”, Scorpionsin *Still Loving You*.*

- ”Murkku hiljaisuudesta 1975”²³²

*Sitten kesällä ylioppilasjuhlien jälkeen menimme ystäväni Ursulan kanssa Porin Yyteriin hänen Saab 99:llään, joka oli hopeanvärinen. C-kasetilla soi *Aruba, Bahama, 000 I wanna make love...* En muista kenen kappale se oli, mutta elämä hymyili silloin, aurinkoa ja hiekkaranta, hyvää musiikkia, seuraa ja väkeviä juomia. Ei ollut huolia uudella ylioppilalla sinä kesänä.*

- ”Mari”²³³

Nimimerkille Murkku hiljaisuudesta 1975 Scorpionsin klassinen ”viimeinen hidas” *Still Loving You* aiheutti välittömän negatiivisen miellelyhtymän teiniajan diskoihin, jonka seurauksena hän ei edelleenkään halunnut tätä kappaletta radiosta kuunnella. Muistoihin jääneet kappaleet voivat siis edelleen vuosikymmenien jälkeen palauttaa kuuntelijan

²³¹ Rentfrow & Gosling 2003; Janata ym. 2007; Särkämö & Huotilainen 2012, Salasuo 2014, 191.

²³² 255_N_1975.

²³³ 056_N_1970.

takaisin johonkin hetkeen ja niihin tunteisiin, joita tuolloin on koettu. 1970 syntyneen naisen muistoissa hänen siteeraamansa kappaleet (The Beach Boysin Kokomo ja Heart-yhtyeen All I Wanna Do is Make Love to You) veivät takaisin nuoruuden kesään, jolloin hän ystävänsä kanssa vietti aikaa Yyterin hiekkarannalla hyvän musiikin ja väkevien juomien kera. Päällimmäisenä tunteena tähän muistoon liittyen vaikuttaisi olevan huolettomuus ja onnellisuus, elämän hymyillessä tuoreelle ylioppilaalle.

Musiikin merkitystä ei aineistossa juuri eksplisiittisesti ilmaistu, mutta myös tästä löytyi poikkeuksia:

Musiikki on yhtä kuin tunteet. Ujutan ihastusten nimiä lauluihin, kuvittelen laulavani pojalle, johon olen niin rakastunut, mutta joka ei vastaa tunteisiini. Seison peilin edessä ja esitän laulajaa. Ehkä minustakin tulee vielä sellainen. Rakastan laulamista ja rakastan musiikkia. Musiikin avulla pääsen jonnekin muualle silloin, kun oma elämä omassa huoneessa alkaa ahdistaa

Tietysti musiikki liittyy myös tanssimiseen. Diskoissa käydään joka viikonloppu ja siellä tanssitaan koko ajan. Valot, savut, musiikki ja ihmiset. Jännitys näkeekö Häntä sinä iltana. Ihanaa!

- Suski 1971²³⁴

Nimimerkki Suski 1971 kuvasi musiikin olevan ”yhtä kuin tunteet”, mitä hän käytännössä toteutti sijoittamalla ihastustensa nimiä laulamiinsa lauluihin, haaveillen laulajan urasta. Kirjoittaja myös liitti musiikkiin tanssimisen ja diskoissa käymisen, mihin liittyi myös läheisesti jännityksen tunne siitä, näkeekö mahdollista ihastusta illan aikana. Musiikkiin siis liitetään aineistossa monien erilaisten hetkien ohella haaveita ja myös muita tehtäviä – tässä musiikki näyttäytyi pakokeinona todellisuudesta.

²³⁴ 048_N_1971.

2.1 Muu populaarikulttuuri

”Hittimittari mullistaa televisiorytmimme” – Televisio ja elokuvat

Ensimmäiset televisiot rantautuivat 1950-luvun puolivälissä suomalaisiin olohuoneisiin, ja Yleisradio aloitti omat lähetyksensä syksyllä 1957. Televisioiden määrä kasvoi hurjaa vauhtia; vuonna 1964 Suomesta löytyi jo puoli miljoona televisiolupaa ja miljoonan luvan raja rikottiin syksyllä 1969. Television katselu oli aluksi sosiaalista toimintaa – pienissä kylissä saatettiin aluksi kokoontua kylän ainoan television omistavan olohuoneeseen ihmettelemään uuden ajan keksintöä, kunnes vastaanottimet hiljalleen ilmestyivät useimpien koteihin. Pienessä maalaispitäjässä kasvaneen ”Seela Viian” lapsuudessa oli toimittu myös näin, kunnes televisio lopulta hankittiin myös omaan kotiin.

Meillä ei alkuun ollut televisiota, joten kävimme katsomassa joitakin ohjelmia naapurissa, isäni serkun luona. Sitten meillekin ostettiin televisio, tosin siihen aikaan oli vain mustavalkotelevisioita. Katselimme aika paljon televisiota sisareni kanssa ja keräsimme näyttelijöiden ja laulajien kuvia, minulla kuvien keräysinto jatkui pitkälle aikuisikään asti.

- ”Seela Viia”²³⁵

Television vaikutus suomalaisten elämään oli merkittävä – sen kautta saatiin vaikutteita niin pukeutumisen, käyttäytymisen kuin myös maailmankuvan laajentumisen muodossa. Ohjelmistotarjonnan laajentuessa television katselu alkoi rytmittämään ihmisten arkea, esimerkiksi 1970-luvulla saatettiin koko perheen voimin katsoa lauantai-iltaisin Lauantaitansseja. Eniten katsojia vetivät kuitenkin Miss Suomi -kilpailut, joiden katsojamäärä nousi vuosikymmenen lopulla yli kolmeen miljoonaan. 1980-luvulla televisio löytyi lähes jokaisesta taloudesta, vuosikymmenen aikana televisiolupien määrä kasvoi puolestatoista miljoonasta kahteen miljoonaan lupaan. Kaapeli- ja satelliittikanavat olivat 1980-luvun uutuudet, jotka laajensivat kanavatarjontaa merkittävästi.²³⁶ Erityisesti satelliittikanavat olivat tosin vain harvojen herkkua, sillä vuonna 1982 lupia oli noin 70 000 taloudessa.²³⁷

²³⁵ 006_N_1967.

²³⁶ Heinonen 2008, 117–118.

²³⁷ Olkkonen 2008, 213.

Televisio ja elokuvat jäivät kasarinuorten muistoissa kuitenkin musiikin varjoon, vaikka ajalle ominaiset sarjat kirjoituksissa esiintyivät. Musiikki oli myös näissä muistoissa läsnä, sillä noin puolet televisioon liittyvistä maininnoista koski ajan musiikkiohjelmiä. Elokuvateattereista ei aineistossani ollut ensimmäistäkään mainintaa, vaan elokuvia koskevat maininnat koskivat videokasetteja. Kirjoittajat eivät ole välttämättä pitäneet näitä oman nuoruutensa kannalta määrittävinä kokemuksina, vaikka televisio ja elokuvat olisivatkin olleet keskeinen osa arkea. Kirjoituskutsu on tosin ohjannut kirjoittamaan musiikista, mutta ei elokuvista tai televisiosarjoista, millä on voinut myös olla vaikutusta asiaan.

1980-luvun televisioon liittyen tärkein mullistus oli videonauhureiden tulo, mikä mahdollisti myös television tarjonnan tallentamisen videokaseteille.

Samoihin aikoihin tuli videot tavistenkin ulottuville ja vaikka perheemme ei ollutkaan varakas, niin isä osti meille vhs-laitteen, eikä kaverini isän ennustus Beta-laitteen voittokulusta pitänytkään paikkansa. Siitä alkoi siskoni ja minun elokuvahulluus ja katsoimme kaikki illat kauhuelokuvia, joita vieläkin muistelen pelolla..

No, joka tapauksessa harrastuksemme ansiosta saimme paikallisesta videovuokraamosta heidän firmansa logolla varustetun pipon ja kyllä se oli leuhkimisen arvoinen! Valkoinen videopipo oli ansaittu palkinto ja osoitus satojen leffojen katsomisesta! Vähän myöhemmin ostimme kopiointijohdon ja siitähän alkoi varsinainen bisnes...Ei rahassa, vaan suosiossa mitattuna. Top gun, Kuuma tanssi, Pretty in Pink, 16 ganders, La Bamba ja tietenkin Paluu tulevaisuuteen elokuvasarja tekivät elokuvahistorialle sen, että vastaavanlaisia elokuvia on vaikea löytää tai sitten loppuhuipennuksen pilaa aplodit ja sata purkkia hunajaa.

- ”Iines Jousimaa”²³⁸

Ahkera videoiden vuokraaminen ja myöhemmin näiden kopioiminen rinnastuu ”Iines Jousimaan” muistoissa siihen suosioon, jonka hän siskonsa kanssa sai nuorten piirissä. Muistelmien sävyssä on myös huomattavissa nostalgiaa kauhuelokuvien lajityypin osalta, sillä hänen mukaansa tuoreemmat kauhuelokuvat eivät pärjänneet 1970- ja 1980-lukujen

²³⁸ 067_N_1974.

tuotoksille, vaikka hän myös samalla tiedosti sen, että nuorena tällaiset elokuvat vaikuttivat enemmän pelottavilta. Samaa nostalgiaa on havaittavissa lainauksen lopussa olevasta elokuvalistauksesta. Elokuvien loppuhuipennuksen pilaamisella hän mahdollisesti tarkoittaa sitä, että nykyajan elokuvat ovat liian ”siirappisia” – tai sitä, että ne päättyvät aina onnellisesti. Tekstistä mielenkiintoisena yksityiskohtana esiin nousee maininta vuosikymmenen aikana käydystä videonauhurijärjestelmien välisestä kilpailusta, jota käytiin VHS- ja Betamax-järjestelmien välillä.

Kasarin ikonisista kansainvälisistä tv-sarjoista aineistossani mainittiin Dallas ja Ritari Ässä, joista molemmat tulivat esille kahdessa tekstissä.

Mutta minä olen ainoa sisaruksista, joka on kirjoittanut päiväkirjaa koko lapsuuden ja nuoruuden. Niitä on hyvä lukea vielä vanhemmitenkin. Ehkä kirjoitin juuri siksi, etten saanut katsoa Ritari Ässää tai muita ohjelmia.

- ”Mari”²³⁹

Vaikeat asiat tuntuivat suurilta siveltimenvedoilta, laajoilta pinnoilta mylvivän meren päällä. Parhaat asiat olivat mikroskooppisia tyvenä mylvinnän sisällä: karkkipussin kihisevä ääni, kun tuijotan Ritari Ässää narskuvalla ruskealla nahkasohvalla kioskilta tarkasti valittu kymmenen pennin karkki kielen alla.

- ”Gekko”²⁴⁰

Ritari Ässään liittyvät muistot ovat molemmat muodoltaan lyhyitä mainintoja, mutta sävyltään keskenään hyvin erilaisia. Ensimmäisessä lainauksessa kirjoittaja käytti Ritari Ässää hieman katkeransävyisenä esimerkkinä tv-sarjasta, jota hän ei saanut kotoa katsoa. Syynä tähän ei ollut vika sarjassa itsessään, vaan kolmesta sisaresta ilmeisesti ainoastaan nuorin sai ”erikoiskohteluna” katsoa perheen isän kanssa televisiota, mutta kahdella vanhemmalla ei tätä oikeutta ollut. Nimimerkin ”Gekko” muistoissa Ritari Ässä puolestaan esiintyy positiiviseen sävyyn, sillä kirjoittaja käyttää sitä esimerkkinä elämän pienistä hyvistä hetkistä suurien, vaikeiden asioiden keskellä. Muistona tämä on hyvin kuvaileva, sillä se vie lukijan mukanaan narskuvalle nahkasohvalle irtokarkkien ja Ritari Ässän seuraan.

²³⁹ 056_N_1970.

²⁴⁰ 111_N_1970.

Hittimittari mullistaa televisiorytmimme. Sitä ennen parasta ohjelma-antia on ollut lähinnä vain Dallas. Nelisen vuotta tapitamme Timo T. A. Mikkosta ja uusimpia videoita, joita tietenkin nauhoitetaan lättänämankalla. Television ja kasettisoittimen väliin jää kuitenkin sen verran ilmaa, että kasetit rätisevät.

- ”Karita”²⁴¹

Perjantai-illat kuluivat Dallas-sarjaa odotellen, vaikka yleensä aina nukahdinkin kesken JR:n juonitteluiden. Lauantaisin menimme taloyhtiön saunaan, jonka jälkeen, emme enää saaneet mennä ulos märillä hiuksilla. Lauantai-illan ilona oli tv-sarja parempi myöhään kuin ei milloinkaan. Ritva Valkaman ja Pentti Siimeksen Aku ja Iines duetto oli mielestäni kaikkien aikojen paras.

- ”Iines Jousimaa”²⁴²

Texasilaisen öljyalalla olevan Ewingin perheen ympärille kietoutunut saippuaoppera Dallas mainittiin myös kahdessa tekstissä. Kyseinen sarja ei vaikuttanut kuitenkaan olevan kummankaan kirjoittajan ehdottomia suosikkeja, sillä esimerkiksi ensimmäisessä lainauksessa sen maininnasta tulee mieleen se, että Dallasia on katsottu lähinnä paremman puutteesta. Television kanavatarjonta tosin olikin huomattavasti rajallisempaa 1980-luvulla nykyaikaan verrattuna, sillä käytössä olevia kanavia oli käytännössä kaksi ilman satelliittitelevisiota. Kasarilla Mainos-TV nimellä tunnettu nykyinen MTV3 sai oman kanavapaikkansa vasta vuonna 1993 – tätä ennen se oli vuokrannut Yleisradiolta esitysaikaa.²⁴³ ”Iines Jousimaa” kertoi viettäneensä perjantai-illat odottaen Dallasia, mutta päätyen yleensä nukahtamaan kesken sarjan päähenkilöihin kuuluvan J.R Ewingin juonitteluiden. Hän myös mainitsee kotimaisen Parempi myöhään... -ohjelman lauantai-iltojen ilona. Kyseinen sarja olikin todella suosittu, sillä parhaimmillaan se keräsi jopa 2,7 miljoonaa katsojaa.²⁴⁴

Myös televisioon liittyvissä muistoissa musiikki on vahvasti läsnä, sillä musiikkiaiheisista televisio-ohjelmista kirjoitettiin melko runsaasti muun tyyppiin ohjelmiin verrattuna. Vuonna 1974 syntyneen naisen muistoissa Hittimittari suorastaan

²⁴¹ 099_N_1974.

²⁴² 067_N_1974.

²⁴³ Heinonen 2008, 118.

²⁴⁴ Annala 2006, 94.

”mullisti” hänen ja siskonsa televisiorytmin. Tässä muistossa näkyy jälleen myös kappaleiden nauhoittaminen kasettisoittimella, mutta radiosta nauhoitettujen kasettien pilanneen juontaja *Ripatin räpätyksen* sijaan ongelmaksi muodostui television ja nauhurin välimatkan aiheuttama rätinä. Myös ”Tiitu” kirjoitti Hittimittarista, jota hän katsoi ystävänsä kanssa lintsatessaan koulusta:

Me istutaan niillä kotona, syödään sipsejä ja maraboun suklaata, joita ostetaan niiltä pöllityiltä talousrahoilta. Istumme katselemassa VHS-kasetille nauhoitettuja Hittimittareita.

- ”Tiitu s.1970”²⁴⁵

Hittimittarin ohella toinen mainittu musiikkiohjelma oli Euroviisut, joita ”Iines Jousimaa” muisteli seuraavasti:

Muistan kuinka tärkeä tapahtuma Euroviisut myös silloin 80-luvulla meille oli. Siskon kanssa raahasimme vanhan putkiradion telkkarin eteen ja olimme hengittämättä kuin röntgenissä, jottei nauhoitukseen olisi tullut taustääniä. Seuraava kesä sitten matkittiin Euroviisutähtiä, paitsi Suomen jumbot kelasimme lähes aina yli: Nuku pommiin...tosiaan, niin me nukuimmekin sen kappaleen aikana.

- ”Iines Jousimaa”²⁴⁶

Euroviisut ovat toimineet osana yhteistä eurooppalaista kulttuuriperintöä vuodesta 1956 asti. Suomen ensimmäinen osallistumisen tapahtui vuonna 1961 Laila Kinnusen oltua Suomen edustajana.²⁴⁷ Myös tässä ”Iines Jousimaan” muistossa näkyy kasetille nauhoittamisen rooli, minkä hän nosti myös esille Hittimittarin yhteydessä. Nauhoittamisen ohella muiston keskiössä on Euroviisujen tähtien matkiminen – Suomen jumbot tosin kelattiin yleensä yli, mistä hän mainitsi esimerkkinä Kojon esittämän vuoden 1982 Euroviisujen kappaleen ”Nuku pommiin”, joka jäi kyseisen vuoden kisoissa jumboksi saamatta ainuttakaan pistettä.

²⁴⁵ 190_N_1970.

²⁴⁶ 067_N_1974.

²⁴⁷ Mäkelä 2011, 114.

Mikäli televisiosta ja elokuvista kirjoitettiin musiikin runsauteen verrattuna suhteellisen vähäisesti, voi samaa sanoa kirjoista ja lehdistä. Tässäkin yhteydessä on jälleen todettava, että tätä mahdollisesti osittain selittää se, ettei kirjallisuudesta erikseen kysytä haastattelukutsussa. Pituudeltaan kirjallisuutta tai lehtiä käsittelevät kohdat ovat aineistossa yhtä muistelijaa lukuun ottamatta varsin lyhyitä, pääasiassa vain ohimeneviä mainintoja. Nimimerkki ”Joe – poika Singaporesta” erosi tämän osalta muista kirjoittajista – otsikoipa hän jopa yhden luvun nimellä ”lukeminen on tie maailmaan”.

Syksyllä 1985 alkoi ilmestyä mielenkiintoinen uusi lehti, 1999 Citylehti, jota myytiin Kauppahallin R-kioskilla. Lehden ensimmäinen numero meni vielä ohi, mutta seuraavan jo ostin. Maailmani tähti raiteiltaan samalla tavalla kuin Rumia Säveliä kuunnellessa. Elämäni tuli Tavoite.

1999 Citylehteä ilmestyi neljä numeroa, jonka jälkeen lehti muuttui Citylehdeksi. Sitä ei tietenkään vielä silloin Joensuussa saanut käsiinsä. 1999:n kanssa samaan aikaan luin muun muassa Valoa ja Bambia, jotka ilmestyivät lyhyen aikaa. Kun niidenkin saanti loppui, aloin lukea englantilaista Face-lehteä ja koska olen aina ollut vähän ylitselyövä, niin ostin vielä siihen päälle Andy Warholin perustamaa Interview-lehteä. Vinkit olin saanut, tietysti, 1999 Citylehdestä! Lisäksi ostin divarista vanhoja Vogue, Elle ja Harpers Bazaar -lehtiä. Olin aivan varmasti kaikkein monipuolisimmin kansainvälisiä lehtiä lukeva joensuulainen nuori silloin. Image alkoi ilmestyä myös vuonna 1985, joten luin tietysti sitäkin, vaikka en juurikaan ymmärtänyt Raoul Grunsteinin toimituksellista linjaa. Se oli melkoisen älyllinen. Kaikkein huvittavinta tässä on, että en ollut käynyt Helsingissä kuin ehkä neljä kertaa, ja nekin kerrat olivat tapahtuneet joskus silloin, kun söin vielä käpyjä metsässä.

”Joe – poika Singaporesta”²⁴⁸

Oheisissa lainauksissa hän muisteli tutustumistaan erityisesti nuorisolle ja nuorille aikuisille suunnattuihin lehtiin, jotka keskittyivät urbaaniin kaupunkielämään ja

²⁴⁸ 261_M_1969.

siihen liittyviin ilmiöihin. Muistelijan maailman raiteiltaan tärähdyttäneen 1999 *City-lehden* pudotettua vuosiluvun nimestään ja muututtua vain suurimmissa kaupungeissa julkaistavaksi ilmaisjakelulehdeksi loppui myös ”Joella” sen lukeminen, sillä sitä ei enää Joensuuhun asti tullut. Samoin kävi myös *Valo* ja *Bambi* nimisten lehtien kohdalla, sillä niiden elinikä mitä ilmeisimmin jäi lyhyeksi. Erilaisia nuortenlehtiä ilmestyikin runsaasti, sillä 1970-luvun lopulla julkaistiin yli 200 erilaista omakustanteista pienlehteä. Moni näistä oli nuorten itsensä pienellä porukalla tekemiä lehtiä, joiden jatkaminen olisi vaatinut toiminnan laajentamista ja kehittämistä ammattimaisemmaksi, minkä seurauksena niiden elinkaari oli usein lyhyt.²⁴⁹ Lainauksen pääasiassa käsittelemä vuosi 1985 sijoittuu suomalaisten nuortenlehtien kulta-aikaan, sillä esimerkiksi vuosina 1961–2012 ilmestyneen Suosikin levikki oli laajimmillaan vuonna 1985.²⁵⁰

Kotimaisten lehtien tilalle ”Joe” kertoi hankkineensa kansainvälisiä lehtiä, joista Vogue, Elle ja Harper’s Bazaar ovat kenties paremmin tunnettuja naisille suunnattuina, paljolti muotiin keskittyvinä lehtinä. Kirjoittaja itse toteaa olleensa varmasti tuolloin Joensuun monipuolisimmin kansainvälisiä lehtiä lukeva nuori, mistä voi havaita tietynlaista ylpeyttä näin jälkeenpäin. Hän itse kokee tämän syventymisensä urbaaneihin kaupunki- ja lifestyle-lehtiin mitä ilmeisimmin huvittavana, ottaen huomioon sen, että hän itse asui pienessä kaupungissa, eikä ollut käynytäkään Helsingissä kuin viimeksi lapsena. Samankaltaista itsereflektiota on havaittavissa siinä, miten hän luki *Image*-lehteä, vaikkei omien sanojensa mukaisesti ymmärtänyt sen toimituksellista, ilmeisen älyllistä linjaa.

Ajan nuorisolehdillä oli merkittävä rooli nuorisokulttuurin ja erityisesti sen kaupallistamisen kannalta, sillä useimmille ne olivat pääasiallinen väylä ulkomailta tulevien, kansainvälisten nuorisokulttuurin tuotteiden omaksumiselle. Lehdillä oli mielenkiintoinen kaksoisrooli nuorisokulttuurin kannalta; lehdet itse ovat osa nuorisokulttuuria olemalla nuorisolle suunnattuja tuotteita, mutta samalla ne ovat itse luomassa nuorisokulttuuria sen pohjalta, mitä ilmiöitä ne tuovat ulkomailta ja millä sävyllä ne näihin suhtautuvat.²⁵¹ Esimerkiksi Suosikilla oli aivan erityinen rooli 50-luvun muuttumisessa muoti-ilmiöksi 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa 50-luvun

²⁴⁹ Heiskanen & Mitchell 292; Bruun ym. 1998, 289.

²⁵⁰ Salasuo 2014, 181.

²⁵¹ Heiskanen & Mitchell 1985, 246–247.

villitystä tutkineen Janne Salmen mukaan. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että lehdessä kirjoitettiin jo villitystä edeltäneinä vuosina usein 50-lukuun liittyvistä ilmiöistä, kuten ajan musiikista ja tähdistä.²⁵²

Lehdet eivät olleet pelkästään lukemista varten, vaan myös keino kommunikoida samoista asioista kiinnostuneiden henkilöiden kanssa kirjeenvaihtopalstan avulla, mistä ”Näkökulmia nuoruudesta” nimellä otsikoitu teksti kertoo:

Olen kahdenkymmenen, asun edelleen vanhempieni kodissa. Uusi Rumba-lehti on taas tullut. Luen lehden, myös hauskat ja kiinnostavat pikkuilmoitukset. Taas sama ihminen parinkymmenen kilometrin päästä, omaa kotikaupunkianikin pienemmästä kylästä on laittanut ilmoituksen. Taas siinä vilisee samojen yhtyeiden nimiä, jotka hänen ilmoituksistaan ovat ennenkin osuneet silmiin. Että joku siinäkin kyläsessä kuuntelee juuri samaa, ihanaa musiikkia kuin minä. Tällä kertaa ilmoittaja ei ole ostamassa tai myymässä mitään. Pyytää vain ihmisiä kirjoittelemaan.

- Nainen s.1967²⁵³

Rumba-lehden kirjeenvaihtopalstalla tämän muistelijan huomion kiinnittänyt ilmoitus vilisi samojen yhtyeiden nimiä, joita hän itsekkin kuunteli. Tekstin kirjoittaja kertoo miettineensä pitkään sitä, että kirjoittaisiko ilmoituksen jättäneelle henkilölle, hänellä kun ei omien sanojensa mukaan ollut tapana kirjoitella vieraille ihmisille. Mahdollisuus musiikin vaihteluun kuitenkin vei voiton tästä periaatteesta, sillä teksti jatkui seuraavasti:

*Kirjoitan lyhyehkön, tylsähkön kirjeen ja pian saan vastaukseksi kauniisti taiteillussa kuoressa kauniin kirjeen pojalta, nappulalta, 17-vuotta! Mutta kirjeitä vaihdellaan. Musiikkia vaihdellaksemme on meidän myös nähtävä toisiamme.*²⁵⁴

Kirjeenvaihtopalstalta alkunsa saanut, samojen artistien kuuntelun pohjalle rakentunut yhteydenpito vaati myös toistensa näkemisen, jotta musiikin vaihtelu olisi onnistunut. Tällä tarinalla on mitä ilmeisimmin onnellinen loppu, sillä tekstin päätteeksi muistelija kirjoittaa näin:

²⁵² Salmi 2010, 165–166.

²⁵³ 244_N_1967.

²⁵⁴ 244_N_1967.

*Näkemiset tihenevät hiljalleen. Tekisi mieli kirjoittaa tarinan päätös: Ja he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti. Mutta sanotaan tässä vaiheessa: Elivät iloisesti yhdessä maailmaa ihmetellen, onnellisina ja onnekkaina, ainakin yli nelikymppisiksi asti.*²⁵⁵

Edellisten lainausten kirjoittajaa ja nimimerkkiä ”Joe – poika Singaporesta” lukuun ottamatta muut maininnat kirjoista ovat pääasiassa yhden lauseen mittaisia, kuten esimerkiksi nimimerkin ”Murkku hiljaisuudesta 1975” tekstissä, missä hän silmälaseista kirjoittaessaan mainitsi silmiensä välillä protestoivan Anni Polvan romaaneja tai koulukirjoja. Vuonna 1967 syntyneen naisen tekstissä käsiteltiin myös lyhyesti kirjoja, jotka ilmeisesti olivat tärkeitä tälle muistelijalle, sillä hän aloitti niiden käsittelemisen toteamalla ”musiikin lisäksi on onneksi kirjat”.

Kukaan muu lukioluokallani ei lue Sartrea, Camus'ta tai Nietzscheä. Olen siitä jokseenkin varma, vaikka en minä kenenkään kanssa juuri koskaan juttele, paria hiljalleen entiseksi käyvää ystävää lukuun ottamatta. Eivät ne lue, eivät tällaista, joka saa minut haukkomaan henkeä: Näin omaa! Ja kirjat saavat, aivan kuin musiikki, minut uskomaan taas lisää omaan ihmeellisyyteeni ja siihen, että ei täällä surkeassa pikkukaupungissa, mutta jossakin tulla maailmassa, on olemassa joku, jonka kanssa saan joskus jakaa kaiken. Tai sitten ei ole.

- Nainen s. 1967²⁵⁶

Tässä lainauksessa filosofien tuotannon lukemiseen liittyen on aistittavissa tietynlainen elitistinen suhtautuminen, sillä kirjoittaja ei ilmeisesti uskonut muiden luokkatovereidensa lukevan näin ”korkeatasoista” kirjallisuutta. Musiikin tavoin nämä kirjat saivat muistelijan uskomaan ”omaan ihmeellisyyteensä” ja siihen, että jossakin on joku, jonka kanssa jakaa kaikki. Tekstin perusteella se joku löytyikin sitten lopuksi Rumban kirjeenvaihtopalstalta.

Nimimerkki Joe – poika Singaporesta kirjoitti laajasti kirjoista, aina William Goldingin Kärpästen herrasta ajan nuortenkirjoihin. Kirjoja on tässä tekstissä käytetty eri tavoin –

²⁵⁵ 244_N_1967.

²⁵⁶ 244_N_1967.

osa kirjoista on esitetty listamaisessa muodossa käsiteltäessä muistelijaan vaikutuksen tehneitä kirjoja, osaa puolestaan kuvittamaan tiettyjä elämän tapahtumia tekstissä.

*Lehtien luvun ohessa aloin lukea entistäkin enemmän kirjoja. Ehkä suurimman vaikutuksen teki Iain Banksin esikoisteos *Ampiaistehdas*, jota minulle suositteli yksi vanha partiokaveri toisesta lippukunnasta. Harri Sirolan *Apinavuosi* oli myös vaikuttava, Anna-Leena Härkösen *Häräntappoaseesta puhumattakaan**

*Luin nojatuolissa poikittain Heikki Turusen esikoisromaanin *Simpauttaja*, jonka löysin kirjahyllystäimme muiden Suuren suomalaisen kirjakerhon kirjojen keskeltä. Kiintoisa nimi sai tarttumaan teokseen. Näpelöin lukiessani leukaani, ja jossain vaiheessa tajusin, että leuassa oli jotain outoa, epä tasaista. En pystynyt enää keskittymään lukemiseen, vaikka *Simpauttaja* ja Taivaisen *Juuli* olivat juuri naimassa metsässä ja Imppa katseli heitä salaa. Laitoin kirjan pöydälle ja menin eteisen peilin eteen. Totta se oli. Leukaani oli ilmestynyt näppylöitä.*

- ”Joe – poika Singaporesta”²⁵⁷

Jälkimmäinen lainaus on tekstin aloittava pätkä, jossa kirjoittaja kertoo siitä, miten havahtui murrosiän alkamiseen 12-vuotiaana. Tämän muistelijan kirjoihin liittyvissä kohdissa seksuaalisuus oli useissa kohdissa läsnä. Murrosiän alkamista käsittelevässä lainauksessa kirjoittaja käyttää sitä mahdollisesti tarkoituksellisenä tehokeinona – leuasta löytyneet näpyt olivat niin jännittävä ja mullistava asia, ettei edes tuon ikäiselle erityisen jännittävä kuvaus seksistä riittänyt ylläpitämään mielenkiintoa lukemista kohtaan.

*Lukion toisella pienessä piirissä kiersi Harri Sirolan kääntämä Henri Millerin *Opus Pistorum*. Sitä luki myös osa tytöistä, mutta varsinkin meidän jätkien mielestä se oli oiva teos, koska siinä nussittiin varmasti sata kertaa. Myöhemmin kirjoitin siitä pienen arvion tiedekunnan lehteen. Koska imin vaikutteita Helsingistä, niin innostuin Odessa-kustantamon pienistä kirjoista. Luin Georges Bataillen *Silmän tarinan*, Rod Judkinsin *Shitopoliksen*, Jean Cocteaun *Valkoisen kirjan* ja *Les Enfants Terriblesin* sekä tietysti William S. Burroughsin *Hurjat pojat* ja *Nistin*.*

²⁵⁷ 261_M_1969.

- ”Joe – poika Singaporesta”²⁵⁸

Lukion toisella luokalla luettu Henry Millerin *Opus Pistorum* teki myös kirjoittajaan ja tämän erityisesti miespuolisiin luokkatovereihin vaikutuksen runsaalla seksuaalisella sisällöllä. Hän myös kertoi imeneensä vaikutteita Helsingistä, minkä seurauksena innostui pienkustantamo Odessan julkaisemista vähemmän tunnetuista kirjoista. Kyseinen kustantamo oli gonzo-tyylisen journalismin suomalaisen edustajan Kari Lempisen perustama, joka myös kirjoitti nimimerkki Joen lukemaan *City*-lehteen. Vaikutteiden ottaminen näkyi vahvasti tämän kirjoittajan tekstissä, mitä hän itse myös reflektoi useaan kertaan.

2.2 ”Kaikki vanha ja vähänkin kummallinen kävi” – Pukeutuminen muistoissa

Nuoret kuluttajina

1950- ja 1960-lukuja pidetään kulutuksen osalta personoinnin voimistumisen aikakautena, millä tarkoitetaan kaupattavien tuotteiden ja ihmisten persoonallisuuden välistä suoraa yhteyttä, mikä ulkoisesti näkyy erityisesti tyylin ja pukeutumisen kautta.²⁵⁹ Käytännössä erilaisiin tuotteisiin siis pyritään tietoisesti liittämään sellaisia mielikuvia, jotka ovat tuotteen suunnitellun kohdeyleisön silmissä toivottavia. Tässä kehityskulussa television rooli oli merkittävä, sillä se toi mainostettavat tuotteet jokaisen olohuoneeseen riippumatta siitä, sijaitsiko tuo olohuone 1960-luvun nuorisomuodin keskuksessa Lontoossa vai pohjanmaalaisessa pienessä kunnassa. Televisiosta tulikin keskeinen osa varsinkin nuorille suunnattujen eri populaarikulttuurin muotojen levittämisessä, usein niin kutsutun tähtikultin avulla, kun elokuvista ja televisiosta tunnetut hahmot mainostivat varta vasten nuorille suunnattuja tuotteita. 1970-luvun aikana populaarikulttuurin ja mainonnan välinen suhde tiivistyi entisestään väritelevision myötä, mikä lisäsi television käyttöä mainosalustana ja teki mainoksista kiinteän osan ohjelmistoa.²⁶⁰

Muiden kansainvälisten vaikutteiden ohella myös nuorisomuoti vakiinnutti asemansa Suomessa 1960-luvun aikana, missä televisiolla ja populaarimusiikilla oli merkittävä rooli. Stockmannin johdolla vaateliikkeet avasivat erityisiä nuorten vaatteille tarkoitettuja

²⁵⁸ 261_M_1969.

²⁵⁹ Leiss, Kline & Jhally 1990, 246–258; Heinonen 460–461.

²⁶⁰ Heinonen 2003, 460–461.

osastoja, joiden mainonta pyrki puhuttelemaan nuoria esimerkiksi kuvakollaasien ja epäsovinnainten ratkaisujen avulla. Tapio Rautavaaran tai Olavi Virran kaltaisten koko kansan tähtien sijaan nuorille suunnatuissa mainoksissa esiintyi näitä puhuttelevia henkilöitä, kuten esimerkiksi M.A. Numminen laulamassa aknen hoitoon tarkoitettua Axolon-ihovoiteesta vuoden 1967 mainoselokuvassa. Vahvistuva kaupallistuminen toisaalta herätti myös vastustusta – kamppailu kaupallisen ja epäkaupallisen nuorisokulttuurin välillä olikin Heinosen mukaan yksi 1970-luvun keskeisistä rajanvedoista nuorisokulttuurin kentällä. Mainoksissa esiintyvien artistien uskottavuutta saatettiin kyseenalaistaa ja osa yhtyeistä vinoili häpeilemättä kulutusyhteiskunnalle – esimerkiksi ikoninen The Who parodioi kulutusta *The Who sell out* -albuminsa kannessa poseeraamalla ironisesti erilaisten tuotteiden kanssa.²⁶¹

Taistelu kaupallistumista vastaan oli kuitenkin enemmän tai vähemmän tuomittu tuhoon, sillä 1970-luvun edetessä myös musiikki muuttui yhä enemmän ammattimaiseksi ja tuotteistetuksi liiketoiminnaksi. Artistien lavaesiintymisestä ja imagosta tuli tarkkaan harkittuja, kiertueiden toimiessa levymyynnin edistäjinä oheistuotteineen.²⁶² Ulkoisen olemuksen ja imagon tärkeydestä kertoo esimerkiksi Dingon alkuperäisen basistin Jarkko Even haastattelu, jossa hän kertoo yhtyeen alkutaipaleesta seuraavasti:

*Dingon alkuasetelma oli se, että siinä ehdittiin muutama kerta treenaamaan ja sit sen jälkeen keskityttiin siihen et kuka hoitaa meille makeet kampaukset ja kuka hoitaa meille makeita kuvia. Et se lähti silleen tietysti aika perinteiseen tyyliin niinku bändit aina lähtee et tehdään julisteet ensin ja sen jälkeen aletaan miettii et mitä, soitettaisko me myös jotain.*²⁶³

Osa Dingon – ja myös muiden, varsinkin tyttöjen suosimien yhtyeiden – aiheuttamasta huumasta näkyikin aineistossa ulkonäköön liittyvien seikkojen kautta, sillä erityisesti sifonkihuivit, bändipaidat pöyhkeät permanenttikampaukset ja meikatut kasvot näkyivät monissa teksteissä.

1980-luvulle tultaessa populaarikulttuuriin ja erityisesti nuoriin liittyvä potentiaali sen kuluttajina oli yleisesti tiedostettu. Lasse Siuralan tutkimuksessa suomalaisten nuorten kulutustottumuksista 1980-luvulla, käy ilmi nuorten käyttäneen henkilökohtaiseen

²⁶¹ Heinonen 2003, 459–460, 464–465.

²⁶² Heinonen 2003, 465.

²⁶³ Jarkko Even haastattelu vuodelta 1996 Yle Areenassa.

kulutukseensa melko suuria summia verrattuna muuhun väestöön. 18–24-vuotiaiden henkilökohtaiset kulutusmenot ylittivät selvästi väestön keskimääräisen kulutuksen, ja jo 10–12-vuotiaat käyttivät yhtä paljon rahaa kuin eläkeläiset.²⁶⁴ Huomioitavaa tässä tosin on se, että Siurala ei erittele sitä, mitä kaikkea tähän ”henkilökohtaiseen kulutukseen” sisältyy.

Vaikka nuoret olivat 1980-luvulla merkittävä kuluttajaryhmä, he eivät kuitenkaan muodostaneet yhtä tasaista kuluttajajoukkoa, sillä nuorten välillä oli suuria eroja kulutuksen tason ja sisällön suhteen. Nuorten kulutuksen tasoon ja rakenteeseen vaikuttivat Siuralan mukaan neljä keskeistä muuttujaa: ikä, sukupuoli, kotipaikkakunta ja nuorten sosiaalinen tausta. Ikä vaikutti kulutuksen määrän ohella sen rakenteeseen, sillä esimerkiksi vaatetus, sekä virkistys- ja harrastusmenot muodostivat vuonna 1985 noin 70 % 10–13-vuotiaiden kulutuksesta. 18–24-vuotiailla näiden menojen osuus oli puolestaan enää noin 40 % kokonaiskulutuksesta.

Merkittäviä 80-luvulla tapahtuneita kulutusrakenteen muutoksia oli tyttöjen kulutuksen voimakas lisääntyminen. Se ohitti poikien kulutuksen tietyissä ikäryhmissä vuosien 1981 ja 1985 välisenä aikana. Kulutusrakenteen osalta sukupuolten välillä oli selkeitä eroja, kuten seuraavasta taulukosta voidaan havaita.

Taulukko 2.²⁶⁵

Tyttöjen ja poikien henkilökohtaiset kulutusmenot vuonna 1985

<i>Menoryhmä</i>	Tytöt		Pojat	
	mk	%	mk	%
Vaatteet ja jalkineet	2888	30	1894	20
Sairausten ja terveydenhuolto	451	5	278	4
Liikenne (mm. mopot, mp:t, autot)	1751	18	2670	28
Virkistys ja harrastus	1951	21	2580	27
Muut tavarat, palvelut (matkailu)	2472	26	2167	22
<i>Menot yhteensä</i>	9513	100	9589	100

²⁶⁴ Siurala 1991, 135.

²⁶⁵ Siurala 1990, 135.

Merkittävimmit erot sukupuolten välillä olivat vaatteiden ja liikenteen osalta. Siuralan mukaan pojat käyttivät rahansa moottoriajoneuvoihin, urheiluvälineisiin ja elektroniikkaan, tytöt puolestaan vaatteisiin, meikkeihin sekä matkailuun.²⁶⁶ Alueelliset erot nuorten kuluttamisessa olivat suuret vuonna 1985. Pääkaupunkiseudulla asuvien nuorten henkilökohtaiset kulutusmenot olivat noin 50 % suuremmat kuin Pohjois-Suomen maalaiskunnissa asuvien saman ikäisten nuorten kulutusmenot. Kulutuksen sisällön suhteen vastaavia eroja ei ollut, vaan nuoret käyttivät rahojaan samoihin asioihin paikkakunnasta riippumatta.²⁶⁷

Vanhempien sosiaaliluokka heijastui vahvasti nuorten kulutukseen. Ylempien toimihenkilöperheiden 10–13-vuotiaat lapset käyttivät omaan kulutukseensa 39 % enemmän rahaa kuin työntekijäperheiden lapset. 14–17-vuotiaiden ikähaarukassa ero oli vielä tätäkin suurempi, sillä ylempien toimihenkilöperheiden nuoret kuluttivat 55 % enemmän. Sosiaaliluokka heijastui myös siihen, mihin nuoret kuluttivat rahaa. Ylempien toimihenkilöperheiden nuoret käyttivät selvästi enemmän rahaa esimerkiksi matkusteluun ja ulkona syömiseen työläisperheistä oleviin saman ikäisiin verrattuna.²⁶⁸ Vanhempien varallisuuden vaikutus näkyi myös aineistossani, missä oli erilaisia muistoja kulutustottumuksista.

Pukeuduin yleensä toisten vanhoihin tai itse tehtyihin vaatteisiin, sillä äidin rahat menivät ruokaan ja meidän tytärten harrastuksiin ja myös kankaisiin, joista hän ompeli meille vaatteet halvemmalla kuin mitä kaupassa olisivat maksaneet. Kengätkin tulivat suuremmaksi osaksi kierrätettynä serkuilta tai äidin tutuilta. Joskus saimme uusia kenkiä, mutta harvoin. Kenkäkaupan tädit tuntuivat lapsuudessa niin hienoilta ja kun menin omissa vanhoissa kengissä kenkäkauppiaan eteen, tunsin oloni jotenkin paljaaksi, sillä kenkäni olivat oikeasti tosi kunnottomat. Mutta ne uudet kengät olisi pitänyt heti saada jalkaan, vaan en saanut. Siksi varmaan nykyisin, kun käyn ostoksilla, useasti laitan vaatteen tai kengät heti ylleni/jalkaani.

Osto vaatteet tuntuivat lapsuudessa ja nuoruudessa jotenkin saavuttamattomilta.

²⁶⁶ Siurala 1991, 137.

²⁶⁷ Siurala 1991, 136.

²⁶⁸ Siurala 1991, 137.

- ”Mari”²⁶⁹

Vähätuloisessa perheessä kasvanut nainen muistelee, kuinka kaupasta ostetut vaatteet tuntuivat nuorena kaukaisilta haaveilta. Nuoruuden aineellinen niukkuus vaikutti yhä aikuisena kirjoittajan elämään, hänen laittaessa heti päälleen uudet vaatehankinnat. ”Mari” myös pohti laajemmin tätä köyhyyden vaikutusta tekstissään, kertoen harrastaneensa jossain vaiheessa suoranaista ”kerskakulutusta” vastapainoksi lapsuudessa ja nuoruudessa koetulle köyhyydelle.

Itse olin iltatähti ja ainakin omat sisarukseni olivat tehneet selväksi, että olin hemmoteltu pentu. Kaappini pursuilivat maripaitoja ja sain kyllä aina sitä mitä tarvitsin. Lisäksi sain aina paljon lahjoja, koska yhdeksän vuotta vanhemman ison siskoni lisäksi minulla oli vielä kaksi ”liian” isoa sisarusta, jotka perustivat omat perheet ollessani viisivuotias.

Muutenkin tunsin, että läheisyyttä hoidettiin ostamalla tarpeellista tavaraa jo silloin. Siksi kai niitä maripaitojakin kertyi. Ja olihan se jotakin, kun joka viikonpäivä saattoi pukea erilaisen paidan päälleen jos halusi.

- ”Neilikka 1966”²⁷⁰

Iltatähdeksi syntyneen nimimerkin ”Neilikka 1966” nuoruudessa kaapit puolestaan pursuilivat Marimekon paitoja, ja tämä sai muutenkin aina tarvitsemansa. Myös tässä kirjoituksessa oli pohdiskelevaa sävyä tämän aiheen osalta, sillä kirjoittaja kertoo tavaroita käytetyn hoitamaan läheisyyden roolia. Iäkkäät vanhemmat eivät osanneet nuorimmaiselleen osoittaa läheisyyttä muilla keinoin, vaikka muuten kirjoittaja heitä kyllä lämpimään sävyyn muistelee.

Punkkareita, diinareita ja diskohileitä – nuoruuden alakulttuurit pukeutumisessa

Oli diinarit ja oli punkkarit.

Äidillä ei ollut varaa ostaa mulle diinarikuteita, joten mun oli helppo valita puoleni. Talsin Maisansoppiin, joka oli siinä 1980-luvun puolivälin

²⁶⁹ 056_N_1970.

²⁷⁰ 087_N_1966.

pikkukaupungissa ainutlaatuinen uutuus, nimittäin nuortenvaateliike, ja ostin itselleni Maukka Perusjätjän rintamerkin. Sen jälkeen ei tarvinnut miettiä mitä päällensä pisti. Kaikki vanha ja vähänkin kummallinen kävi.

- ”Tuurilla”²⁷¹

Nimimerkki ”Tuurilla” muisteli sitä, miten äidin rahatilanne vaikutti oman tyylin valintaan – diinarikuteet olivat liian kalliita, joten valinta osui punkkariuteen, mitä muun muassa suosittu punkrock-artisti Maukka Perusjätkä edusti. Maukan vuoden 1980 hitti olikin osuvasti nimetty *Vaatteet (on mun aatteet)*, mikä kuvasti ulkoisen olemuksen ja sisäisen ajatusmaailman välistä merkitystä. Kuunneltu musiikki näkyi myös vahvasti pukeutumisessa. Kuunneltujen artistien tyylistä otettiin vaikutteita, minkä lisäksi yhtyeiden tunnuksin koristetut bändipaidat ja muut asusteet olivat olennainen osa tyyliä.

Aineistoni kirjoittajissa näkyy Puurosen esittämä nuorisokulttuurien jaottelu diinareihin, diskohileisiin, skinheadeihin sekä punkkareihin ja hevareihin.²⁷² Se on tosin nähdäkseni osin puutteellinen, sillä se jättää huomiotta omana ryhmänään esimerkiksi hämyt, joilla viitattiin 60-luvun lopun hippikulttuurista kiinnostuneisiin.²⁷³ Käytän kuitenkin tätä ryhmittelyä, sillä se tarjoaa riittävän hyvän viitekehyksen eri pukeutumistyylien käsittelyyn. Jaottelu niputtaa myös kevyempää rock-musiikkia kuunnelleet joko punkkareiksi tai diskohileiksi, joista välttämättä kumpikaan ei ole jaotteluna täysin onnistunut. Toisaalta pyrkimys siihen, että voitaisiin kategorisoida nuoret, on jo lähtökohtaisesti kyseenalainen. Moni nuori ei halua kategorisoida itseään kuuluvaksi mihinkään ryhmään, vaikka he täyttäisivätkin ulkoisesti joitakin näiden ryhmien ”tunnusmerkkejä”. Myös Puuronen itse nosti esiin sen, että vain pieni osa nuorista mieltää kuuluvansa johonkin alakulttuuriin, vaikka käyttäisikin joitakin tietyille ryhmälle ominaisia tyyllillisiä tunnusmerkkejä.²⁷⁴ Tämä on huomattavissa esimerkiksi Heiskanen ja Mitchellin toteuttamasta kyselystä, jossa nuorilta tiedusteltiin näiden kuulumisesta ja suhtautumisesta eri alakulttuurien ryhmittymiin. Haastatellut nuoret tiedostivat eri ryhmittymien olemassaolon pääasiassa pukeutumisen ja musiikin kautta, mutta merkittävä osa nuorista mielsi olevansa näiden ryhmien ulkopuolella.²⁷⁵

²⁷¹ 156_N_1968.

²⁷² Puuronen 2006, 229–230.

²⁷³ Salmi 2010, 38.

²⁷⁴ Puuronen 2003, 385.

²⁷⁵ Heiskanen & Mitchell 1985, 332–368.

Oikeastaan en ollut aito punkkari, vaan muotipunkkari. Jollain lailla olin koko ajan tästä itsekin tietoinen. Varsinainen punk-aate tuntui kaukaiselta, liian oudolta. Vai olinko sittenkin? Epäröivä, mutta ehdoton oman tieni kulkija ainakin.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²⁷⁶

Aineistossani on havaittavissa samaa, kuin Heiskasen ja Mitchellin tutkimuksessa tämän osalta, sillä vain muutama kirjoittajista kertoi suoraan edustaneensa jotakin ryhmittymää, vaikka niiden olemassaolo kyllä tiedostettiin. Esimerkiksi erittäin runsaasti musiikista, bändeistä ja pukeutumisestaan kirjoittanut ”Oman elämänsä sankaritar” kuvasi itseään ”muotipunkkariksi”, varsinaisen punkaateen tuntuessa pohjimmiltaan kaukaiselta ja oudolta. Tyyleihin liitetyt mielikuvat saattoivat edustaa jotakin sellaista, mitä nuoret itse toivoisivat edustavansa. Punkkariuteen usein liitetty oman tien kulkeminen sekä kapina auktoriteetteja vastaan ovat voineet ajatuksina tuntua nuoresta sellaiselta, jota omalla pukeutumisella on haluttu muille viestittää.

Monesti olen miettinyt miten tuo punkhenkisyys on vaikuttanut elämässäni myöhemminkin. Musiikki on vieläkin tärkeä osa elämää, vaikka en ihan niin villin näköinen olekaan.

Vahvin vaikutus noilla punk-vuosilla taitaa kuitenkin olla sisäiseen vahvuuteeni. Lapsuuteni ja nuoruuteni eivät olleet sieltä helpommasta päästä, mutta joku tuntemus omasta arvosta on kantanut kriisien läpi.

Nyt keski-ikäisenä en pysty fyysisesti kokopäivätyöhön ja olenkin suuntautumassa vertaistueksi, kouluttajaksi – en ansiomielessä, mutta ollakseni muille hyödyksi. Punkaateistahan yksi on ollut ”Tehdään Yhdessä!”

- ”Nuoruus punklandiassa”²⁷⁷

Kirjoittajan ”Nuoruus punklandiassa” tekstissä puolestaan punkkarius näkyi yhä edelleen elämässä eteenpäin kantavana teemana. Tekstinä se on tältä osin muista kirjoituksista poikkeava, sillä muissa ei ole samaan tapaan annettu yhdelle nuoruuden ryhmittymälle näin suurta merkitystä myöhemmän elämänkulun kannalta. Tietyn alakulttuurin

²⁷⁶ 038_N_1971.

²⁷⁷ 116_N_1966.

mukainen pukeutuminen näyttäytyy useimmissa teksteissä enemmän nuoruuden ohimenevänä muotivillityksenä kuin läpi elämän kestäväänä pysyvänä ilmiönä.

Muuten ylä-asteen vuodet ovat pääosin epäselvää aikaa, ahdistavaakin, vaikken sanaa siinä vaiheessa vielä varsinaisesti tunnekaan. Pitäisikö pukeutua karvareunushuppuiseen pilottitakkiin ja Adidaksen kolmiraitaverkkareihin, suoriin Levi's 501 -farkkuihin ja raitapaitaan ja pitää olalla Marimekon laukkua, vai pilleihin ja sotkettuun farkkutakkiin ja tupeerata ainakin otsatukka pystyyn? Vaeltelen ryhmästä toiseen.

- ”Säilyke 1972”²⁷⁸

Nimimerkin ”Säilyke 1972” kirjoitus antaa tavanomaisemman kuvan eri alakulttuureihin liittyvistä kirjoituksista. Omaan tyyliin ja sen löytämiseen liittyivät kokeilut ja epävarmuus. Tämän kaltaiset kirjoitukset myös osoittavat sen, miksi muun muassa Heiskasen ja Mitchellin tutkimuksen edustama birminghamilaisen koulukunnan alakulttuuriteoria sai suomalaisilta tutkijoilta kritiikkiä osakseen selvästi ennen samojen havaintojen ilmestymistä kansainväliseen keskusteluun. Suomesta puuttuivat pitkän kehityksen myötä syntyneet kulttuuriset luokkajaot, jotka olivat vahvasti brittiläisten alakulttuurien synnyn taustalla.²⁷⁹ Tämän seurauksena nuoret eivät siis kenties kokeneet niin vahvaa kuuluvuutta alakulttuureihin, vaan niiden edustaminen jäi lähinnä pukeutumisen tasolle. Alakulttuuriteoria ei myöskään ota huomioon tässä tekstissä näkyvää sukkulointia, eli samanaikaista kuuluvuutta eli ryhmiin ja niiden välillä vaeltelua.²⁸⁰

Diinareilla tai teddyillä tarkoitettiin 50-luvusta innoituksensa saaneita nuoria, jotka usein kuuntelivat pääasiassa rockabilly-tyylistä musiikkia. Tyylin osalta diinareiden esikuvina olivat esimerkiksi James Dean ja Elvis Presley, joita matkittiin erityisesti hiusten osalta. Suosittu poikien hiustyyli oli takaa ja sivuilta lyhyeksi leikattu tukka, johon piti kuitenkin pystyä tekemään eteen hiusrasvan avulla kammattu töyhtö – vuonna 1967 syntynyt Liisa mainitsikin, kuinka ”tötteröpäiset pojat” olivat ihania.²⁸¹ 50-luvun villityksen ollessa kuumimmillaan avattiin kyseisen ajanjakson hiusmallille erikoistuneita parturinliikkeitä, kuten esimerkiksi helsinkiläinen Klipoteekki. Vaatteiden osalta diinareille tyypillisiä

²⁷⁸ 106_N_1972.

²⁷⁹ Puuronen 2006, 118–119.

²⁸⁰ Lähteenmaa 2001, 33.

²⁸¹ 270_N_1967.

olivat erilaisilla Yhdysvaltoihin liittyvillä selkäteksteillä tai esimerkiksi etelävaltioiden lipulla koristellut huopa-, farkku- ja nahkatakkit, joita myöhemmin seurasivat ruudulliset metsurintakit ja pitkät kangastakit, joita kutsuttiin *drapeiksi*. Paitoina suosittiin t-paitoja sekä kantri- ja keilauspaitoja. Tyylin täydentämiseksi suosittuja olivat narusolmiot, joita saattoi nähdä myös tyttöjen käytössä. Housuina käytettiin teryleenihousuja tai farkkuja, jotka olivat ylhäältä löysät ja kaventuivat lahkeita kohti, jotka usein myös käärittiin. Jalkineina olivat yleensä teräväkärkiset miestenkengät eli *spittarit* tai paksupohjaiset mokkanahkaiset *läskipohjakengät*. Diinarityylistä innostuneiden tyttöjen pukeutumisessa tyypillistä olivat 50-luvulle ominaiset kellohameet, mutta myös farkut olivat suosittuja.²⁸²

Aineistossani diinareiksi tunnustautuneita kirjoittajia ei juuri ollut, vaan tyyli näkyy enemminkin vastakkainasetteluna punkkareille, ja niissäkin lyhyinä mainintoina, kuten tämän alaluvun alussa olevassa, vuonna 1968 syntyneen naisen lainauksessa. Ilmiötä tutkineen Janne Salmen mukaan 50-luvun villitys oli suhteellisen lyhyt ilmiö, käsittäen pääasiassa vuodet 1978–1981. Äänitteiden sekä konserttilippujen myynnin ja ilmiön levinneisyyden pohjalta tehtyjen arvioiden mukaan 50-luvun villitykseen osallistui jollain tapaa yli 80 000 nuorta, mutta keväällä 1982 tästä joukosta oli enää jäljellä muutamia tuhansia nuoria. Tyyllille ominaisen rockabilly-musiikin suosio oli myös romahtanut.²⁸³ Aineistossani diinarien lyhyt kulta-aika näkyy siten, että siitä ei ole mainintoja 1970-luvulla syntyneiden teksteissä, sillä näiden päästyä teini-ikään oli 50-luvun villitys jäänyt valtaviirran ulkopuolelle.

Oma kiharakampaus sai kyytiä ja lyhyt siisti kampaus sai maustetta pienestä töyhdöstä pääläella. Näin aloitin nätisti muutostyön.... Lopulta paitoina vain punkbändi-paitoja, farkut revittyinä, tossut tarkoituksella eri paria (valkoinen ja punainen herättivät ansaittua huomiota). Pienellä Tehdaspaikkakunnalla ei ollut helppoa olla Erilainen nuori: pahennusta, kuiskailua kuului vanhempien suista, äiti sai olla puolustelemassa lastaan joka suuntaan "Ei tyttö ole paha vaikka on ruma".

- "Nuoruus punklandiassa"

Nimimerkki "Nuoruus punklandiassa" muisteli sitä, miten aloitti muuntautumisen punkkariksi yläasteen aikana. Kiharaparven vaihtuminen töyhdöllä koristeltuun

²⁸² Salmi 2010, 17–30.

²⁸³ Salmi 2010, 181.

lyhyempään hiustyyliin toimi alkusoittona pienellä paikkakunnalla pahennusta aiheuttaneeseen ulkomuotoon, jota kirjoittajan äitikin sai jatkuvasti olla puolustelemassa. Punkkarius oli ulkoisesti näkyvimpiä ja 1980-luvulle ominaisimpia tyyliuuntauksia, jonka erityisesti nuoret omaksuivat omakseen osittain sen kapinallisuuden vuoksi. Muoti on nuorille samanaikaisesti itsensä ilmaisemista, omaan ryhmään kuulumista ja myös tarkoituksellista erottautumista muista ryhmistä ja valtakulttuurista.²⁸⁴ Tämä on havaittavissa edeltävässä lainauksessa, missä kirjoittaja kertoo keskenään eri väristen kenkien herättäneen ”ansaittua huomiota” pienellä tehdaspaikkakunnalla, minkä voi tulkita olleen tarkoituksenakin kyseisessä pukeutumisvalinnassa.

Minusta on olemassa valokuva, jossa puhallan kynttilöitä syntymäpäiväkakusta 15-vuotispäivänäni kesällä 1986. Ylläni on violetti hyvin silitetty satiinipaita, lanteilla musta vyö, jossa on metalliset lenkit. Kaulassa ketjuja ja rautaristi-riipus. Hiukset on pörrötetty, mutta vielä omaa väriä, ruskeat, silmissä on vahva meikki ja käsissä pitelen viimeiseksi jäänyttä hamsteria, harmaata Kasperia. Pitkät mustaksi lakatut kynnet erottuvat hamsterin kyljistä.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²⁸⁵

Punkkarityylille ei ollut samalla tavalla tarkkoja muotitietoisien nuorten omaksumia ulkonäköön liittyviä sääntöjä, kuin vaikka esimerkiksi diinareilla oli poikien hiustyyliin olennaisesti kuuluneeseen kiehkuraan liittyen. Kuten Maukka Perusjätkän rintamerkin ostanut nimimerkki ”Tuurilla” kirjoitti: ”Sen jälkeen ei tarvinnut miettiä mitä päällensä pisti. Kaikki vanha ja vähänkin kummallinen kävi.”.²⁸⁶ Ominaisia piirteitä tyyliin olivat kuitenkin bändipaidat, revityt farkut, näyttävät hiustyyliin, hakaneulat ja pinssit.²⁸⁷ Vaatteita etsittiin usein kirpputoreilta ja muutama kirjoittaja kertoi itse myös tehneensä tai muokanneensa niitä omaan käyttöön sopiviksi, kuten seuraavan lainauksen kirjoittaja kertoo tehneensä.

Me oltiin viiden tytön jengi, joka kolus kirpputoreja ja yritti vaatetuksellaan kapinoida pintaliitoelämän ja kerskakulutuksen alkavaa tapakulttuuria vastaan. Me ostettiin miesten vanhoja sarkatakkeja ja puvunhousuja ja

²⁸⁴ Huokuna 2006, 90–91.

²⁸⁵ 038_N_1971.

²⁸⁶ 156_N_1968.

²⁸⁷ Huokuna 2006, 99.

tuunattiin, niin kuin tänään sanottaisiin, niistä itsellemme sopivia. Sarkahatut ja ylisuuret jämalangoista riemunkirjaviksi kudotut villapaidat oli myös kova sana. Hiukset me värjättiin punaisiksi, mustiksi ja harmaiksi.

- ”Tuurilla”²⁸⁸

1980-luvun voimakkaan nousukauden aikaansaama kulutusjuhla herätti myös vastareaktioita nuorison piirissä. Vuosikymmenen lopun helsinkiläisiä nuoria tutkinut Jaana Lähteenmaa havainnoi tiettyjen nuorisoryhmien keskuudessa suoranaista vihamielisyyttä keskiluokkaista kulutusyhteiskuntaa kohtaan. Tämä näkyi kaupallisten nuorisotyylien halveksumisena – varsinkin juppien, jotka toimivat uusrikkaiden keulakuvina.²⁸⁹ ”Tiitu” muisteli, kuinka hänen nuoruutensa aloittaneen ihastuksensa Tonin tyyli muuttui juppimaiseksi – ja samalla ihastus entiseksi ihastukseksi.

Toni on minusta ihan oksettava. Se on värjännyt tukkansa alta mustaksi ja päältä vaaleaksi. Se pukeutuu ruutuhousuihin ja näyttää siltä kuin olisi menossa koulun jälkeen golfaamaan. Juppi, hyi helvetti. Siis ihan mitä muuta vain.

- ”Tiitu s.1970”²⁹⁰

Punkkariuskaan ei markkinakoneiston voimalta voinut välttyä, sillä jo 1980-luvun alkupuoliskolla osa punkkareista alkoi kritisoida tyylin liiallista yleistymistä ja kaupallisuutta. Kritiikkiä saivat osakseen esimerkiksi rintamerkkien kalleus sekä tyyliä edustaneen helsinkiläisen vaateliikkeen Dekadenzin liiallinen kaupallistuminen.²⁹¹ Vaatekauppa mainittiin aineistossa kolmessa eri tekstissä, mikä kertoo siitä, kuinka iso rooli yhdellä Helsingissä sijaitsevalla liikkeellä oli punkkarityyliä edustaneiden kannalta vaatteiden rajallisen saatavuuden vuoksi.

Me kuunnellaan Yötä siihen asti kun Jussi lähtee bändistä. Siitä siirrymme punkbändeihin ja tilaamme vaatteet Dekadenzistä. Mustaa, kireää, kiiltävää, terävää. Mitä enemmän on kengissä solkia, sen parempi.

- ”Tiitu s.1970”²⁹²

²⁸⁸ 156_N_1968.

²⁸⁹ Lähteenmaa 1991, 39, 124.

²⁹⁰ 190_N_1970.

²⁹¹ Miettinen 1983, 90–91.

²⁹² 190_N_1970.

Äidille esitin ehdottoman vaatimuksen: pää värjätään, joko valkaisu tai musta. Äiti suostui mustaan väriin. Ostin myös mustaa kynsilakkaa, mustia vaatteita. Kävin äidin kanssa vaateostoksilla Dekadenz-putiikissa. Se oli silloin Forumin kauppakeskuksessa. Sain Dekasta mustan samettipuseron, joka on tallella vieläkin. Äiti innostui katsellessaan Dekan valikoimaa, sovitteli ja osti itselleen iltapuvun, jossa on pitsilaahus ja lycrahoukut, joiden toisessa reidessä oli upotuksena pala läpinäkyvää kangasta, jossa oli hämähäkkikuvio. Niiden yläosaksi äiti hankki vielä lilamustan pitsikorsetin.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²⁹³

Vuonna 1971 syntyneen naisen teksti havainnollistaa sitä, miksi osa punkkareista protestoi tyylin liiallista kaupallistumista vastaan. Nuorten omaksi kokemasta, tulevaisuuden näkymien toivottomuudesta ja työttömyydestä ammentavasta, yhteiskuntaa kritisoivasta vastakulttuurisesta tyylistä oli postimyyntikuvastonsa myötä ympäri Suomea tunnetuksi tulleen vaatekaupankin myötävaikutuksella tullut osa valtakulttuuria, johon hyvin toimeentulevan perheen äitikin pystyi osallistumaan. Yksittäisenä esimerkkinä tämän pohjalta ei tosin voida tehdä mitään yleistyksiä, mutta se kuvaa nähdäkseni hyvin sitä kaupallistumisen kehityskulkua, joka myös punkkarityyliä kohtasi. Toisaalta se on myös esimerkki sukupolvirajat ylittävästä yhteisestä kiinnostuksen kohteesta ja vanhemman positiivisesta suhtautumisesta nuoruuden vaihetta kohtaan. Saman kirjoittajan tekstissä oli tosin myös päinvastaisia muistoja.

Isoäitini Mami sanoi joskus myöhemmin, että kyllä hän aina tiesi ja muisti, että se on se sama Hanna kaiken sen peitossa. Isäpuoleni taas ei ollut niinkään mielissään. Hangossa olimme lähdössä kerran yhdessä kaupungille ja hän totesi ettei kyllä aio missään punkkariporukassa liikkua.

Isoäidin äidin, Mumin, kanssa taisi tulla välirikko tämän viimeisinä aikoina juuri silloin kesällä 1986. Olin käymässä äitini kanssa Vaasassa tapaamassa häntä ja kurkistin vain auton takapenkiltä, mustien hiusteni lomasta, mustaksi ympäröidyillä silmilläni mankka sylissäni. Mumi kysyi ”är Hanna sjuk?” Ehkä se oli ihan hyvä kysymys. Kun viimeisen kerran olin Hangossa Mamin luona samaan aikaan Mumin kanssa ja tämä oli

²⁹³ 038_N_1971.

lähdössä, yritin halata hyvästiksi. Mumi työnsi pois yllättävällä voimalla ja tiuskaisi ”naglarna först! Kynnet ensin!” Ei voinut sietää eikä käsittää nuoren tytön maalattuja pitkiä kynsiä.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²⁹⁴

Vaikka 1971 syntyneen kirjoittajan äiti innostui tyttärensä myötä punkahtavista vaatteista, ei tämän isäpuoli jakanut samaa innostusta. Kirjoittajan isoäidin äiti suhtautui vielä jyrkemmin teini-iän muodonmuutokseen, mikä johti lopulta jonkinlaiseen välirikkoon tämän viimeisinä vuosina. Vanhempien sukupolvien ja 80-luvun nuorten välillä oli tosin nuorisomuodin suhteen selkeä ero, mikä selittänee oletettavasti vuosisadan vaihteen tienoilla syntyneen isomummon suhtautumista. Ennen 1950-lukua ei Suomessa oikeastaan ollut olemassakaan nuorison omaa muotia – tai edes nuorisoa laajasti tiedostettuna ryhmänä. Ensimmäinen suoranaisesti nuorisolle suunnattu vaateliike Teini-asu avattiin vuonna 1956, mutta nuorison muoti oli tuolloin hyvin samankaltaista aikuisten pukeutumisen kanssa joitakin muotivillityksiä lukuun ottamatta.²⁹⁵ Ennen suuria ikäluokkia syntyneiden sukupolvien onkin voinut olla haasteellista käsittää nuorten muotiin liittyneitä ilmiöitä.

Asuna minulla oli isoveljen vanha kulunut nahkatakki, pillifarkut ja hiuksissa vaihteli musta, vihreä tai vaalea väritys, silmissä kajalia. Opettajien kanssa tuli pientä suukopua muka railakkaasta pukeutumisesta, mutta aina asiat sovittiin.

- ”Nuoruus punklandiassa”²⁹⁶

Koulussa oli rehtorina nainen, joka opetti myös ruotsia. Eräänä päivänä hän otti minut puhutteluun, syynä se, että olin niin kauhean näköinen. ”Pese pois nuo mustat värit, kampaa hiuksesi, nuo eivät kuulu tänne koulumaailmaan”. Olin aivan äimistynyt hyökkäyksestä. En taatusti muuttanut tyyliä, kasvatin entistä pitemmät kynnet ja kiusallani luin ruotsia niin että taatusti osasin, jos tuo opettaja jotain kysyi, mutta muuten olin passiivinen. Häiritsin vain olemuksellani. Pitkiin kynsiini tein puukon terällä reikiä, joihin laitoin rihkamakoruista renkaita. Nimettömän ja

²⁹⁴ 038_N_1971.

²⁹⁵ Lappalainen & Almay 1996, Iltanen 2005, 178.

²⁹⁶ 116_N_1966.

pikkusormen väliin kiinnitin ohuen ketjun. ”Kettinkejä kynsissä!” huusi opettaja.

- ”Oman elämänsä sankaritar”²⁹⁷

Ulkopuolisilta saaduista reaktioista punkkarityyliä kohtaan huomioni kiinnitti näin aineenopettajana kirjoitukset siitä, miten opettajat katsoivat asiakseen kommentoida poikkeavaa vaatetusta. Varsinkin vaatetuksesta runsaasti kirjoittaneen ”Oman elämänsä sankarittaren” tapauksessa ruotsia opettaneen koulun rehtorin kommentit siitä, miten tämän tyyli ”ei sopinut koulumaailmaan” nousevat aineistosta kärkkäytensä vuoksi esiin. Myös vuonna 1966 syntynyt nainen mainitsee, miten railakkaan pukeutumisen takia tuli suukopua opettajien kanssa, mutta asiat saatiin kuitenkin aina tämän mukaan sovittua. Hän myös jatkoi tästä aiheesta kertoen, kuinka hän myöhemmin samassa koulussa työskennellessään naureskeli vanhojen opettajiensa kanssa vanhoille kärhämille.

Poikien vaatteista ei aineistossani kirjoitettu paria riviä enempiä, mikä aiheuttaa vahvan naisten muistoihin painottuvan sukupuolittuneisuuden. Miespuolisista kirjoittajista ainoastaan nimimerkki ”Joe – poika Singaporesta” kuvaili omaa tyyliään.

Kahdeksannella luokalla olin vankkumaton Sielun Veljien ihailija. Jopa siinä määrin, että revin vanhasta anorakistani hihat ja jäljensin ruutusuurentamalla sen selkään tussilla bändin ensimmäisen levyn kanteen antikvalla kirjoitetut sanat Sielun Veljet. Leikkautin kiltin pojan tukkani lyhyeksi ja sotkin sen äitini hiuslakalla.

Aloin kiinnittää huomiota pukeutumiseeni – löysin niin sanotusti tyylini. Löytö ei tainnut olla kovinkaan onnistunut. Joitakin vuosia sitten muistelimme lukioaikoja ystäväni Simo K:n kanssa, ja Simo sanoi, että näytin niinä vuosina lähinnä tyllyttömältä teinihomolta.

- ”Joe – poika Singaporesta”²⁹⁸

Punkkareiden ohella aineistostani nousee pukeutumisen osalta esiin ryhmä, jota aikalaisskeskustelussa kutsuttiin diskohileiksi. Joukkona tämä on tosin hyvin hajanainen, eivätkä siihen kategorisoimani kirjoittajat itse mainitse olleensa tietoisesti diskohileitä, toisin kuin esimerkiksi punkkarit, joista osa tekstissä tietoisesti pohti oman

²⁹⁷ 038_N_1971.

²⁹⁸ 261_M_1969.

punkkariutensa luonnetta. Diskohileen leimaan saaneet nuoret olivat pääsääntöisesti vain ajalle tyypillistä muotia seuraavia nuoria, jotka viikonloppuisin vapaa-ajallaan saattoivat osallistua kotibileisiin tai diskoihin. Salmen mukaan monet diskohileiksi kutsutut eivät tunnustaneet olevansa diskohileitä eivätkä tästä nimityksestä pitäneet, vaan totesivat olevansa ”ihan tavallisia” vaan.²⁹⁹

En halua upota massaan, vaikka käytänkin MicMacin farkkuja. Anttilan postimyyntikuvaston saapuminen on aina juhlaa ja siitä katsellaan vaatteita äidin kanssa. Löydän ihanan oranssin jättipaitiksen ja ajattelen, että tuo on saatava. Äiti tilaa sen minulle, samoin mustat pitsihansikkaat. Paita saapuu ja puen sen tietenkin päälleni Työväentalon diskoon. Oranssi paitani todellakin erottuu massasta. Jalassani on mustat tiukat farkut ja käsissäni mustat pitsihanskat. Oloni on hieman epävarma. Eniten epävarmuutta aiheuttavat pitsisormikkaat ja mielessä käy, herätänkö liikaa huomiota. Hanskat lähtevät käsistä illan kuluessa.

- ”Suski” s. 1971³⁰⁰

Tärkeintä oli sulautua massaan, mutta olla kuitenkin cool. Tärkeintä oli pukeutua kivipestyihin, revittyihin Leviksen farkkuihin ja kulkea pipotta 15 asteen pakkasessa, ettei uusi otsatukkapermanentti lätsähtäisi.

Tärkeintä oli olla olematta minä.

- ”Murkku hiljaisuudesta 1975”³⁰¹

Pienemmällä paikkakunnalla asuville postimyyntikuvastot olivat helpoin tapa hankkia muodikkaita vaatteita lähimpään kaupunkiin matkustamisen ohella, kuten ”Suskin” kirjoituksesta on nähtävissä. ”Suskin” ja nimimerkin ”Murkku hiljaisuudesta 1975” kirjoituksissa on havaittavissa samaa sävyä pukeutumisen suhteen; ei pidä erottautua liikaa muista, mutta ei kuitenkaan upota täysin massaankaan. Tärkeää on olla *cool* – moni teini-ikäinen voi varmasti tähän ajatusmaailmaan samaistua. Suskin tapauksessa häntä erityisesti arveluttaa, ovatko kädessä olevat pitsihanskat liian huomiota herättävät. Lainaukset antavat myös kuvan ajan muodista – isoja paitoja, tiukkoja, kivipestyjä ja revittyjä farkkuja sekä pakkasella avopäin kulkemista, ettei kasarille ominainen

²⁹⁹ Salmi 2010, 41, 43.

³⁰⁰ 048_N_1971.

³⁰¹ 255_N_1975.

permanentti vahingossakaan pääsisi lätsähtämään. MicMacin farkut olivat aineiston perusteella Levisten kanssa nuorten suosiossa, sillä ne mainittiin useassa tekstissä: ”Silloin kaikilla oli Mic Macit, tai ainakin melkein”, mainitsee ”Oi kasari” kirjoituksessaan.³⁰²

Isot colleget ja neuleet, niitä ilman ei voi elää. Ja olkatoppaukset. Niillä pitää korostaa puseroita ja takkeja. Jos niitä ei ole, ne ostetaan ja ommellaan itse vaatteeseen. Kirjavia kuvioita, värejä, Dingon villitsemänä huiveja ranteissa ja polvitaifeissa ja totta kai monta ohutta rannerengasta käsivarressa killumassa. Mitä enemmän, sen parempi.

- ”Suski” s. 1971³⁰³

Keikan jälkeen vaadin saada Seppälän vaatekaupasta oranssit collegehousut ja turkoosin hupparin. Isosiskoni piti minua naurettavana, vaikka hän itse juoksikin pihalla poikien perässä valkoiset bootsit jalassaan ja kotipermanentti päässään sekä valkoista Nivea- rasvaa huulillaan.

- ”Ines Jousimaa” s. 1974³⁰⁴

Kenties ikonisimpia kasarin muotivillityksiä olivat olkatoppaukset, joita Suskin mukaan ommeltiin itse sellaisiin vaatteisiin, joissa niitä ei valmiiksi ollut. Räikeät, neonvaloja muistuttavat värit olivat myös tyypillisiä, Dingon innoittamista sifonkihuiveista puhumattakaan.

Annan hiusteni kasvaa pitkiksi ja ruskeiksi ja kihartua luontevasti keskijakaukselle. Käytän risoja vaaleita farkkuja, villapaitoja ja varsilenkkareita.

- ”Tiitu” s. 1970³⁰⁵

Nimimerkki Tiitu oli aineiston kirjoittajista ainoa, joka kuvaili tarkemmin hippityyliä – kyseinen tyyliuuntaus ei tosin enää 1980-luvun aikana ollut samalla tavoin valtavirtaa kuin edeltävällä vuosikymmenellä. Hipeistä inspiraatiota saavalla tyyllillä ei myöskään

³⁰² 024_N_1972.

³⁰³ 048_N_1971.

³⁰⁴ 255_N_1975.

³⁰⁵ 190_N_1970.

ollut juuri muita keskeisiä tunnuspiirteitä kuin pitkät hiukset ja usein kirpputorilta ostetun näköiset vaatteet, jotka myös Tiitun kirjoituksesta tulevat esille.

Ulkonäkö taisi olla se numero yksi” – Tyylin merkitys muistoissa

Emme silloin miettineet ilmastonmuutosta tai Afrikan nälkää näkeviä, meidän huolemme olivat aika pieniä, mutta silloin ne tuntuivat suurilta. Mikä karmeus, jos oli bad hair day! Sehän oli katastrofi. Ulkonäkö taisi olla se numero yksi.

- Nainen s. 1974³⁰⁶

Pukeutumiseen ja ulkonäköön liittyvistä muistoista kirjoitettiin runsaasti ja monipuoliseen sävyyn. Osassa tekstejä käsiteltiin vain sitä, millaisia vaatteita pidettiin tai mainittiin joitakin ajalle tyypillisiä vaatteita, kuten esimerkiksi Marimekon paidat. Vastaavasti oli useita tekstejä, joissa oman pukeutumisen roolia käsiteltiin erilaisissa identiteettiin liittyvissä yhteyksissä laajemmin. Aineiston pohjalta on kuitenkin selvää, että oma ulkonäkö ja pukeutuminen ovat olleet hyvin tärkeitä asioita nuoruudessa. ”Ulkonäkö taisi olla se numero yksi”, kuten vuonna 1974 syntynyt nainen kirjoitti.

Nuoruus taisi alkaa silloin, kun uskalsin sävyttää hiukseni punaisiksi äitini vastustuksesta huolimatta, pukeuduin verkkopaitaan ja kravattiin ja maalasin kasvoni aamulla ennen kouluun lähtöä. Olin 80-luvun nuori. Uhmasin ulkomuodolla, sisältä olin arka ja epävarma. Oi nuoruus! Miten ihminen onkaan hauras siinä iässä!

- Nainen s. 1967³⁰⁷

Eräs keskeinen pukeutumiseen ja ulkonäköön liittyvä tehtävä on muista erottuminen. Tällä erottumisella ei välttämättä tarkoiteta oman ikäryhmän muista jäsenistä erottumista, vaan sitä, että pyritään erottumaan lapsista ja aikuisista erilliseksi ryhmäksi – eli nuorisoksi.³⁰⁸ Vuonna 1967 syntyneen naisen tekstissä kirjoittaja määritteli nuoruutensa alkamiskohdaksi sen hetken, kun uskalsi värjätä hiuksensa punaiseksi ja alkaa

³⁰⁶ 093_N_1974.

³⁰⁷ 270_N_1967.

³⁰⁸ Iltanen 2005, 178.

pukeutumaan valtavirrasta poikkeavalla tavalla. Kirjoituksessa näkyvä ulkomuodolla uhmaaminen sisäisen epävarmuuden peittämiseksi tuli esille myös muissa teksteissä – epävarmuus eri konteksteissaan onkin kenties yksi yleisimmin nuoruuteen yhdistetyistä mielentiloista.

Minulle nuoruus oli outoa aikaa. Samalla hetkellä piti olla aikuinen, mutta kuitenkin sitä tunsin itsensä araksi lapseksi. Siksi varmaan piti yrittää näyttää kovalta, ja pukeutumiseni muuttui mustanpuhuvaksi. En varmaan uskaltanut olla erilainen.

- Nainen s. 1974³⁰⁹

Myös vuonna 1974 syntyneen naisen tekstissä näkyy epävarmuus omasta itsestä, jota hän pyrki peittämään mustanpuhuvalla pukeutumisella. Vaikka kirjoittaja ei suoranaisesti käytä termiä ”epävarmuus”, on se silti vahvasti tekstissä läsnä: nuoruus kuvataan oudoksi ajaksi ja itsensä araksi lapseksi, vaikka pitäisi olla jo aikuinen.

Silmät ja huulet rajattiin voimakkaasti mustalla. Ne oli niin kuin surunauhat meidän kasvoilla, jotka kerto siitä henkisestä kärsimyksestä, joka meidän kaikkien sisällä jäyti.

- ”Tuurilla”³¹⁰

Nimimerkki ”Tuurille” muisteli sitä, kuinka silmien ja huulien rajaaminen voimakkaalla mustalla kertoi hänen ja hänen ystäviensä henkisestä kärsimyksestä. Tässä kirjoituksessa ulkonäöllisille tyyliseikoille on tekstissä annettu tarkempi sisältö kuin edellisissä lainauksissa, joissa ulkomuodolla viestiminen on ollut epämääräistä uhmaa ja hämmennystä lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Kirjoittaja kertoo hänen ja hänen ystäviensä tulleen rikkinäisistä, alkoholin sävyttämistä perheistä, mistä johtuvaa pahoinvointia tuotiin esille ulkonäön kautta. Ulkonäkö toimi siis harkittuna sisäisten tunnetilojen esiintuojana.

Erottautumisen ohella toinen pukeutumiselle ja omalle tyylille annettu keskeinen tehtävä on jonkin viestin välittäminen. Tämän ei kuitenkaan tarvitse olla tietoista toimintaa – välitettävä viesti voi esimerkiksi olla pelkkää oman identiteetin esille tuomista. Nuorten pukeutumista väitöskirjassaan tutkinut Sinikka Ruohonen jakaa pukeutumiseen

³⁰⁹ 093_N_1974.

³¹⁰ 156_N_1968.

vaikuttavat tekijät kolmen erilaiseen orientoitumisen malliin: 1) kulutusorientaatio, 2) esteettis-sosiaalinen orientaatio sekä 3) kulttuuriorientaatio. Mallit kertovat siitä, mitkä tekijät vaikuttavat yksilön vaatevalintoihin. Esimerkiksi kulutusorientoituneesti suuntautunut nuori arvostaa vaatteissa erityisesti sitä, millaisia mielikuvia ne edustavat hinnan ja laadun osalta.³¹¹ Eri orientaatiot eivät myöskään ole toisensa poissulkevia – pääasiassa kulttuuriorientoitunut nuori voi myös pitää vaatteiden merkkiä ja hintaa valintaan vaikuttavana tekijänä.

Ylä-asteelta muistan myös, kuinka tärkeä osa merkkivaatteet olivat oppilaiden keskuudessa. Osalla oli Lacosten vaatteita aina päällään, varsinkin se kuuluisa pikee-paita, vaikka krokotiili olisikin ollut vahinkossa ommeltuna väärälle puolelle rintaa. Etelän matkoilta oli ihan pakko tuoda tupakkatuotteita mainostavia verskoja ja paitoja, eikä Playboy-pupuakaan sopinut jättää turistikaupan hyllylle haisemaan.

Camel-kengät olivat vaurauden merkki ja kaikilla koulumme "varakkailla" pojilla oli sellaiset jaloissaan.

- ”Ines Jousimaa”³¹²

Esimerkkinä kulutusorientoituneesta ajattelutavasta pukeutumisen suhteen toimii se, kuinka tärkeinä merkkivaatteita pidettiin yläasteen aikana. Positiivisia miellelyhtymiä herättivät tietyt vaatemerkit, niiden hinta ja se, jos ne oli hankittu ulkomailta. Nimimerkki ”Ines Jousimaa” muistelee, kuinka esimerkiksi Lacosten paidat ja Camel-kengät olivat haluttua tavaraa yläasteella. Lacosten paitojen tapauksessa ei ilmeisesti ollut niin väliä, vaikka paita olisi ollut mahdollisesti ulkomailta tuotu piraatti tai krokotiililogo olisikin itse ommeltu vahingossa väärälle puolelle – pääasia oli, että kyseinen logo vaatteesta löytyi.

Katsoin peiliin enkä ollut tyytyväinen. Olin vihainen nuori tyttö. Vihasin itseäni ja elämää, silti halusin vimmatusti elää. Pelkäsin kaikkea. Rakensin itselleni suojakuoren hurjasta ulkonäöstä. Siitä minkä näköinen on, tuli miltei pakkomielle. Olin itseni taideteos.

³¹¹ Ruohonen 2001, 81–82.

³¹² 067_N_1974.

- ”Oman elämänsä sankaritar”³¹³

Esteettis-sosiaalisessa orientaatioissa pukeutumiseen vaikuttavat erityisesti ulkoisen viehätysvoiman kasvattaminen, hyvältä näyttäminen sekä aatteiden, arvojen ja oman persoonallisuuden esille tuominen. Hyvältä näyttämisellä ei Ruohosen mukaan tässä yhteydessä tarkoiteta sitä, että pukeudutaan kalliisiin merkkivaatteisiin tai viimeisimmän muodin mukaisesti, vaan keskeistä on pukeutumisen persoonallisuus ja muista erottautuminen.³¹⁴ ”Oman elämänsä sankarittaren” tekstissä on piirteitä esteettis-sosiaalisesta orientaatiosta, sillä kirjoittaja kertoo olleensa oma taideteoksensa.

Kulttuuriorientoituminen muistuttaa paljon esteettis-sosiaalista orientaatiota, sillä molemmissa oman persoonan esille tuominen on keskeistä. Kulttuuriorientoituneet pukeutajat ottavat kuitenkin paljon vaikutteita kulttuurin parista, kuten esimerkiksi teatterista ja konserteista – usein vaatteita myös tehdään tai muokataan itse. Tällaista on havaittavissa esimerkiksi nimimerkkien ”Tuurilla” ja ”Joe – poika Singaporesta”³¹⁵ teksteissä, jossa molemmat kertoivat vaatteiden muokkaamisesta. Varsinkin Sielun Veljistä inspiroitunut anorakin muokkaaminen nimimerkki Joen kertomana osuu selvästi tälle faktorille.³¹⁶

Aineiston kirjoittajille pukeutuminen on ollut tärkeä osa nuoruutta, jolle on annettu monenlaisia merkityksiä. Se on toiminut keinona ilmaista itseään, mutta samalla myös harkittuna suojakuorena sisäiselle herkkyydelle, jota rajulla ulkomuodolla on pyritty peittämään. Musiikki kietoutuu kasarinuorten muistoissa myös pukeutumiseen. Vaatteilla on ilmaistu musiikkimakua ja tunnustettu faniutta, mihin on usein liittynyt vaatteiden muokkaaminen harrastuksena. Ulkomuodolla on myös kapinoitu vanhempia vastaan ja ilmaistu sosiaalista asemaa muille haluttujen vaatemerkkien kautta.

³¹³ 038_N_1971.

³¹⁴ Ruohonen 2001, 92.

³¹⁵ 261_M_1969.

³¹⁶ Ruohonen 2001, 97–106.

Loppulause

Pro Gradu -tutkielmassani olen tarkastellut sitä, miten 1980-luvulla nuoruutensa eläneet sitä muistelevat omaelämäkerrallisissa teksteissä. Tutkielmani on rakentunut kahden keskeisen teeman ympärille: nuoruuden merkkipaaluja ja nuorisokulttuurin. Nuoruuden merkkipaaluista on aineistostani havaittavissa kolme kirjoittajia selvästi yhdistänyttä aihetta – koulutaiva, päihdekokeilut ja omaan seksuaalisuuteen herääminen ensimmäisine kokemuksineen vastakkaisen sukupuolen kanssa. Tutkielmani teossa selvästi suurin yksittäinen haaste on ollut aineiston rajallinen koko ja sen kirjoittajien homogeenisyys. 36 tekstistä vain 8 on miesten kirjoittamia, minkä myötä naispuolisten kirjoittajien muistot ovat selvästi ylliedustettuina. Jälkiviisaana voikin todeta, että pelkkä keskittyminen naisten muistoihin olisi ollut perusteltavissa.

Naispuoliset kirjoittajat ovat myös koulutuksen osalta hyvin samankaltaisia keskenään, sillä 30 naisesta vähintään 18 oli ainakin ylioppilaita. Uskoakseni vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrä on vielä tätäkin suurempi, mutta ilman täyttä varmuutta asiasta luokittelin tällaiset henkilöt ”ei tietoa” -kategoriaan. Osallistujien ollessa kirjoitushetkellä ruuhkavuosia viettäviä 35–45-vuotiaita, on heissä todennäköisesti lukuisia kirjoittamista harrastavia henkilöitä. Tämän seurauksena muistot 1980-luvusta ovat pitkälti koulutettujen, kirjoittamista harrastavien naisten muistoja, mikä selvästi heijastuu tuloksiini. Myös kirjoituskutsussa olleet johdattelevat kysymykset ovat voineet ohjata kirjoittajien muistelua, mutta pääsääntöisesti näen kirjoittajien muistelleen itselleen merkityksellisiä kokemuksia.

Muistot nuoruudesta eivät kuitenkaan ole homogeenisiä, vaikka yhdistäviä tekijöitä löytyykin. Aineistossani nuoruus 1980-luvulla näyttäytyy riemastuttavana, hämmentävänä ja hankalana aikana, jolle ei kuitenkaan ole esitettävissä yksiselitteisiä rajoja. Kokemukset siitä, mikä kuuluu nuoruuteen ja mikä ei, vaihtelevat suuresti kirjoittajien välillä. Osalle nuoruus on loppunut ylioppilaaksi valmistumiseen, toisilla se on jatkunut aina korkeakouluopintojen yli lasten saamiseen. Nuoruuden alkamisen suhteen on havaittavissa enemmän yhdenmukaisuutta, sillä suurelle osalle kirjoittajista nuoruus on alkanut yläasteen aikana. Tämä tosin on selitettävissä murrosiän alkamisella, joka yleensä rinnastetaan nuoruuteen. Siirtymä yläasteelle on aineiston perusteella koettu merkittäväksi etapiksi, jota on odotettu jännityksellä.

Koulun roolina aineistossa oli pääasiassa olla tapahtumapaikkana nuoruuden draamalle. Oppitunneilla opetuksen sijaan huomion vei sen hetkisestä ihastuksesta haaveilu, välitunneilla puolestaan suunniteltiin seuraavan viikonlopun seikkailuja. Koulussa olo ei kuitenkaan ole pelkkää iloa, sillä myös koulukiusaamisesta on kärsitty. Osalle kirjoittajista se on jättänyt elinikäiset arvet, joiden aiheuttama kipu on edelleen teksteissä läsnä. Koulutuksen roolia myöhemmän elämänkulun kannalta ei kirjoituksissa mainita juuri ollenkaan, eikä koulu näyttäytynyt samaan tapaan sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistajina kuin vanhemmille ikäluokille. Kouluun liittyvien muistojen suhteen ei myöskään ole havaittavissa vaikutusta sen perusteella, onko nuoruus koettu maaseudulla vai kaupungissa. Siirtymä lukioon vaikuttaa olleen suurelle osalle kirjoittajista ilmiselvä valinta, jota ei sen enempää ole tarvinnut pohtia. Tätä nähdäkseni selittää se, millaisia henkilöitä ikäluokasta on kirjoituskilpailuun osallistunut. Koulunkäynnin ollessa helppoa, näyttäytyy lukio usein pitkälti ilmiselvänä valintana, jolla saadaan esimerkiksi hetkellinen jatkoaika ammatinvalinnan tekemiselle.

Toisena nuoruuden kannalta keskeisenä merkkipaaluna aineistosta esiin nousevat päihdekokeilut, joista erityisesti ensimmäinen humala näyttäisi olleen merkittävä tapahtuma kirjoittajille, sille siitä kirjoitettiin runsaasti – kaksi teksteistä keskittyi käytännössä pelkästään tähän tapahtumaan, mitä kuvailtiin pitkästi ja vivahteikkaasti. Alkoholilla onkin suomalaisessa yhteiskunnassa suorastaan kansallinen asema päihteenä, jonka humalahakuinen käyttö usein yhdistetään nuoruuteen. Ensimmäiset kokeilut alkoholin kanssa eivät täten ole pelkästään päihteen käytön opettelua, vaan se on myös samalla aikuisuuteen liitettävän kulttuurisen käytänteen sisäistämistä. Tapahtumana siihen valmisteluineen ja ennakko-odotuksineen liittyy myös paljon muuta, kuin pelkkä kokemus alkoholin juomisesta.

Yllättävänä teemana havaittavissa oli vanhempien ongelmat alkoholin kanssa, mikä oli useisiin kirjoittajiin jättänyt jälkensä. Tätä en kuitenkaan tämän tutkielman rakenteen puitteissa kovin laajasti käsitellyt, mikä jättää aihepiirin osalta tilaa lisätutkimuksen tekemiselle. Myös kokeiluista tupakan kanssa olivat aineistossa esillä, mutta niille ei samanlaisia merkityksiä annettu kuin alkoholille, vaikka tupakointi joidenkin kirjoittajien kohdalla oli suorastaan osa identiteettiä. Huumausaineiden käytöstä ei aineistossani ole kuin yksi maininta kannabiksen käytöstä.

Kolmantena merkkipaaluna on omaan seksuaalisuuteen herääminen kehon muutoksien myötä, ja tätä seuranneet ensimmäiset kokeilut vastakkaisen sukupuolen kanssa. Homoseksuaalisuudesta ei aineistossani kirjoitettu, lukuun ottamatta yhtä mainintaa ystävänsä ihastumisesta. Osa kirjoittajista määritteli nuoruutensa alkamishetken oman kehon muutosten tai seksuaalisen heräämisen kautta. Erityisesti naispuolisilla kirjoittajilla kuukautisten alkaminen oli tapahtuma, joka rinnastettiin nuoruuden alkamiseen. Kokemukset kohti aikuisuutta kasvamisesta ovat yksilöllisiä, mutta kirjoittajat liittivät siihen hyvin samankaltaisia tuntemuksia. Oma muuttuva vartalo oli epävarmuuden kohteena – hämmennystä herätti se, kuinka keho alkaa olla aikuisen, mutta mieli yhä lapsen. Kotoa saatu seksuaalivalistus oli niukkaa, minkä myötä ikätoverit toimivat verrokkiryhmänä, jonka kanssa murrosikään liittyvää tietoa ja kokemuksia jaettiin, mutta joihin myös itseä armottomasti verrattiin.

Seksuaalinen herääminen näkyy aineistossa siinä, kuinka vastakkainen sukupuoli alkoi herättämään kasvavaa kiinnostusta – ensimmäisestä oikeasta tyttö- tai poikaystävästä haaveillaan oppitunneilla opettajan kuuntelun sijaan, ja kirjojen reunoihin raapustellaan ihastuksen nimikirjaimia. Selvimmin seksuaalisuus on aineistossa läsnä omaan seksuaalisuuteen heräämisen ohella teini-iän romantiikan muodossa. Tarinat diskon seinän vierellä seisoskelusta, hapuilevista ensisuudelmista sekä nuoren rakkauden vilpittömästä voimasta kirvoittivat osallistujista runsaasti eläväisiä muistoja, jotka kertovat näiden tapahtumien merkityksestä osana nuoruutta. Myös ensimmäinen kerta koettiin tärkeäksi askeleeksi matkalla aikuisuuteen, jonka kohdalla odotukset ja todellisuus eivät kuitenkaan täysin kohdanneet.

Eniten muistoja kirjoituskilpailuun osallistujista hersyttänyt teema oli nuorisokulttuuri eri muotoineen. Erityisesti musiikki koettiin tärkeäksi nuoruuden kannalta, mikä heijastui myös muille elämän osa-alueille. Radion äärellä päivystettiin nauhurin kanssa hyvien kappaleiden saamiseksi kasetille, musiikkivideoilta katseltiin omia idoleita ja vaatteisiin ommeltiin suosikkiyhtyeiden merkkejä. Duran Duranin ohella suomirock soi Eppu Normaalin ja Hassisen Koneen johdolla, mutta kaikista suurimman hysterialueen aiheutti Dingo, jonka perässä päivystettiin levytysstudion ulkopuolella ja matkustettiin kesälomalla Poriin. Musiikki näyttäisi olleen kasarinuorille suoranainen sukupolvikokemus, jolle aineistossani annettiin useita tehtäviä. Se toimi niin muistojen kuvittajana, kuin myös keinona palata takaisin nuoruuden mielentiloihin ja hetkiin. *Still Loving You* palauttaa erään muistelijan edelleen vuosikymmenien päästä takaisin

yksinäisiin hetkiin diskossa, *Girls on Film* puolestaan toisen musiikkivideon inspiroimiin varhaisnuoruuden virvoitusjuomaleikkeihin. Myös televisio ja kirjallisuus olivat osana populaarikulttuuriin liittyviä muistoja, mutta musiikin kaltaista asemaa niillä ei kasarinuorten nuoruuskokemuksessa ole.

Vaatteet ja ulkonäkö olivat myös tärkeitä nuoruudessa muuttuvan omakuvan toteuttamisessa. Tummanpuhuvasta pukeutumisesta ja värikkäistä hiustyyleistä muodostettiin raju suojakuori herkän sisimmän suojaksi, mutta pukeutumisella viestitettiin myös muista asioista, kuten omista mielenkiinnon kohteista ja perheen varakkuudesta. Pukeutumisella myös kapinoitiin aikuisia vastaan, kuten omia vanhempia tai opettajia. Nuorista on havaittavissa pukeutumisen perusteella eri trendejä, kuten 70- ja 80-lukujen vaihteessa parin vuoden ajan vaikuttanut 50-luvun rockabilly-villitys, jonka seuraajia kutsuttiin diinareiksi tai teddyiksi. Ulkomuodon osalta vaikutteita saatiin kuitenkin enemmän ajan rock- ja punkmusiikista. Tiukat farkut, bändipaidat, sifonkihuvit ja pöyhityt hiukset ovat aineistosta esiin nousevia, ajalle tyypillisiä muoti-ilmiöitä. Vaatteita myös tehtiin itse ja muokattiin kirpputoreilta ostetuista löydöistä.

Tutkimukseni perusteella kirjoittajat kuvaavat nuoruuttaan siihen sisältyvien merkkipaalujen ja nuorisokulttuurin kautta. Muistot nuoruudesta ovat yksilöllisiä, mutta niitä silti yhdistävät tietyt raamit. Kirjoituksissa nuoruus alkaa yläasteella, josta edetään kohti aikuisuutta eri siirtymien kautta. Erityisesti musiikki värittää tätä matkaa, jonka aikana omasta ulkonäöstä murehtiminen ja seurustelukumppanista haaveilu koetaan tärkeämmäksi kuin yhteiskunnalliset asiat, joista aineistossani ei juuri kirjoitettu. 1980-luvun nuoruuskokemusten tutkimuksen suhteen tämä työ on vain kurkistus pinnan alle, joka jättää runsaasti tilaa jatkotutkimukselle. Rikkaudestaan huolimatta *Oi nuoruus* -aineisto on tämän ikäryhmän osalta turhan homogeeninen, minkä myötä lisäaineiston kerääminen kattavamman otannan saamiseksi olisi suotavaa. Tämän aineiston puitteissa lisätutkimukselle olisi tilaa esimerkiksi vanhempien alkoholiongelman todella runsaalle esiintymiselle aineistossa.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA: Helsinki (SKS)

”Oi nuoruus” –kirjoituskilpailu 15.5.—30.11. 2010.

”Nuoruus eilen” -sarja, 274 kirjoittajaa.

Jarkko Even haastattelu vuodelta 1996. <https://areena.yle.fi/1-50201583>.

Katsottu 26.8.2020

II PAINETUT LÄHTEET

1. LÄHDEKIRJALLISUUS

Annala, Jukka (2006). *Toopelivisio*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.

Miettinen, Kimmo 1983: *Muistelmat, ensimmäiset viisi vuottani Suomi-rockin sekatyöläisenä*. Jee-jee Music Oy. WSOY, Porvoo.

2. TILASTOT

Musiikkituottajat – IFPI Finland ry: *Kaikkien aikojen myydyimmät kotimaiset albumit*.

<https://www.ifpi.fi/tutkimukset-ja-tilastot/kaikkien-aikojen-myydyimmat/>

Katsottu 30.7.2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019: *Lasten ja nuorten hyvinvointi – kouluterveyskysely*

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Katsottu 30.9.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019: *Nuorten tapatutkimus 2019. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö sekä rahapelaaminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:56. Helsinki.

III TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aapola, Sinikka. 1999: *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki

- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi 2003: ”Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*, 9–32. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Brabazon, Tara 2005: *From Revolution to Revelation. Generation X, Popular Memory and Cultural Studies*. Aldershot, Hants: Ashgate
- Bruun, Seppo & Lindfors, Jukka & Luoto, Santtu & Salo, Markku, 1998: ”Jee, jee, jee”. *Suomalaisen rockin historia*. WSOY, Porvoo.
- Coupland Douglas 1991: *Generation X. Tales for an Accelerated Culture*. Abacus, Lontoo.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006: ”Muistitieto ja tutkimus”. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 7–24. Tietolipas 214, SKS, Helsinki
- Haapala, Pertti 2003: ”Nuoriso numeroina.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*, 67–85. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Hamarus, Päivi 2006: *Koulukiusaaminen ilmiönä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Harinen, Päivi 2000: *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto.
- Heikkinen, Antero 1991: *Terveiden ja ilon tähden. Herrasväki liikkeellä Suomessa 1700- ja 1800-luvuilla*. Historiallisia tutkimuksia 159. Suomen historiallinen seura. Helsinki
- Heinonen, Visa 2008: ”Vapaa-aika, matkailu, harrastukset”. *Suomalaisen arjen historia 4. Hyvinvoinnin Suomi*, 110–125. Toim. Kai Häggmann. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Heinonen, Visa 2003: ”James päällä joka säällä.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia.*, 455–479. Aapola & Kaarninen (toim.) Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä

- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva 1985: *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu.
- Hoikkala, Tommi 1989: *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Gaudeamus. Helsinki
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri 2008: ”Entä nuoremmat sukupolvet? Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka”, *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*, 270–294. Toim. Purhonen Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. Gaudeamus, Esa Print Oy, Tampere.
- Hukkila, Kristina 1992: ”Seksi ja Se Oikea. Tyttöjen ensimmäiset kokemukset ja käsitykset seksistä”. *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*, 56–68. Toim. Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 124. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Huokuna, Tiina 2006: ”Kapinallista ja kaupallista nuorisomuotia”. *Täältä tulee nuoriso! 1950–79*, 84–103. Toim. Kai Häggmann. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Huopainen, Hilikka 1992: ”Tytöstä naiseksi. Psykologinen näkökulma tytön sukupuoli-identiteetin kehitykseen. *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*, 37–46. Toim. Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 124. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Häkkinen, Antti 2014: ”Kun yhteiskunta tuli kylään: nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaamiset ja -kokemukset.” *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, 32–56. Toim. Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 152, Juvenes Print, Tampere.
- Häkkinen, Antti, Linnanmäki, Eila & Leino-Kaukiainen, Pirkko 2005: ”Suomi, johon suuret ikäluokat syntyivät”. *Suuret ikäluokat*, 61—91. Toim. Antti Karisto. Gummerus Kirjapaino, Oy, Jyväskylä.
- Hänninen, Jorma 1994: ”Seksitarinan pornografinen käsikirjoitus: ”Minä sain, olen siis mies”. *Miehen elämää*, 106–139. Toim. Roos, J.P & Peltonen, Sonja.

Tietolipas 136, Suomalaisen kirjallisuuden seura. Kirjapaino Oy West Point, Rauma.

Iltanen, Sonja 2005: ”Pässinpökkimistä bleiseriin: naisten vaatemuistoja”. *Suuret ikäluokat*, 167—196. Toim. Antti Karisto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Jokinen, Eeva 1991: ”Sukupuolitettu nuoruus”. *Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta*, s. 161–167. Toim. Hoikkala, Tommi. Gaudeamus Ab. Tampere.

Jokinen, Kimmo 2003: ”Kirjoitetut rockmuistot. Musiikki muistina”. *Hyvää paha rock’n’roll. Sosiologisia kirjoituksia rockista ja rockkulttuurista*, 40–61. Toim. Saaristo, Kimmo. Tietolipas 194, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Jokinen, Kimmo 2014: ”Nykyneurot ja siirtymät aikuisuuteen”. *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, 250–271. Toim. Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 152, Juvenes Print, Tampere.

Jouhki, Essi 2014: ”Nuoruus oli kuin nopea lintu”. Suurten ikäluokkien nuoruus 1950–1960-luvuilla omaelämäkerrallisten tekstien kuvaamana. Pro Gradu -tutkielma.

Jouhki, Essi 2014: ”Nuoruus opintiellä – vuosina 1940–55 syntyneiden muistot koulunuoruudesta. *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, 226–249. Toim. Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 152, Juvenes Print, Tampere.

Kaarninen, Mervi 2003: ”Kansakunnan toivot. Ylioppilastutkinto käännekohtana ja siirtymävaiheena.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*, 315–323. Toim. Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kaarninen, Mervi 2006: ”Nuorisokulttuurin läpimurto”. *Täältä tulee nuoriso! 1950–79*, 8–37. Toim. Kai Häggmann. WS Bookwell Oy, Porvoo 2006.

- Kalela, Jorma 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki. Gaudeamus
- Kallioniemi, Kari 2003: ”Nuorisokuva, populaarikulttuuri ja suomalaisuus.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*, 481–492. Toim. Aapola & Kaarninen. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Karvonen, Sakari 2002: ”Hyvästit lapsuudelle? Pääteisiin liittyvät kulttuuriset käytännöt varhaisnuoruudessa.” *Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen siirtymävaiheen tarkastelua*, 89–94. Toim. Kuure, Tapio, Vuori, Mika & Gissler, Mika. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kirjavainen, Heikki. 2002: Uskonnollinen kokemus semanttisena ongelmana. *Kokemus*, 120–142. Toim. Haaparanta, L. & Oesch, E. Tampere University Press. Tampere.
- Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina 1995: *Intohimon hetkiä. Matkalla intohimoon. Nuoruuden hurma ja kärsimys seksuaalielämäkertojen kuvaamana*. WSOY, Helsinki.
- Kortteinen, Matti 1992: *Kunnian kenttä*. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kotkavirta, Jussi. 2002: ”Kokemuksen ehdot ja hahmot: Kritik der reinen Vernunft ja Phänomenologie des Geistes.” *Kokemus*, 15–36. Toim. Haaparanta, L. & Oesch, E. Tampere University Press, Tampere.
- Lappalainen, Piippa & Almay, Mirja 1996: *Kansakunnan vaatettajat*. WSOY, Helsinki.
- Leiss, William, Kline, Stephen & Jhally, Sut 1990: *Social Communications in Advertising. Persons, products and Images of Well-being*. Routledge, Scarborough.
- Lähteenmaa, Jaana 1989: *Tytöt & rock*. Kansalaiskasvatuksen keskus, tutkimuksia ja selvityksiä, 2. Hakapaino. Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana 1991: *Hip-hoppareita, lähiöläisiä ja kulturelleja. Nuorisoryhmistä 80-luvun lopun Helsingissä*. Nuorisoasiainkeskuksen julkaisuja 1991:1, Helsingin kaupunki.

- Markkola, Pirjo 2003: ”Moninainen maalaisnuoriso.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia.* 129–160. Toim. Aapola & Kaarninen. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Mikkola Henna 2002, *Sukupolvettomat? Nuoret ikäpolvensa kuvaajina.* Gummerrus Kirjapaino Oy, Saarijärvi
- Mäkelä Janne (2011): *Kansainvälisen populaarimusiikin historiaa.* Suomen Jazzpop arkisto, Paino Oy Fram Ab, Vaasa.
- Määttänen, Pentti. 2002. ”Taideteos kokemuksena: John Deweyn taiteenfilosofian lähtökohtia”. *Kokemus*, 192–203. Toim. Haaparanta, L. & Oesch, E. Tampere: Tampere University Press. 192–203.
- Nevala, Arto 2008: ”Koulutuskumouksen kolme vaihetta”. *Suomalaisen arjen historia. Hyvinvoinnin Suomi*, s. 88—109. Toim. Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Olkkonen, Tuomo 2008: ”Populaarikulttuuri – uudistuva luonnonvara”. *Suomalaisen arjen historia. Hyvinvoinnin Suomi*, s. 198–221. Toim. Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa 2012: ”Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa”. *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä, Nuorten elinolot vuosikirja 2012*, 9–22. Toim. Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 131. Unigrafia Oy. Helsinki
- Portelli, Alessandro 2006: ”Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?” *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 49–64. Toim. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. Tietolipas 214, SKS, Helsinki
- Purhonen, Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J.P 2008: *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina.* Gaudeamus. Esa Print, Tampere.
- Puuronen, Vesa 2006: *Nuorisotutkimus.* Vastapaino, Juvenes Print. Tampere

- Puuronen, Vesa 2003: ”Pihasakeista alakulttuureihin.” *Nuoruuden vuosisata Suomalaisen nuoruuden historia*, 373–395. Toim. Aapola & Kaarninen. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Pöysä, Jyrki 2015: *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Kultaneito XVII, SKS. Multiprint Vantaa.
- Rahikainen, Marjatta 2003: ”Nuorena työhön. Lasten ja nuorten työnteko 1900–1970.” *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*, 161–185. Toim. Aapola & Kaarninen. Nuorisotutkimusverkosto. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Rahkonen, Ossi & Ahlström, Salme & Rimpelä, Matti 1988: ”Nuorten alkoholin käyttö vuosina 1973–1987”. Helsinki: Alkoholitieto-sarjan julkaisuja 52.
- Roos, J.P 1987: *Suomalainen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 454. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Rosenmayr, Leipold 1979: ”Historico-comparative sociology of youth: the case of Europe.” *Current Sociology* vol 27, nr. 2/3. Sage Publications, Lontoo.
- Ruohonen, Sinikka 2001: *Nuorten pukeutuminen. Erottautumista, elämyksiä, harkintaa*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Saaristo, Kimmo 2003: ”Me noustiin kellareistamme. Suomalaisen rockin uusi aalto.” *Hyvää paha rock’n’roll. Sosiologisia kirjoituksia rockista ja rockkulttuurista*. 40–61. Toim. Saaristo, Kimmo. Tietolipas 194, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Salasuo, Mikko 2014: ”Sukupolveni soundtrack – populaarimusiikki 1970-luvulla syntyneiden kirjoitetuissa nuoruusmuistoissa”. *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Toim. Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 152, Juvenes Print, Tampere.
- Salasuo, Mikko & Poikolainen Janne 2012: ”Johdanto – monimuotoinen katukulttuuri.” Toim. *Katukulttuuri – nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*, 7–32. Toim. Salasuo, Mikko & Poikolainen, Janne & Komonen Pauli.

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 124.
Hakapaino, Helsinki.

Salmi, Janne 2010: *Kun 50-luku tuli takaisin. Nuorison 50-lukuvillitys 1978–1981*. Opus Liberum. Oy Nord Print Ab. Helsinki

Salmi-Niklander, Kirsti 2006: ”Tapahtuma, kokemus ja kerronta.” *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 199–220. Toim. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. Tietolipas 214, SKS, Helsinki

Salmivalli, Christina 2010: *Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja*. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Schlegel, Alice & Barry, Herbert III. 1991: *Adolescence, An Anthropological Inquiry*. The Free Press, New York.

Siurala, Lasse 1991: ”Nuoret kuluttajat”. *Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta*, 135–139. Toim. Hoikkala, Tommi. Gaudeamus Ab.

Snellman, Hanna 1996: *Tukkilaisen tulo ja lähtö*. Kansantieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotöistä. Scripta Historica 25. Pohjoinen, Oulu.

Snellman, Hanna 2003: *Sallan suurin kylä – Göteborg. Tutkimus Ruotsin lappilaisista*. SKS:n toimituksia 927. SKS, Helsinki.

Spranger, Eduard 1932: *Nuoruusiän sielunelämä*. WSOY, Helsinki

Suoranta, Kirsi 1990: *Nuoret kuluttajina. Osa IV. Nuorten kulutusmenojen kehitys kotitalouksissa vuosina 1981 ja 1985*. Kotitalous- ja kuluttajatutkimuslaitoksen julkaisuja.

Söderholm, Stig 1987: ”Rockmusiikki ja nuorisokulttuurien tyyli”. *Näkökulmia rockkulttuuriin*, 13–76. Toim. Söderholm, Stig. Otava, Keuruu.

Telemäki Matti 1984: *Johdatus nuoruuden ja nuorisotyön historiaan*. Kansalaislaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 56.

Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamispuheena*. SKS 797. Helsinki

Vuori, Lea 1971: ”Nuorten sakkikäyttäytymisestä”. *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*. Toimittaneet Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen. Otava, Helsinki.

Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena 2014: ”Johdanto: Nuoruus, sukupolvet ja oman elämän kirjoittaminen”. *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, 5–29. Toim. Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 152, Juvenes Print, Tampere.

Liitteet

Liite 1.

Oi nuoruus! Elämäkerrallinen kirjoituskilpailu 15.5.—30.11.2010

Miten sinä muistat nuoruuttasi ja nuoruutesi Suomea? Mitä on olla nuori nyt? Kerro oma tarinasi!

Nuorisotutkimusseura, Nuoren Voiman Liitto ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura hakevat kaikenikäisten suomalaisten omaelämäkerrallisia kirjoituksia lapsuudesta ja nuoruudesta. Tavoitteenamme on runsas ja moniääninen aineisto, joka avaa henkilökohtaisen näkökulman elettyyn ja koettuun nuoruuteen Suomessa 1900–2000-luvuilla. Kilpailussa on kaksi sarjaa: kaikille yli 25-vuotiaille avoin Nuoruus eilen ja alle 25-vuotiaille suunnattu Nuoruus tänään. Kilpailuun voit osallistua suomeksi tai ruotsiksi. Saapunut aineisto talletetaan SKS:aan tutkimusta ja mahdollista julkaisukäyttöä varten. Julkaisukäyttöön kysytään kirjoittajalta erillinen lupa. Vapaamuotoiset tekstit voivat käsitellä esimerkiksi lapsuuden perhettä ja suhdetta vanhempiin, ystäviä, seurustelua. Aiheena voi olla myös vapaa-ajan vietto niin järjestötoiminnassa kuin nuorten omissa porukoissa, koulu ja opiskelu, oman identiteetin ja paikan etsiminen, työelämän aloittaminen tai perheen perustaminen. Tekstien pituutta ei ole rajoitettu. Aiheen käsittely ja tyyli ovat vapaat.

Nuoruus eilen (yli 25-vuotiaille)

Millaista oli nuoruus jälleenrakennusvuosien Suomessa tai kuohuvalla 60- tai 70-luvulla?

Mitä nuoruus sinulle merkitsi?

Mitä ajattelit, mitä toivoit tulevaisuudelta ja mistä unelmoit?

Millaiset asiat värittivät sukupolvesi kokemusta?

Millaista musiikkia kuuntelit ja miten pukeuduit?

Onko nuoruus aina nostalgiaa ja kullan kimallusta vai ristiriitoja ja rajojen hakemista?

Millainen merkitys nuoruusvuosilla on sinun elämässäsi ollut?

Millaista oli kasvaa naiseksi/mieheksi?

Nuoruus tänään (alle 25-vuotiaille)

Mistä nuoruus alkaa ja mihin se päättyy?

Mitä on nuoruus 2000-luvun Suomessa?

Millaista riemua tai tuskaa on olla nuori?

Onko nuoruus ohimenevä ongelma vai elämän voimavara?

Mitä nuoruus sinulle merkitsee? Onko nuoruus sinulle onnea, myrskyä, haasteita, uuden etsimistä, oman itsen löytämistä vai jotain aivan muuta?